

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ
СКЪПОЦЕННИЯТ КАМЪК

chitanka.info

*... никоя вещь, сравнена с тях, по-зелено не
зеленее.*

Плиний Стари

Искам да ви разкажа една чудна история. Тя не е измислица, тъй като самият аз — както ще видите — участвувам в нея. Не мислете обаче, че ще ви занимавам много със себе си — това би ви уморило от скука, пък и историята би загубила чудния си характер.

Но позволете по-напред да ви се представя: аз съм студент ветеринар, трета година. А това, за което ще ви разкажа — то се случи през лятната ваканция, когато бях ученик от десети клас и минавах за единадесети. Както виждате, събитията са малко отдалечени по време. Някои подробности съм забравил, но пък за сметка на тия подробности сега аз виждам съвсем ясно онова, което тогава, на моите осемнадесет години, изглеждаше забулено в тайнственост и загадъчно като тъмните истории в някои от книгите на Конан Дойл.

I

Всичко това започна с едно наистина необикновено събитие.

По онова време началник на службата, която ръководеше геоложките проучвания в страната, беше инженер Слави Спиридонов. Възнисък мъж, слаб и поприведен в раменете, той имаше дълги и неспокойни ръце, а над високото му чело, набраздено с дълбоки бръчки, се полюляваше гъста грива от посивяла, мека коса.

Емигрирал от България след разгрома на Септемврийското въстание, той беше завършил геология в Съветския съюз и там бе участвувал като научен работник в дузина славни експедиции из Сибир и Урал. Прекарал по-голямата част от живота си на открито, сред природата, той правеше впечатление с темпераментния си нрав, с непресъхващата си жажда да върши нещо и макар да беше в понапреднала възраст — все още мечтаеше за пътешествия, открития и лагерен живот.

Инженер Слави Спиридонов обичаше смелите и мъжествени изследователи, а към младите геолози, който проявяваха находчивост в работата си и творческо дръзновение, той се отнасяше със сърдечна загриженост и любов, като истински баща. Съветваше ги, учеше ги на това, което сам беше научил, лично ходеше да им избира инструментите и снаряжението, а когато заминаваха на дълъг път — изпращаше ги на гарата и бодро усмихнат, махаше им от перона с ръка, желаше им успех.

Весел и сърдечен с честните и откровени хора, той беше зъл и непримирим с ония, които се опитваха да го заблуждават. Презираше сътрудниците си, които се увличаха по лесната и евтина слава, а мекушавите и колебливи изследователи винаги и навсякъде осмиваше с остър и хаплив език.

Тоя ден Слави Спиридонов беше извикал в кабинета си водача на геоложка бригада №3. Тя беше съставена от опитни научни работници и обикновено се изпращаше в такива райони на страната, където се търсеха залежи от някой рядък и ценен за стопанството минерал.

Бригада №3 се готвеше за път.

Водачът ѝ, химик по професия, беше едни от ония учени, които и през най-тъмните години на фашизма останаха докрай верни на прогресивната наука въпреки всичките несгоди, с които властта умъчняваше и без това тежкия им живот. Но като всеки човек и той си имаше свои особености, свои странни привички, макар и на пръв поглед да приличаше на един обикновен, благодушен добряк. Въльо Власев принадлежеше към категорията на тия хора, които признават за истина само това, което могат сами да видят, помиришат и претеглят на точни лабораторни везни. Като научен работник той бе известен с прецизността си, която стигаше винаги до педантизъм, със склонността си никога и нищо да не предприема, докато няма „черно на бяло“, че усилията ще се увенчаят непременно с успех.

Той беше едър, пълен човек, движеше се тежко и шумно като стар маневрен локомотив. Имаше червено, заоблено лице, върху което стърчеше месест, малко завит надолу нос със силно разтворени ноздри — сякаш тоя нос все душеше някаква тънка, неуловима, но от огромно значение миризма. Тоя човек ужасно се потеше, но зиме и лете ходеше с плетена вълнена жилетка, а плъстената си широкопола шапка, украсена с поизбеляла кафява панделка, сваляше само когато се намираще в лабораторията си или в някоя от канцелариите на службата и когато вечер си лягаше да спи.

Въльо Власев приближаваше вече петдесетте години, но все още беше ерген. Самотата му тежеше особено в неделните и празнични дни, но колчем се замисляше над тъмните неизвестности, които носи брачният живот, той потриваше доволно ръце като далновиден пътник, съумял да заобиколи един много опасен риск в своя път.

На кино ходеше най-много веднъж, два пъти в годината, и то в ония изключителни случаи, когато на екрана се въртеше исторически или научноизследователски филм. В театъра не беше стъпвал още от студентските времена. Имаше едно развлечение — да играе домино с хазяина си — и една страст — да води подробни записки в бележника си за всичко онова, което намираще интересно и важно в своя служебен и ергенски живот.

За него може да се добави още, че по характер бе свадлив и затворен, че тайно в душата си копнееше за оня час, когато ще го назначат за началник на лабораторната служба, и че пак така — тайно

в душата си — не вярваше твърде на младите хора, които имаха смело въображение и горещи сърца.

Денят беше чист и слънчев, топъл. Докато Вълъо Власев спокойно прелистваше бележника си, инженер Спиридонов обиколи няколко пъти кабинета си, като мръщеше вежди и помахваше ръце, после се спря пред отворения прозорец и се загледа навън. От синьото поизбледняло небе грееше ярко обедно слънце, фасадите на насрещните къщи блестяха, сякаш бяха покрити с лъскави слюдени листа. Духаше топъл южен ветрец и клоните на възправения току под прозорците кестен потрепваха едва забележимо с вейките си, гъсто накичени с едри, свежозелени листа.

Слави Спиридонов примижа — напоследък очите му бяха започнали да сълзят от силната светлина. Той премести погледа си върху разшумената корона на кестена и сдържано, и някак тъй, от само себе си, тихичко въздъхна. Това чувство, че е затворен между четирите стени на канцеларията като птица в кафез, изпълваше душата му с досада, с противна горчивина. Навикът му да е сред природата го теглеше сякаш с куки навън. Но очите му сълзяха, слънчевият пек измъчваше зениците му, а в краищата на пръстите си усещаше някаква особена тръпчива студенина. Това бяха първите неприятни признаци на старостта, първите напомнания, че отсега нататък пътешествията, лагерният живот, странствуванията в пек и мраз из планините са неща, за които ще може само да мечтае.

Но Слави Спиридонов не беше сантиментален човек. Разбира се, сега той няма да пълзи из нагорницата, а ще раздава на младите изследователи поуците от своя опит, ще вдъхновява усилията им и ще живее с техните успехи и победи — винаги млад по сърце въпреки старостта.

Така мислеше Слави Спиридонов, застанал малко наведен над прозореца, а Вълъо Власев през това време слюнчеше пръстите си и съсредоточено прелистваше дебелия си бележник. Всъщност това не беше бележник, а тлъстичък тефтер, дълъг педя и половина, подвързан с кожена подвързия в жълто-кафяв цвят. Зелени копринени панделки разделяха тоя бележник на три части. Първата част Вълъо Власев беше посветил на материалното снаряжение. Тук по азбучен ред той си записваше всичко, от което се нуждаеха изследователите: от компасите и торбите за събиране на минерали, от епруветките на подвижната

лаборатория до цветните моливчета на картографите, линираната хартия и кутийките с кабарчета и карфици. Втората част на бележника съдържаше характеристики на геолозите. Тия характеристики бяха много лаконични и имаха горе-долу следния вид: „X — има нюх, има очи, но се увлича. Да му се вярва 70 на сто“. Или: „Y — бива го да лази по скалите, но има склонност всичко, що е жълто, да взима за злато. Ентусиаст. Неговите проби и заключения да се подлагат на лабораторна проверка“. Или: „Z — муден човек, но търпелив, солиден. Не се увлича, не се горещи. Борави добре със сравнителния метод, разбира химията. Да му се вярва 90 на сто“.

Третата част от бележника беше изпълнена със сведения от географски характер — скици на местности, наименования на реки, селища, върхове. Тук имаше и едно разписание на влаковете, като в скоби бе означен престоят по гарите, а сините кръстчета показваха ония места, където зиме можеше да се закуси с топла шкембе чорба, а лятно време — да се намери таратор и подсладена със захар лимонада.

Въльо Власев се прокашля многозначително и като видя, че началникът на службата се извъръща от прозореца, събра вежди и започна с угрижен глас:

— Тази вечер, другарю Спиридонов, ние сме на път, а до тоя момент нашата материална част все още не е в пълен ред. Аз, както знаете, неведнъж съм имал случай да ви се оплаквам от домакиния отдел. Можете ли да си представите! Ние сме в навечерието на заминаването, а тоя наш отдел още не ми е представил две резервни дръжки за чукове и четири фитила за спиртни лампи номер 2. Ето — той почука с пръст върху гьонената подвързия на бележника си — тука съм отметнал с червен молив тия неща. А червените отметки означават, че поръчката не е изпълнена.

Въльо Власев избърса с длан запотеното си чело и въздъхна:

— Изобщо, другарю Спиридонов, домакиняската служба в нашето учреждение не е напълно на мястото си и аз ви моля да си вземете бележка. Ще кажете — две резервни дръжки — голяма работа! Наистина не е голяма работа, признавам. Но вие знаете, че в един деликатен механизъм и една прашинка е достатъчна, за да се объркат работите, нали? Да вземем за пример часовниковия механизъм... Но защо да прибягваме до сравнителния метод, когато нашият случай е съвсем прозрачен и ясен! Представете си, че двамина от моите хора

строшат дръжките на чуковете си. Това често се случва. Ами те все едно че ще останат без ръце!

Слави Спиридонов събра вежди, намръщи се, по лицето му премина сянка на едва сдържан яд.

— Вие не бива да правите трагедии от такива дреболии — каза той. — Вие изобщо изпадате в отвратителен педантизъм понякога. Извинявайте, но всичко това изглежда несериозно, досажда. Две дръжки. Струва ми се, че вашите хора биха могли сами да си издялат не две, а десет!

— Държавата плаща на моите хора за уплътнен научноизследователски труд. За каква уплътненост на работното време може да става дума, другарю Спиридонов, ако всеки от тях започне да се занимава с дюлгерски работи? Но да речем, че дръжки за чукове те все пак ще съумеят да си направят. Ами фитили за спиртните лампи номер 2? Нима моите хора трябва да се превръщат и на фитилджии?

Слави Спиридонов махна с ръка и с отегчено лице се отпусна в червеното кожено кресло, което беше натъкмено отляво на широката му писалищна маса.

— Извинявайте, ако ви досаждам — каза Вълчо Власев, като разкопчаваше най-горното копче на вълнената си жилетка. — Вие знаете, че аз обичам строгия порядък, изправността. Така съм навикнал.

По тънките устни на инженер Спиридонов се плъзна жлъчна усмивка, но той бърже се овладя и със спокойна ръка вдигна слушалката на телефона. Заповяда на домакина веднага да прибави към снаряжението на бригадата още една дузина резервни дръжки за чукове и десет метра фитил за спиртни лампи номер 2.

— Докладвайте ми лично за изпълнението на поръчката — каза той. После, като остави слушалката, извърна се към Вълчо Власев и го запита: — Доволен ли сте? Или може би спиртът е малко?

Вълчо Власев отвори бележника си на буква „с“, прегледа написаното и поклати отрицателно глава.

— Спиртът ще стигне — каза той.

— Радвам се, много се радвам! — засмя се Спиридонов. Той помълча някое време. — Знаете ли — започна той, — аз все пак бих ви посъветвал да учите своите хора да си помагат и сами. Много е важно това, изследователят да се научи сам да си помага, сам да преодолява

несгодите, когато го сполетят. Нали вие не отивате на театър, а тръгвате на пътешествие из планините? И ще се движите по кози пътеки, и ще лазите из сипеи, а понякога ще сте откъснати на по два дни път от населено място? Добрият изследовател трябва да умее и панталона си да закърпи, когато се скъса, и огън да си накладе в дъждовно време, че и землянка да си направи, ако стане нужда. Изследователят не е салонен човек. Той се бори с тайните на природата при сурови условия. Удобствата на живота не са винаги на негова страна. Вие не бива да глезите сътрудниците си — това искам да ви кажа.

Въльо Власев поклати глава.

— Какво глезене! — усмихна се той и почука с пръст върху бележника си. — Тука аз съм съставил работен график за всеки един член от нашата група: какво трябва да върши — по дати, че дори и по часове.

Той каза така, а си мислеше: „Мъчно ще ме накараш ти, любезни, да правя от хората си кашавари, дюлгери, строители на землянки и тем подобни. Времето на изследователите робинзоновци отдавна е минало! Нашата епоха е модерна, социалистическа, а това значи изобилие на техника и точно разпределение на труда. Всяка жаба да си знае гъола, тоест домакинът да не се прави на три и половина, а да дава на бригадата каквото е предписано според специалния протокол, геолозите да не се помайват с дялкане на дръжки, а да търсят бакър, защото държавата за това им плаща заплата и им трябва командировъчни — да открият залежи и туйто!“

Инженер Спиридонов гледаше голямата карта на България, повесена на стената, и по лицето му се разля топла усмивка — то просия, сякаш беше огряно от някакъв скрит вътрешен огън.

— Знаете ли — каза той, — знаете ли колко много ви завиждам, другарю Власев! Не, вие не ме разбирайте криво. Аз просто тъгувам, така, поради годините си: множко са станали и мисля си — не навреме остарях! Та погледнете — той посочи картата с глава, — една геоложка целина. Да бях поне на ваша възраст — не бих стоял нито ден в канцеларията, в службата. Щях да ровя в тая скъпоценна целина и какво ли не бих открил! Педя земя, а помислете колко хубост!

— Да — каза Въльо Власев. — Нашата земя е богата с полезни изкопаеми. И с рудни, и с нерудни. А между нерудните има доста

красиви, вие сте напълно прав. Да вземем например мрамора. По обогрeнoст той не oтстъпвa и нa нaй-иzвeстнитe мрaмoри в чужбинa.

Слaви Спиридoнoв сe пoнaмръщи, въздъхнa, нo извeднъж си спoмни зa нeщo и oтнoвo сe oживи.

— Кaк щях дa забрaвя! Тoлкoвa e вaжнo, a eдвa сeгa си спoмних. Всьщнoст аз зa тoвa ви извиках, a вие мe рaзсeяхтe с вaшитe дръжки и фитили. Вие, другарю Влaсeв, пoнякoгa прeкaлявaтe нaистинa. Нe ми сe сърдeтe, вие знaтe, чe ви oбичaм. Aкo нe бяхтe тaкъв oтчaян пeдaнт, щяхтe дa стaнeтe велик учeн, увeрявaм ви. Нo вие стe пeдaнт oсoбняк, инaчe — eй бoгу — нe бих мoгъл дa ви пoнaсям! Дa... Тa зa кaквo стaвaшe думa? A! Именнo! — Тoй прeлисти бeлeжникa си, прoчeтe нeщo и зaпитa: — Вие имaтe eдин млaд гeoлoг в бригaдaтa си нa имe Aндрeй Aндрeев, нaли?

— Имa тaкъв — кaзa Вълъo Влaсeв.

Слaви Спиридoнoв пoмълчa.

— Знaтe ли, тoзи Aндрeй Aндрeев твърди, чe минaлaтa гoдинa...

— Кaквo — минaлaтa гoдинa?

— Тaм e рaбoтaтa!

Нaчaлникът нa службaтa стaнa oт мястoтo си и зaпoчнa дa сe рaзхoждa из стaятa.

— Тoй твърди, чe минaлaтa гoдинa e зaбeлязaл в същия тoзи рaйoн, къдетo щe хoдитe сeгa, прeдстaвeтe си, слeди, и тo кaкви?

— Сигурнo нe oт мeчкa — кaзa Вълъo Влaсeв.

— Мeчкa! Дa бeшe ми рeкъл „слeди oт слoн“ — щях пo-мaлкo дa сe учудя! Тa кaквo сa някaкви си слeди oт слoн, дoри oт мaмoнт, aкo щeтe, в срaвнeниe с тoвa, кoетo тoй пoдoзирa! Слущaйтe! Тoя вaш юнaк твърди, чe e пoпaднaл нa слeди oт бeрил. Бeрил, рaзбирaтe ли? Чудният, тaйнствeн, рядък минeрaл, oт кoйтo сe пoлучaвa мeтaлът бeрилий — двa пъти пo-лeк oт aлуминия, — мeтaлът, зa кoйтo мeчтaят aвиoкoнструктoритe oт цeлия свят! Рaзбрaхтe ли?

— Aз съм химик — прeкъснa гo някaк oбидeнo Вълъo Влaсeв. — Пoзнaвaм дoнякъдe и тeглoтo, и кaчeствaтa нa тoя мeтaл.

— Нaли? — Инжeнeр Спиридoнoв рaзпeри ръцe. — Бeрил у нaс! Прeдстaвятe ли си?

— Тoвa нeщo аз мъчнo мoгa дa си прeдстaвя — нaмръщи сe Вълъo Влaсeв. — Aз съм чoвeк нa пoлoжитeлнaтa нaукa и с фaнтaзии

не се занимавам!

— Ех, вие! Безнадежден скептик и отчаян педант! Та наука без фантазия е като птица с отскубнати криле.

— Аз по-скоро бих си отскубнал главата, отколкото да повярвам така, изведнъж, че у нас има берил — отвърна троснато Вълчо Власев.

— Не, вие отскубнете само вашия скептицизъм — засмя се Слави Спиридонов. — А главата нека си стои. Тя не пречи. Тя дори е полезна в някои случаи. Слушайте! Та по същия начин, както вие ми говорите сега, са говорили и буржоазните учени у нас преди едно и повече десетилетия: няма петрол, няма олово, няма цинк. Пък ето, и петрол се намери, че и олово, и цинк.

— Но берилът е нещо съвсем друго, другарю Спиридонов. Първо: берилиевите находища в света са толкова малко, че се броят на пръсти. А колкото по-рядко се среща един минерал в света, толкова са по-нищожни вероятностите, че ние ще го намерим у нас, в наша земя. Нали? От гледна точка на логиката това е така. Второ: никога, никъде и никой не е говорил за берил в България. Трето: не са известни геоложки признаци за възможното наличие на този минерал у нас. Сумирайте тия три положения, и вие ще се уверите, че съм прав!

— Аз съм геолог, другарю Власев, и не познавам такава теория, която би изключила на всяка цена, ама на всяка цена, присъствието на този велик минерал в недрата на нашата земя. Нека вероятностите за това да са само две или три на сто. Но защо пък тия вероятности да не се проверят? Питам ви — защо?

— Ако хипотезата изхожда от сериозен източник, моля — нека се проверява. Ние имаме такъв параграф в бюджета, който разрешава инвестиции във връзка с разни издирвания на полезни изкопаеми. Щом като има параграф, значи законно е да се разходват средства, тоест да се правят проучвания. Но параграфът, колкото и да е благоразположен към възможните изкопаеми, не ни задължава да вярваме на разни фантазори. Позволете, но този Андрей Андреев, макар и да не е лишен от известни способности, е фантазър от първа категория. При това имайте предвид, че е млад човек. Ето какво съм записал в бележника си за него: „Комунист. Обича да чете книжки през свободното си време, предимно исторически. Бивш футболист.“ Чувате ли, другарю Спиридонов, бивш футболист! После: „Добър катерач, издръжлив. Техника в събирането на материали — отлична. Има и око,

и нюх. Но се увлича по неща, които не лежат в преките му изследователски задачи.“ Забележете си, другарю Спиридонов: увлича се в издирвания — така, на своя глава и по свое усмотрение. Такова нещо аз наричам нихилизъм! После: „Много се горещи в работата, вярва на въображението си, а то у него е прекомерно развито“. Виждате ли? Затова аз съм си отбелязал: „Да се прави специален химически анализ на пробите му, а докато няма резултат от тях — да му се вярва не повече от 30 до 40 на сто“. Така. Сега как искате вие да гледам сериозно на тия негови бълнувания за берилий? Да беше отворил дума за желязо, за олово дори, да речем — за калай — иди речи. А то — берил! Това е фантастика, бълнуване, плод на развинуто от книгите въображение!

— Геолог без въображение е четвърт геолог! — започна да се сърди Спиридонов.

— Геолог, който не държи сметка за фактите и за изводите, които произтичат от фактите, не е изобщо никакъв геолог. — Вълъо Власев разкопча и второто копче на жилетката си, нещо, което друг път правеше само когато се готвеше да спи. — А къде са неговите факти, другарю Спиридонов? Защо поне едно парченце от материалната истина не ви показва? Кристалче макар?

Спиридонов искаше да му отвърне с остри думи, да му каже такива неща, които да го поразят, но се размисли и замълча.

Наистина младият геолог не беше представил никакви проби, никакви кристали. Той просто твърдеше, че е попаднал на „обнадеждаващи“ следи, които „говорели“ за възможното присъствие на берил в района, където бригадата ще прави проучванията си. Той правеше достояние една своя хипотеза и нищо друго.

Но това беше хипотеза, която съдържаше нещо величествено, нещо безкрайно важно за науката, за отбраната на страната, за народа. Такава хипотеза може да бъде рожба само на човек, който има смело въображение и дръзновено сърце. Ако в случая смелото въображение е съчетано с едно трезво научно мислене — защо да не се помогне? Вълъо Власев е голям химик, с доказани способности, но е скептик по характер, за него изглежда фантастично всичко онова, което не е доказано с нагледни примери, с лабораторен анализ. Но докъде ще стигне изследователското дело, ако винаги и във всички случаи се изискват „нагледните“ материални доказателства? В историята на

великите открития има премного примери, когато само догадката, смътното първоначално предположение са играли решаваща роля за по-сетнешния успех.

Въпросът е в това — дали младият геолог Андрей Андреев е сериозен учен, а не славолубец някакъв, който живее с манията да вдига шум около името си. Но ако беше славолубив самохвалко, той непременно би раздрънкал наляво и надясно хипотезата си и сега цяла София щеше да приказва за берил и за това, какви реактивни самолети и стратосферни летателни апарати ще се правят от метала берилий. А ето младият геолог не се беше проявил като невъздържан дърдорко... С една кратка записка от двадесет реда той скромно съобщаваше за предположението си, изброяваше някои от мотивите и молеше за съдействие.

И сега, като обмисляше какво да каже на Вълчо Власев, как да развълнува сухата му емпирична душа, инженер Спиридонов отново си припомни първата среща с момъка. Тази среща се предхождаше от една кратка, но буйна разправия зад вратата на неговия кабинет. Беше наредил на разсилния да не пуца никого — тогава имаше някаква срочна работа, а припреният посетител налиташе да влезе. После се зачу шум от боричкане и след няколко секунди в кабинета влетя един младеж с огромен ръст — главата му опираше в горния праг на вратата. Той беше облечен в спортна риза и засуканите ѝ ръкави откриваха яки, мускулести ръце, гъсто обраснали с козина чак до китките. Това беше чипонос млад човек, с мургаво скулесто лице, върху което грееха като електрически лампички две светли, гълъбовосиви очи.

Инженер Спиридонов се навъси — той обичаше смелите хора, но нахалниците — особено когато те идеха при него без връхна дреха и със засукани ръкави — не можеше да понася. Той се готвеше да изпъди тоя човек и търсеше в паметта си най-острите за случая думи, но като приповдигна очилата си, изведнъж си припомни, че момъкът му е познат и не само познат, а негов подведомствен сътрудник, геолог. Преместили го бяха преди година и половина от минно проучвателния отдел в отдела за геоложки издирвания.

И тъй, понеже раздражението му не беше утихнало, а из откrehнатата врата надничаше раздърпаната от схватката, но все още

накострежена фигура на разсилния, той го запита със строг и доста недружелюбен глас:

— Какво искате вие, другарю, и защо влизате при мен по такъв недостоен начин?

— Простете — каза двуметровият младеж и лицето му почервения, като да го бяха облели с вряла вода. — Простете, че ви безпокоя, но тоя човек — той кимна към разсилния и приятелски му се усмихна, — тоя човек вече трети път ме връща, не ме пуска да вляза при вас. Разбира се, той не е виновен, вие така сте му заповядали и аз не му се сърдя. А ние заминаваме сряда вечер — аз се числя към бригада № 3 — ние заминаваме сряда вечер и нали разбирате, няма време за губене. Ето — той измъкна портфейла си и оттам извади един сгънат лист. — Аз тук съм обяснил кое-що. Прочетете. Ако намирате това за интересно, позвънете ми. Отбелязал съм най-отдолу телефона си — с молив.

Той остави листа, промънка едва чуто „прощавайте“ и заднишком се измъкна навън.

Тоя следобед инженер Спиридонов го търси шест пъти по телефона, но винаги един и същ мелодичен гласец му отговаряше; „Няма го, другарю, не се е завърнал.“ Позвъня му към десет часа вечерта и когато чу в мембраната твърдия му баритон, кой знае защо, в сърцето му преля истинска радост.

— Кому още сте разправяли за тия ваши предположения? — запита го той.

— Загатнах за това нещо на колегите си от бригадата. Но те се отнесоха към думите ми крайно недоверчиво, дори... Смееха се: един ли — казваха, — един ли минерал лъщи зелено! Има — казваха — поне сто такива минерала... А на другаря Власев, разбира се, нищо не съм споменава. И да ви кажа ли? На първо време се разколебах. Започнах и аз да мисля, че съм попаднал на някакъв незначителен минерал със зелен цвят... Затова си мълчах. Но напоследък прочетох една интересна историческа книжка: за рударството по нашите земи през античните времена. И това, което прочетох, ме накара да вярвам, че наистина съм открил следи от берил.

— Донесете ми точна картографна скица на мястото, където предполагате, че има това нещо — нареди му Спиридонов. — И никому нито дума, ясно ли ви е? Не бива да се шуми предварително.

— И наум не ми е минавало да шумя! — засмя се младият човек.

Рано на другата сутрин след разговора си с младия геолог Спиридонов извика при себе си помощниците на Въльо Власев: партийния отговорник на бригадата Павел Папазов и минералога Арсов — специалист по цветните метали.

Партийният отговорник Павел Папазов беше опитен химик като Въльо Власев, но и по външност, и по характер много се отличаваше от него. Висок и строен, той се обличаше с вкус, макар и скромно, бръснеше се всеки ден, спиртни питиета не слагаше в устата си, а обувките си час по час бършеше с кърпичка, за да лъщят. Откритото му красиво лице, върху което приветливо блестяха спокойни сини очи, ласкавият му глас и непринудената му отзивчивост към всичко, което тревожи и вълнува хората — тия му качества предразполагаха към откровеност, предизвикваха чувство на симпатия дори у хората, които го познаваха едва от няколко дни. В партията членуваше отдавна, а преди Девети септември беше лежал в затвора — след един провал по военна линия. Когато бригадата излизаше на проучвания, той доброволно се нагърбваше със санитарната служба, превързваше, даваше аспирин и хинин на заболелите и зорко и строго следеше да не би някой да пие студена вода, преди да му е минала потта. Той беше общият любимец на бригадата, само Въльо Власев се държеше студено с него, почти официално, говореше му винаги на „ви“. Но хората познаваха затворения му и необщителен характер и това не ги учудваше — той беше „непоправим“ педант.

Специалистът по цветните метали Игнат Арсов беше висок, сух и мургав човек на около 40 години. Той имаше силно извит орлов нос, тънки, едва забележими устни и четвъртита брадичка — много суха, костелива, почти лишена от месо. Подвижен, пъргав, неспокоен, той рядко се застояваше на едно място, сякаш нещо все го пареше под петите, и понеже по характер беше любезен и услужлив до вманиаченост — често досаждаше на колегите си със страстната си готовност да им услужи, да им помогне, да им бъде полезен с това и онова. Не дай си боже, някой да се разболееше особено когато излизаха на поход — той носеше раницата му, снаряжението, а стигнеха ли в лагера — правеше му чай, оправяше и премиташе палатката му, зорко следеше дали навреме взима лекарствата, сякаш беше роден за професионален болногледач.

Игнат Арсов минаваше за опитен специалист, през последните една-две години той сам беше открил няколко находища на мед, олово и цинк, но станеше ли дума за откритията му, за неговите лични заслуги — изчервяваше се като момиче, смущаваше се и или избягваше настрана, или махаше ядосано и обидено с ръка.

— Всичко това е вятър — сърдеше се той, — аз нищо не съм открил и нямам никакво участие в тия работи. Човек открива нещо, когато се стреми към това нещо съзнателно, с предварително подготвен изследователски план. Пък аз, какво... аз случайно, съвсем случайно налетях на рудата, така, слепешком... Уверявам ви, тъй беше. Ако някой има заслуга за туй откритие — наградата се пада на нашия ръководител, другаря Власев, защото ние работим по негов план. Награда заслужава и другарят Папазов, под чието непосредствено ръководство действуваме всички. Изобщо — заслугата е на нашите ръководители, а аз съм един случаен изпълнител. Всеки друг на мое място би открил същото, което и аз открих.

Явно беше за всички, които го познаваха по-отблизо, че той страда от прекомерна, болезнена скромност, която беше взела характер на истинска, чудновата болест. Често наричаше себе си „невежа“, „чирак“, „сляпо оръдие“ на случайността, „негодник“, роден с късмет, и т.н. Веднъж, когато бяха на лагер под Бакърлъка, изпаднал в мрачно настроение, той направи странно признание. „Знаете ли — каза той, — аз имам едно постоянно, чудовищно усещане: струва ми се, че моят мозък непрекъснато се свива всеки ден, всеки час — и през деня, и през нощта — и че в черепа ми се образува една ужасна, една страшна празнина. И аз си мисля: какво всъщност представлява тази празнина, какво има там? Въздух, изпарения, пара? Аз много мисля за това.“

Въльо Власев рядко говореше с него и само по служба. Мръщеше се на мекия му шепнещ глас, избягваше да го гледа в очите, но всякога се вслушваше в съветите му — тачеше го като специалист. Той на няколко пъти беше се опитвал да „нанесе“ характеристиката му в своя бележник, но все не успяваше: образът на тоя човек се изплъзваше от познатите „указатели“ и проценти, не лягаше в никаква определена и точна формулировка. А Павел Папазов го обикна, дори го направи помощник в партийната си работа. Възхищаваше се на скромността му, на трудолюбието, сочеше за пример безупречната му дисциплина.

Започна да му възлага изнасянето на доклади, събирането на членските вноски, определи го за свой заместник в съвещанията на партийния актив. Всичко това Игнат Арсов вършеше от сърце. Често сам изготвяше сведенията за поведението и работата на комунистите в бригадата и Павел Папазов се чудеше:

— Като да си го писал с моята ръка и гледал през моите очи!

— Моля ви се! — покланяше се леко Игнат Арсов. — Какво говорите! Вие ме научихте да виждам точно, да преценявам строго и безпристрастно. Каквото съм постигнал — дължа го на вас!

Миналата есен той откри началото на една голяма и богата медоносна жила, но и това си откритие приписа на Папазов.

— Аз работех по негови указания — твърдеше той.

Папазов не си спомняше да му е давал каквито и да било „указания“, но, кой знае защо, не възрази, премълча, прие заслугата за своя. Тази „заслуга“ му донесе слава, а заедно със славата дойде и служебното му повишение. След този случай те станаха неразделни приятели.

Пак миналата есен, когато Андрей направи достойно хипотезата си за берила, Павел Папазов извика приятеля си и направо го запита:

— Какво мислиш ти по тая работа?

Тогаваш Игнат Арсов дълго мълча.

— Позволете ми да отговоря след няколко дена — каза той.

Мина седмица, изминаха десет дни, Игнат Арсов ходи до София във връзка с бракоразводното си дело. И една вечер той сам заговори за Андрей.

— Вие ме питайте какво мисля за хипотезата му? Ще ви кажа: наивна фантазия.

— Да, това е тъй — усмихна се Папазов. — Фантазия, разбира се. Но е хубаво, когато младите хора се увличат по големи идеи. Красиво е и благородно!

За първи път Игнат Арсов му възрази.

— Такива увлечения са празно губене на време — каза той. — На ваше място аз бих постегнал юздите му.

Тия му думи си спомни Папазов оная сутрин, когато и двамата стояха пред масата на Слави Спиридонов.

— Във вашата бригада има един млад геолог — започна началникът. — Казва се Андрей Андреев. Какво ви е мнението за него?

Павел Папазов погледна крадешком приятеля си, прокашля се и с някаква особена, преднамерена веселост отвърна:

— Андрей ли? Прекрасен момък! Отличен. Играл е известно време като център-нападател в студентския футболен тим.

Той каза това и тутакси долови, че по лицето на приятеля му премина доволна, одобрителна усмивка.

— Аз не ви питам за спортните му качества, другарю Папазов. Дали е играл център или свръзка — Слави Спиридонов обичаше и разбираше футболната игра, — това не ме интересува сега. За друго ви питам и вярвам, че вие се досещате за какво.

— Как да ви кажа, момък от нов тип — започна някак неуверено Папазов. — Когато работи, работи съвестно, добре. Когато се весели, весели се от сърце. Изобщо мил човек.

— Симпатичен човек — каза Игнат Арсов и се поклони.

— Говорил ли ви е за берил, за минерала берил? — запита ги Спиридонов, като изведнъж се изправи на крака. — За това ви питам и вие ми отговаряйте направо, без заобикалки!

Игнат Арсов въздъхна.

— Ама, разбира се, колко пъти! — засмя се Папазов. Той се засмя, но си личеше, че в тоя миг никак не му беше до смях. — Всеки човек си измисля по някоя идея фикс — продължи той. — Какво да се прави? Ние имаме в бригадата един геолог на име Зюмбюлев. Страстен ловец. Той разправя, че видял веднъж в гората как кучката му Тотка играла на „прескочи коза“ с един страшен вълк единак.

— Вие лично какво мислите по тая работа с берила? — прекъсна го намръщено Спиридонов.

— Че какво ще мисля! Благороден ентузиазъм, мечти, видения. Аз решително не виждам нищо лошо: младостта търси прекрасното навсякъде.

Игнат Арсов се поизкашля:

— Другарят Папазов говори за онова прекрасно, което е в кавички.

— Не намирате ли зрънце разумна вероятност в тия негови хипотези?

— Ние мислим, че зрънце разум може да се открие дори в приказките на лудите — побърза да отговори Игнат Арсов.

— Значи вие, другарю Папазов, вие направо смятате тая работа за лудешка, така ли?

— Аз ли? — Павел Папазов потърка челото си, помълча. — О, не! Аз не съм казвал такова нещо. Аз винаги съм гледал с добро око на младежките мечти. Вие попитайте Андреев — не само че не съм го укорявал, а, напротив, съдействувал съм му според силите си.

— Това е абсолютно вярно — допълни го Игнат Арсов. — Другарят Папазов се отнасяше винаги с благородно снизхождение към фантазиите на тоя момък.

„Явно е, че тия хора не възприемат хипотезата за берила, че смятат всичко това за празна работа — мислеше Спиридонов, — но във всеки случай те се отнасят благородно към усилията на момъка, особено Папазов.“

— Ще видим — каза той. — Аз му поръчах да ми представи една точна геодезка скица на района, където предполага, че има следи от берил. Аз ще разбера по скицата колко е сериозен тоя човек, какво е открил и дали изобщо нещо е открил. Вие сте свободни.

Така се беше развивала тази „берилиева“ история до тоя час. И ето сега Вълчо Власев седеше пред него и начумерено гледаше в обемистия си бележник. И той, и Павел Папазов схващаха хипотезата на Андреев като някаква причудлива фантастика, рожба на горещо въображение. Но докато единият имаше открито и непримиримо отношение към подобен род „бълнувания“, другият се отнасяше помилосърдно — търпеше ги като наивни, но красиви прояви на младостта.

„Аз ще позная по картографната скица дали има поне зрънце сериозност в това дело“ — реши Слави Спиридонов и нареди на разсилния да повика Андрей.

Този път младият геолог се яви в приличен вид пред своя шеф. Не носеше връзка, но беше облякъл тъмно сако и тая дреха го правеше да изглежда още по-едър и изумително силен.

Инженер Спиридонов го покани да седне, порадва се някое време на атлетическата му фигура и на руменината, която беше избила по лицето му, после го запита направо, без излишни заобикалки:

— Значи ти вярваш, че в този район има следи от берил, така ли?

— Вярвам — отвърна твърдо Андрей, като погледна началника си право в очите. И пак повтори: — Вярвам.

Въльо Власев многозначително се покашля.

— Кажи ми — каза той, — какъв е според тебе процентът на вероятността — стига ли до едно на сто?

— Петдесет и едно на сто — отвърна спокойно Андрей.

Въльо Власев зина и разпери от почуда късите си ръце.

Той не можа да проговори, а само поклати глава, както прави докторът пред безнадеждно заболелия си пациент.

— Какво имате наум: залежи, пластове, жили? — попита тихо началникът.

— Имам наум следи, които ме навеждат на мисълта, че някога, в древността, из тия места са разработвани шахти за добиване на изумрудена руда. По онова време обикновения берил не са го ценили за нищо, търсили са само кристален. Но аз мисля, че където има кристален берил, там ще се намери и обикновен.

— Тоест... вие сте видели кристален берил... така ли да ви разбирам? — Слави Спиридонов се изправи зад масата си. — Видели сте... изумруд?

— Сънувал е нещо — засмя се Въльо Власев. — Видял е нещо насън. А после сънят му се е сторил действителност. Изобщо... приказки от хиляда и една нощ!

— Чакайте, чакайте! — прекъсна го Спиридонов. — Вие значи сте видели изумруд. Прозрачен, кристален берил. Защо не донесохте едно късче, за да видим?

— Аз видях нещо, което прилича на кристален берил — каза Андрей. — По цвят, по мекота на блясъка. Не успях да откъртя нито едно зрънце, защото този камък лежеше най-малко на три метра над главата ми. Нямахше как и с какво да го достигна. Пък и не бях сигурен, че е непременно кристален берил. И други минерали, гледани отдалече, имат същия цвят. А втори път не успях да се върна на онова място, защото бригадата ни замина за друг обект.

— Приказки! Личи си, че доста книжки си прочел — взе да се сърди Въльо Власев. — Кой знае каква древна история ти е размътила главата!

— Аз съм означил онова място на картографната си скица — каза Андрей.

— Дай я! — извикаха едновременно двамата мъже.

— А без скица вие не ми ли вярвате? — усмихна се Андрей — Нима приличам на лъжец, на човек, който съзнателно заблуждава?

— Някои жени имат външност на ангел, пък душата им е по-черна от дявола — каза Вълъо Власев. — Аз на външността не вярвам!

— Дайте скицата! — Инженер Спиридонов протегна ръка.

— Би трябвало на човека повече да вярвате, отколкото на хартията! — усмихна се тъжно Андрей. — Впрочем — ето! Гледайте!

Той разтвори чантата си, извади една мека кафява папка и я постави на масата.

— Аз познавам в този район всяка една долчинка, всяка една височинка, ти няма да ме заблудиш! — закани му се Вълъо Власев с пръст.

И тука стана неочакваното, странното, за което ви споменах в началото на тая глава.

Вълъо Власев и инженер Спиридонов разтвориха папката и жадно впиха очи в разноцветните топографични знаци. Минаха две минути, минаха три — чуваше се само възбуденото им дишане, плъзгането на пръстите им по гладката чертожна хартия. Вълъо Власев почти допря носа си до чертежа, а инженер Спиридонов се изправи и със замръзнало лице едва чуто прошепна:

— Това шифър ли е... или що?

— Какъв шифър — засмя се Андрей. — Съвсем ясна геодезка скица върху точен топографски план. Всичко е обяснено в легендата.

Тогавя Вълъо Власев се изсмя със ситен и дрезгав, неприятно хриптящ смях.

— Шмекер и половина — каза той, като се поуспокои. — Аз така си и предполагам. Момчешка работа!

После по лицето му кат да премина някаква тъжна сянка.

— Как не те е срам да си правиш такива шеги с нас, възрастни мъже, бива ли! Та ние сме ти учители, как така?

— Но какво има, защо? — попита изумен Андрей.

Инженер Спиридонов го изгледа със зли очи, скръцна зъби и го повика с пръст.

— Я прочети тая легенда тук! Високо! — заповяда той.

Андрей се наведе над листа и в същия миг почувствува, че му се завива свят. Това беше само една топографска скица без никакви геодезки означения, нашарена с червени колелца.

Какво ставаше тука? Не сънуваше ли?

Снощи той до полунощ работи над тоя план и добре помнеше, че нанесе и разреза на пластовете и само две точкизначи с червени колелца. Някаква магия беше изличила пластовете, геодезията, някаква магическа ръка бе начертала дюзина червени колелца и с неговия почерк бе източила една дълга, безкрайна легенда.

Това не беше неговият план!

Той изтри студената пот, която ороси челото му, и като през сън дочу яростния глас на инженер Спиридонов:

— Чети!

И Андрей засрича:

— Номер едно... хубав вир за къпане... Номер две: тук се въди пъстърва... Номер три: има пясък, удобно е за слънчеви бани... Номер четири: оттук до пивница „Земен рай“ — четири километра.

Гореща буца притисна гърлото му, задави го и той замълча.

— Е, какво ще кажеш? — зина върху му инженер Спиридонов.
— Такива ли са твоите зелени изумруди?

„Но какво се е случило? — мислеше трескаво Андрей. — Това нещо аз не съм писал. Да не би пък снощи да съм имал припадък на лудост?“

— Станала е някаква необяснима грешка — каза той с отпаднал и не свой глас. — Тоя план... не е моят... тоест не е същият!

В тоя миг някъде дълбоко из душата му изплува инстинктът за самосъхранение, желанието да запази достойнството си и да избегне позора. Тоя инстинкт събуди в него сили за борба.

— Аз ще ви донеса истинския план. Снощи до полунощ съм си играл над него. Ей сега!

И той се устреми към вратата.

— Слушай! — изгърмя с басовия си глас началникът. — Ако до един час не ми донесеш скицата, която допреди малко ме уверяваше, че си направил, да не си посмял да се мернеш вече пред очите ми! Разбра ли?

Андрей не отговори. Той тръшна вратата след себе си и бързо тръгна към изхода. Испитваше чувството, че върви като в сън, в

някакъв недействителен, призрачен свят.

— Виж ти, виж ти! — угрижено поклати глава Вълчо Власев. — Дявол знае на какво прилича всичко това! И чудно, и глупаво, и обидно донемайкъде... Такова нещо от тоя момък не съм очаквал дори тогава, когато съм мислил най-лошо за него. А ето каква била работата... Ето докъде могло да стигне младежкото лекомислие — суетната жажда за сензация и слава!

Лицето на тоя човек, сприхаво и надменно допреди малко, сега бе придобило унил и опечален вид. Сякаш сам водачът на бригада №3 беше уловен в лъжа.

— Оплете се сиромашът като в кълчища — каза той. — Де ще е предполагал, че вие наистина ще му искате нагледни доказателства за тая негова изумрудена хипотеза! Той е разчитал, да, той разчиташе до последната секунда, че вие ще повярвате на неговата „парол доньор“, че няма да поискате да надзърнете в тая ваджийска скица... И всъщност какви доказателства може да ви представи? Никакви! Така е. Той има само едно болно въображение и нищо друго. Но за всеки случай слага някаква папка в чантата си, та ако го запитате вие: „Имате ли представа къде са приблизително тия берилиеви находища?“ — той да ви каже: „Разбира се!“ — и да чукне с пръст върху папката. Демек: „Аз всичко съм уточнил, отбелязал, но вие, моля ви се, не си правете труд да гледате това нещо, защото, нали — ще ме обидите. Вие трябва да вярвате на човека! Вие чисто и просто ми гласувайте доверие и заповядайте на другаря Власев да ме остави да си скитам, където си искам.“ Точно така. Да... Но ще кажете: що за скица беше това, което видяхме? Ами това имал човекът, това турил в чантата си. Наивникът не е предполагал, че вие ще се покажете по-настойчив, че наистина ще поискате да надзърнете в неговата знаменита творба. Изобщо — неприятна история. Аз, откровено да си кажа, колкото и да съм настроен резервирано спрямо младите, гледах на тоя момък с по-добро око... Берил! — Вълчо Власев въздъхна и махна с ръка. — Празни работи, фантазии!

— Това все още не се знае! — каза началникът и уморено приглади посивелите си коси. — Представете си, че той наистина е разменил скиците? Че е турил в чантата си не тази скица, която аз му поисках? При еднакви папки това лесно може да се случи. Вие сте склонен във всяка грешка да съзирате зъл умисъл. А така не бива...

Младите хора грешат по-безкористно от нас, старите, вярвайте ми! Наивност, невежество, горещо въображение, бързина — това е по-малко лошо от користолюбивите сметки на някои „зрели“ хитреци.

Слави Спиридонов запали папироса, погледа замислено къдравите извивки на дима, сетне най-неочаквано чукна с показалеца си по стъклото на масата и рязко се наведе напред.

— Но ако случаят със скиците е един нагласен блъф, ако това, което вие предполагате, излезе истина, аз ви моля, другарю Власев, да не проявявате нито капка снизхождение към тоя млад човек! Опита ли се за втори път да заблуждава когото и да било — докладвайте ми и аз ще го изгоня от службата като най-долен мошеник и лъжец!

— Дума да няма! — Въльо Власев се почеса по тила, посумтя и една тиха усмивка някак насила се плъзна по месестите му устни. — Дано пък да донесе тоя проклет план! — каза той, като гледаше съсредоточено в краката си. — Дано пък... този път да е станало някакво чудо... аз да съм сгрешил!

II

А през това време Андрей вървеше из улиците, без да вижда някого, без да съзнава накъде се движи. Инстинктивно, като лъкатушеше наляво и надясно, той се провираше сред минувачите, а на пресечките краката му сами намираха безопасния път между трамваите, тролеите и препускащите коли.

Толкова беше зашеметен от преживяното, че от привичното му спокойствие, от умениято му да владее и да контролира нервите си не бе останала никаква следа.

Случваше се на изпитите, когато беше студент, да поседне на някоя от скамейките пред аудиторията и кротко да си подремне, унасян в сън от тревожното бръмчене на неспокойните си колеги. Наоколо шумяха, възклицаваха, вълнуваха се, а той тихичко си похъркваше, изпружил дългите си крака и обвесил глава на гърдите си, усмихнат — сякаш пътуваше с вагон на далечен и приятен път. Такъв беше и като играч от студентския отбор. Противникът можеше да води с два, с три, дори с четири гола аванс; можеше до края на мача да остават само няколко минути — това не го смущаваше, не влияеше лошо на нервите му, като че топката не беше докосвала нито един път мрежата на тяхната врата. Веднъж по време на последното странствуване на бригада №3 из Родопите непоклатимото му спокойствие насмалко не предизвика трагични за самия него последици.

Беше валял проливен дъжд и малката планинска рекичка, която пресичаше пътя, бърже набъбна, изпълни тясното суходолие и грозно замята разпенените си води около тънките подпори на дървеното мостче, което съединяваше срещуположните ѝ брегове. Прииждането на водите стана внезапно, стремително и с такава бясна ярост, че мнозина от геолозите едва имаха време да приберат раниците си и да изтичат по мостчето, което жалко трепереше и скърцаше, като да беше обхванато от предсмъртни спазми. Само Андрей седеше приклеknал над минералогичната си торба и невъзмутимо опаковаше в книжки кристалите и камъните, които беше отломил през деня. Всеки къс той

грижливо превързваше с канап и с червен молив отбелязваше върху обвивката поредния му номер. Срещу този номер в пътното му тефтерче личаха обяснения: място на намирането, посока на минералната жила, предполагаем състав.

Така той седеше на полегатия бряг, сортираше пробите си, а реката клокочеше все по-застрашително под него и мътните ѝ води вече достигаха и пръскаха дъсчената настилка на моста. Още няколко минути, а може би още няколко мига, и всичко това щеше да рухне и да изчезне в разпенения въртоп.

На отсрещния бряг колегите му крещяха нещо, махаха му с ръка, сочейки моста, а Вълъо Власев подскачаше като паток на късите си крака и му се заканваше с юмруци. Само партийният отговорник Павел Папазов стоеше настрана, гледаше го със замръзнала усмивка на устните си, а догарящата цигара пареше пожълтелите му пръсти и той не усещаше болка.

Когато и последният кристал беше опакован и номериран, Андрей се изправи, повдигна ципа на якето си, сетне нарами торбата и с широки и твърди крачки тръгна към моста.

— Назад! — дереше гърлото си Вълъо Власев. — Стой!

Но реката ръмжеше, виеше и предупредителните викове на водача не стигаха до другия бряг, стопяваха се и заглъхваха на една крачка от него.

После всички утихнаха, замряха в очакване на най-лошото: той беше стъпил върху разлюления мост. Едва сега той като че ли се сепна от нещо, подвоуми се секунда-две, но не се повърна назад.

Минута по-късно подпорите изскърцаха за последен път, почернялото скеле въздъхна, гмурна се в дълбокото, сетне мигновено изплава отгоре и безнадеждно вдигна крака. Колове, греди и разчекнати дъски бяха понесени към равнината с лудешка бързина.

— Видя ли какво щеше да стане с тебе? — наскочи го настървено Вълъо Власев, като напразно се мъчеше да скрие треперенето на кръглата си брадичка. — Ти си един безумец, това ще ти кажа аз и това ще си запиша в бележника, да знаеш!

А Павел Папазов стисна топло ръката му и го потупа по рамото.

— Смелчага! — усмихна му се той. — Търсач на редки преживявания. Герой!

— Нито съм безумец, нито смелчага — каза Андрей и облиза засъхналите си устни. Едва сега той започна да изпитва пристъпи на истински страх. — Аз съм просто един муден опаковчик... Аз винаги съм опаковал мудро моите камъни. Това е въпрос на сръчност.

Спокойствието, оптимизмът, който никога не го напускаше, сляпата увереност, която имаше в силите си — това бяха вродени, природни черти на неговия характер. Но той не ги съзнаваше, дори повече — смяташе, че природата го е лишила именно от такива черти. Той говореше малко за себе си, но заговореше ли — често можеше да се чуе: „Ех, ако бях малко по-спокоен!“ Или: „Ще се захвана с тази работа, разбира се, ама как ще свърши — един дявол знае!“

Беше син на учител по минералогия — възторжен човек, който до края на дните си твърдеше, и то с непоклатима вяра, че Родопският масив е „благословено от бога находище на мед и олово“ и че „в подземните недра на нашата чудно хубава татковина се крият несметни залежи от желязо и петрол“. Той умря в сиромашия, подиграван от колегите си, когато преподаваше из пловдивските прогимназии, и забравен от всички — Като пенсионер.

Може би любовта си към природата и влечението си по онова, което хилядолетия се таеше скрито в земните пластове, може би тия чувства бяха всадени у него от стария минералог. Но спокойствието, упоритостта, склонността му да се захваща с най-трудното — това беше дошло от майка му, една сладкодумна и весела жена, навремето ятачка и посестрима на много нелегални от Кючук Париж.

Андрей обичаше всичко онова, което обичат младите хора: и киното, и танците, и футбола, и разходките с хубави момичета. Но имаше само една голяма страст — камъните. Прозрачният планински кристал, в който се отразяваше лазурът на небето, за него беше по-красив от най-красивото момиче. Да се рови в сандъчетата си, където от малък подреждаше колекциите си — това беше по-забавно, по-увлекателно от най-интересния и напрегнат филм. Заради никое момиче в света той не би се катерил по отвесните родопски скатове, а за едно парченце кварц, обагрено с розовината на изгрева, рискуваше всичко, дори собствената си глава.

И ето че сега, люшнат сякаш от някаква невидима сила, той загуби опора, вървеше из улиците като човек, който изведнъж и по чудноват начин е попаднал на непозната и чужда земя. Дотолкова беше

загубил вяра в действителността на възприятията си, че му идеше да се спре и да се ощипе по бузата, та да установи — ако почувствува болка, — че сетивата му са нормални и че видяното и чутото в стаята на началника не е било сън. Всъщност защо трябваше да се щипе по бузата, когато съвсем ясно усещаше как при всяко прегъване на обувката го щраква мазолът на левия му крак, сякаш се допира до нажежена игла? Това, че усещаше тази болка, доказваше, че е буден, че сетивата му са в ред и че всичко, което се беше случило в стаята на началника, бе една кошмарно чудновата, но жива действителност.

Тогава?

Чантата беше негова — между хиляда чужди чанти той можеше тутакси да я познае. Пък и как ще попадне чужда чанта в ръцете му, когато по пътя от квартирата си до канцеларията не се беше отбивал никъде дори за миг? Тази заран и вестник не си купи, това помнеше много добре. Сетне — тя лежеше все пред очите му, на масата, а той не стана нито веднъж от стола си, докато разсилният не дойде да го повика. Следователно чужда ръка не беше пипала вътре.

Но щом като чужда ръка не беше пипала вътре, как можеше да се обясни изчезването на неговия план и заменянето му с друг, лъжлив?

При това лъжливият план приличаше в много отношения на истинския: същата топографска скица, а обясненията в легендата — те като да бяха писани от него самия — нямаше разлика в почерка.

Липсваха само пунктираните линейки — с тях беше заградил онова място, където за пръв път видя зеления камък. Нямаше я червената звездичка — условен знак, който показваше отправната точка в сложната система на подземното ориентиране.

Вместо червената звездичка и пунктираните линейки планът беше почервенял от цял рояк дребни колелца. Едни сочеха подълбоките вирове на реката, други — пясъчните плажове, изобщо това беше една увеселителна топографска скица, каквато той не би могъл да си представи дори насън.

И все пак тази скица беше факт и той носеше тоя факт в чантата си, а неговият план не съществуваше, отнесли го бяха нанякъде невидими сили.

Отнесли — но кога, как?

Той беше работил над плана си до късна нощ. Легна си, без да се съблича — толкова бе уморен. От тия последни минути, преди сънят

да го обори, помнеше две неща — че папката с готовия план бе поставил в чантата си и че преди да изгаси осветлението, изтърси пепелницата си през прозореца — открай време не можеше да понася миризмата на угарките и тютюневата пепел.

И това беше всичко.

После, когато сънят беше притиснал вече клепките му, в замъгленото му съзнание понадигна глава едно познато чувство. То винаги се появяваше у него като качулка след дъжд: ще извърши нещо лошо, некрасиво, а сетне ще съжалява и сам ще се ругае. Ето и сега — изтърси една купчина угарки на двора, току през прозореца си — нима така постъпва един културен човек? „Културният човек не хвърля мръсотии пред прозорците си — ще го смъмри утре Савка и ще въздъхне: — Ех, Андрей, защо постоянно ме излагаш пред мама? Толкова ли е трудно да се научиш на ред?“

Савка е дъщеря на хазяите. Тя е на деветнадесет години, има лекомислено носле и весели очи. Той на иска да огорчава тия очи, затова е готов да скочи през прозореца, с шепа да събере тия проклетни угарки и с длан да забърше пепелта.

Да, той тутакси ще направи това...

Но сънят надвива желанието му — само ръката му се протяга и увисва надолу. Пръстите ѝ докосват килима.

А през разтворения прозорец появява хладен нощен вятър, леко прошумяват разхвърляните по масата листа. Едра, бяла луна блести в резедавата коприна на небето и пълни стаята с мека, матова светлина... И сякаш не шептят белите листа върху масата, а тихо шумоли висока и гъста многодетна гора. Една тясна пътечка, покрита с изгнила шума, лъкатуши между мъхнатите стволове, губи се сред къпинови храсти и папрати, после навлиза в дълбока долчинка и чезне зад купища камъни. Ето я тази яма, обраснала по краищата с шипки и глог, бухнала в жилава, висока до коленете трева. Оттук през сводест отвор започва дълъг и тъмен коридор. Все по-надолу слиза тоя коридор, пресича една бяла дантелена гора...

Събуди го резкият, тревожен звън на будилника.

Главата му тежеше — това беше от многото, невъздържано пушене през нощта. Написка се със студена вода, грабна чантата си и за да не събуди хазяите — прекрачи рамката на прозореца, спусна се

по стената и по настланата с плочи пътека мина през двора и изскочи навън.

И така, като премисляше всичко, което се беше случило от снощи до тоя час, той стигна до квартирата си, но не побърза да влезе веднага, а мина няколко пъти край оградата — може би се надяваше, че станалото чудо ще се изясни от само себе си в тия няколко последни минути. Възможно беше и друго — тази негова нерешителност да произлиза от един особен страх: страха, който изпитва човек, когато в една решителна и несигурна игра хвърля последния си коз. А последният коз — това беше вероятността, безкрайно малката вероятност да открие върху масата си своя истински план.

Къщата имаше два етажа. Стаята на Андрей се намиреше в партера и гледаше с широките си четвъртити прозорци на двора. Това беше просторна и светла стая с висок таван и стени, облицовани до половината със скъпо червено дърво. Личеше си, че навремето е служила за кабинет или за малък салон, предназначен за игра на шмен де фер, покер и бридж. Бившият собственик на къщата, един известен инженер, устройваше тук всяка събота вечер големи приеми. На горния етаж младите се забавляваха, танцуваха, а долу инженерът уговаряше сделките си, пиеше горчив джин, доставян му от чужбина, после заемаше мястото си в импровизираното „каре“.

Сега в две от партерните стаи живееше със семейството си директорът на бонбонената фабрика „Червена звезда“. Бивш сладкарски работник, голям майстор на „пияните“ вишни и млечните шоколади, командир на партизански отряд в ония години, бай Атанас беше весел човек в личния си живот, а в обществената си работа — придиричлив, строг и честен до вманиаченост. Готов от все сърце да гладува, за да помогне някому в нужда, за един грам преразходвана захар в предприятието наказваше, ругаеше, вдигаше такава олелия, че и старият портиер се чувствуваше някак си виновен и се свиваше гузно в дъсчената си будка. Макар и да имаше право на три стаи, бай Атанас доброволно се отказа от едната: срам го беше да се шири „като чокоин“, когато толкова „млади и способни хора“ нямаха покрив над главата си. Човек на остроумни хрумвания в професията си, той си беше изработил проста, но своеобразна житейска философия, която

най-често споделяше с дъщеря си: „Живей честно, стреми се да станеш най-голям майстор в службата си, а за правото дело — ако трябва — отивай на смърт с весела душа.“ Като се догаждаше какви са чувствата, които изпитва дъщеря му към Андрей, той издебваше, когато са заедно двамата, за да подхвърли: „Да съм жена — нула внимание не бих ти обърнал, докато не извършиш в геоложките работи велики дела. — И допълняше, като поглаждаше с ръка прошарените си мустаци: — Аз, да ви кажа ли, не правя за грош уважение на исторически личности например като Наполеона, но винаги ми е наум това, дето го е казал на войниците си. Сиреч — войник, дето не се стреми да стане генерал, такъв войник не чини дори петак. Преведени на наш език, тия думи означават: прави, струвай, но създай нещо голямо в тоя живот. Иначе за какъв дявол си се родил? За това ли, само да късаш подметки?“

Веднъж Андрей го беше запитал:

— Ами ти, бай Атанасе, към какви големи цели се стремиш?

Директорът на „Червена звезда“ кротко се засмя:

— Аз ли? Аз, момко, се стремя моите бонбони да са най-добри на вкус и най-евтини на цена.

Жена му, Севастица, една суха свищовлийка от някога имотно, но отдавна западнало семейство, която все още носеше косата си навита на кок, блуждаеше като сянка насам и натам и изпадаше в ужас, колчем видеше прах някъде по облегалките на столовете или захвърлена угарка от цигара върху пометените и излъскани плочи на двора. Макар и да ходеше вече толкова години из тоя двор, тя не можа да привикне със статуйката на голия юноша, дигната в средата на едно кръгло басейнче, където шуртеше през валежните месеци малък водоскок. Минеше ли покрай голия юноша от потъмнял бронз, свиваше устни и извъръщаше глава.

Горния кат на къщата държаха двама братя ергени, офицери от пограничните войски. Сега там живееха родителите им — кротки, безшумни хора, пенсионери. Майката по цял ден плетеше чорапи и пуловери за синовете си, а бащата прелистваше илюстрирани списания, понякога четеше нещо на глас. Вечер съсредоточено и замислено играеха домино, а станеше ли девет часът — гасяха осветлението и лягаха да спят.

Такива бяха съквартирантите на Андрей.

Сега, като се поразходи около оградата на къщата, той събра сили и с твърди стъпки прекоси двора.

Във вестибюла срещна Савка. Тя държеше в ръката си един дебел учебник по химия — готвеше се за годишния си изпит в университета.

Беше светло и слънчево вътре. От нея, от скоро боядисаните стени, от всеки предмет сякаш лъхаше, идеше някакво чувство на сигурност и спокойствие, на мирен, безметежен живот.

Девојката го гледаше с донемайкъде учудени очи.

— Какво се е случило? Защо по това време? — запита го тя.

Андрей преглътна, насили се да изглежда спокоен.

— Нищо — каза той. — Нали следобед заминавам с бригадата?

А тя си обясни посвоему ранното му завръщане: „Иска да бъде с мен през тия последни часове преди раздялата“ — зарадва се тя.

„Колко хубаво си направил!“ — усмихнаха се очите ѝ. Сигурно тия очи му казваха още: „Благодаря ти, мили, много ти благодаря!“ — но Андрей в тоя миг и не гледаше в тях. Пък и да гледаше в тях — едва ли би съзрял блясъка им, едва ли би разбрал ласкавия им език.

— Но защо си така бледен? — изведнъж се затревожи Савка и усмивката изгасна в очите ѝ.

Той стърчеше с две педи над главата ѝ и две такива момичета като нея лесно биха могли да се скрият зад широкия му гръб. А тя го гледаше угрижено, съчувствено, като да имаше отпреде си малко дете.

— Нищо ми няма — каза Андрей. И без да продума повече, запъти се към стаята си с чувството на човек, който отива да чуе за себе си една страшна присъда.

Най-напред огледа масата. Няколко тефтерчета, бележници, сметачна линейка, цветни моливи. И нищо друго. Нищо!

Той дойде по-близо, размести тефтерчетата, погледна под бележниците. Сякаш голямата кафява папка, тази, в която беше сложил скицата си, можеше да се скрие под тях!

Всичко това беше глупаво и ненужно.

И все пак той порови из книгите си, прегледа етажерката, дори надникна зад масата, под кревата.

От онази папка нямаше никаква следа.

Той се отпусна върху оправеното легло, подпря лакти на коленете си и наведе глава.

Един час! Инженер Спиридонов му беше дал срок от един час. Но какво можеше да стори той за един час, за да спаси честта си? Да запретне ръкави и да направи нова скица?

Погледна часовника си, усмихна се горчиво и вдигна рамене. За една нова мащабна скица му бяха необходими не по-малко от пет-шест часа...

Вниманието му се раздвояваше в две посоки. Едната посока водеше към въпроса: кога и как беше станало подменяването на скицата? Другата кръжеше около него самия — какво да предприеме, за да се измъкне от това заплетено положение?

Подменянето на скицата беше мистерия, тъмен случай, в който не можеше да съзре никаква светлинна. Сякаш изведнъж бе попаднал в средата на едно неизбродимо мочурище и е среднощ, и наоколо му има гъста, катранена тъмнина. Опита ли се да шавне, да помръдне с крак — веднага затъва, усеща как тинята го тегли все по-надълбоко, как се разтваря пред него, за да го погълне цял. По-добре ще е да стои мирно, да не мърда, да не прави никакво усилие, докато се развидели.

Сега са ясни две неща — че истинската скица е подменена с друга, лъжлива; че лъжливата скица го е представила пред ръководителите на службата като лекомислен, безотговорен и лишен от достойнство човек.

Какво ще стане по-нататък? Какво ще се случи с него, който е дръзнал да си прави неуместни шеги с най-известния геолог в страната?

Какво ще каже бай Атанас, когато се научи за станалото?

Ами партийната организация? Как ще се яви пред другарите си, с какви очи ще ги погледне?

И като предчувствуваше последствията, позора, той с болезнено отчаяние си помисли колко всичко това би изглеждало просто и невинно, ако снощи наистина не е бил на себе си, а под влиянието на някакво нервно разстройство сам е начертал тази чудновата скица.

За пръв път в живота си усети, че не му достига въздух, че нещо стяга сърцето му, а по челото му избива студена пот. Той се изправи, довлече се като болен до прозореца, облегна се на рамката и затвори очи.

А Севастица беше излязла рано тази сутрин, затова угарките, които Андрей беше изхвърлил нощес, така си и стояха непреметени

върху лъскавите плочи. Това бяха угарки от прости, третокачествени цигари — той нямаше слабост към финия, ароматичен тютюн.

Както ви казах в началото, тази история започна с едно странно събитие. Ако Андрей беше надвил смущението си (а кой ли на негово място би могъл да запази спокойствие!), казвам, ако Андрей беше надвил смущението си, той щеше да забележи — както стоеше наведен над прозореца — между своя третокачествен боклук и една угарка със златен мундщук.

Как и откъде беше попаднал златният фас под прозореца, когато освен него никой друг не пушеше в този дом?

Имайте търпение, вие ще разберете, аз ще ви обясня това. Колкото и да е интересно, то не е най-важното, най-значителното в моя разказ. Вярно е, че в дъното на тази история лежи един прекрасен, приказен изумруд, но вие ще видите колко по-прекрасни са усилията за неговото овладяване и колко по-чиста и по-великолепна е и от самия него любовта, която вдъхновява тия прекрасни усилия.

А фасът със златния мундщук... Но преди да продължа разказа си за тоя фас, аз ще ви заведа на село, за да ви запозная по-отблизо и с някои други герои.

III

Аз ви предупредих още в началото на разказа си, че съм участник в много от събитията, за които ви разprávям сега. Това не ще рече, че съм главен герой на тази история — пази боже! Ако аз бях главния герой, щях да ви съсипя от скука — вие знаете вероятно колко съм сух и прозаичен човек. Вие си спомнете, че когато се запознавах с вас, аз чистосърдечно ви открих, че следвам ветеринарна медицина. А в тази наука, както ви е известно, няма нищо романтично и хората, които я изучават, са чужди поначало на всичко онова, което моите колеги от филологическия факултет наричат „поезия“ на душата.

Зная, че някои от вас ще кажат: „Какво говорите, моля ви се, та ветеринарните кадри са дали на обществото много забележителни общественици и културни дейци!“ — това е вярно, признавам. И как да не признавам, когато всяко правило си има изключения! Но, уверявам ви, аз не спадам в числото на тия изключения. Макар и да съм писал някога стихотворения в проза и да съм препрочитал неведнъж и два пъти „Страданията на младия Вертер“, аз си останах по душа сух и много прозаичен човек. Но вие не се тревожете: ролята ми в този разказ е второстепенна, а това означава, че за себе си няма да приказвам повече, отколкото за другите си герои.

И така по онова време аз бях ученик, предстоеше ми матура. Учех в окръжния град, а лятно време прекарвах ваканцията си на село, където живееха и работеха роднините на баща ми. Гостувах обикновено на чичо си — един весел човек, превъзходен лозар, председател на кооперативната винарска изба. Баща ми много се отличаваше по характер от него. Скъп на думи, сдържан, строг, той се усмихваше само веднъж или два пъти в годината, но не беше зъл. Може би професията му го беше приучила да се държи хладно и отчуждено с хората — служеше в съдебното ведомство, прокурор. Дали тази професия допаднаше на сърцето му — не зная, но една вечер го чух да се оплаква на майка ми. „Какъв юрист съм аз — казваше той. — Никакъв! Аз на мравката път сторвам, кокошка не съм заклал през

живота си, а съдя хората на смърт, чунким съм по-добър от тях.“ Той имаше една особена страст — да събира старинни пари и предмети. Правните си книги беше накупчил в килера, а библиотеките си, етажерките, писмената си маса — всичко бе отрупал с глинени парчета, позеленели бронзови вазички и дъсчени кутийки с престари монети от сребро и бакър.

А чичо ми беше съвсем друг човек. Никакви противоречия не го тормозеха, затова изглеждаше винаги бодър и весел.

Откъм север селото беше обградено с няколко реда ниски и заоблени хълмове, които се спущаха постепенно и вълнообразно към прострелата се, докъдето окото вижда, равнина. Дълбоки суходолия браздыха нашир и надлъж тия плешиви гърбици, утайваха по малко от дъждовната вода и лятно време тук се събираха на прохлада и водопой и гъските, и свинете, че дори и биволите от кооперативния обор. По пладне, когато жегата ставаше най-тежка, захващаше се истинска битка за всяка локва, за всеки мочур. По-нататък, отвъд хълмовете, беше проснат един безкраен цветен килим, понабъбнал тук-там и прихлупен в мъгливата далечина от пепеливия връшник на небето. Където бяха лозя — там килимът преливаше в гъста зеленина, сред която керемидените покриви на къщурките аленееха като разцъфнали макове. Но златната боя преобладаваше — едно кротко море от жита и слънчогледи златееше до кръгозора чак, яркожълто в подножието на хълмовете, кехлибарено в средата и с цвят на презряла дюля в омарената далечина.

На запад и откъм юг нашето село беше опасно с ниски планински вериги, покрити с вековни дъбови и букови гори. Лесовете започваха току от горната махала и макар тук от десетилетия да беше играла браконьерската брадва — приличаха на истинска джунгла, полесно проходима само на ония места, където извиваха тесните горски пътеки, препречени с храсталак и настлани с дебел слой от изгнила шума.

Сред тишината на тоя стар, почти равнинен лес тихо влачеше водите си една кротка река, нито широка, нито много тясна. Колкото слизаше по-надолу, към морето, толкова по-спокойно се разливаше тя между равните си брегове, бистра, когато излизаше на слънчеви поляни, и черна — в сенчестите дебри на гората.

Разправяха, че нощно време тия усои се огласяли от птици, който крещели нещо си с човешки гласове, че злоещо виели чакали, че зиме бродели вълчи глутници, а в ранна есен едри глигани кръстосвали лесовете и стигали, току-речи, до селата, за да хрупкат зрели мамули от необраните кукурузни ниви.

Аз не бях ходил навътре в гората, но знаех, че там има всякакъв дивеч — палтото на стринка ми беше подплатено със заешки кожи, кованият ѝ сандък бе покрит с вълчешко руно, а в голямата стая над скрина добродушно се зъбеше препарирана глава от глиган.

Но все пак вие имайте предвид, че като ви говоря за оня край, аз го описвам такъв, какъвто го виждах и възприемах по онова време, когато бях само на осемнадесет години, едва започнал деветнадесетата. Тогава, кой знае защо, гората беше някак си по-тайнствена и тъмна, реката — по-дълбока и пълноводна, гроздето в лозята — неизразимо по-сладко и сочно на вкус. Дори чичовата къща ми изглеждаше по-голяма, а овощната градина зад нея — толкова прелестна, че се чудя — аз ли съм станал друг, или всички тия неща, които са радвали някога очите ми, и тогава са си били такива обикновени и дребни, и сивички, каквито ги виждам сега.

Макар и по характер да съм сух и прозаичен човек и да съм бил винаги чужд на така наречените „поетични“ настроения, все пак в ония години аз много обичах да се изкачвам привечер на някои от хълмовете зад селото и оттам да гледам залеза и настъпването на нощта, докато над главата ми не започнат да пърхат прилепи, а от потъмнялото небе не замигат рояци едри и златни звезди. Стоях и гледах и нищо не мислех — само се радвах. Това беше една тиха, чудна радост! И не знаех на кое повече да се радвам: дали на златния залез, или на стадата, които се прибираха от паша; на далечните планини, извисили виолетови снаги в розовината на здрача, или на натоварените с жито коли, които протяжно проскърцваха по мекия път, криволичещ край мен.

Аз и като момче си бях такъв затворен и студен. Ще стана рано заран — щом зачуя стринка ми да излиза на пруста и да хвърля зърно на кокошките. Ще нацепя малко дърва на сечника и сам ще раздухам огъня в оджака. После ще седна на трикрако столче, ще зяпам как пърпорят пламъците и ще чакам да уври млякото в окаденото котле.

Хубави бяха тия прохладни и сипкави утрини, пълни с пробудил се, но още сънен живот! Как миришеше здравецът, посаден край бунара, и колко студена и бистра беше първата кладенчева вода, наляна в менците!

А стринка ми ще изтърколи малката синийка до огнището и ще насипе в дълбока паница от кипналото мляко. Навън Шарко маха с опашка и ме поглежда дружелюбно.

Но ето го и чичо, обул сандали на босо, препасал шаячните си панталони с тънка ремъчка, наметнат с бозаво сетре. Мярва ме с добра, снизходителна усмивка, па сваля от полицата емайлираното пъстро бардуче, налива си чашка жълта ракия и я изпива на един дъх. Отчупва си крайшник от хляба, наръсва го с щипка сол и изскача на двора.

След малко го виждам възседнал бялата кобила — излиза из вратницата с осанка на генерал, който ще приема тържествен парад.

И денят започва.

Ще взема някаква книжка, ще се покача в коша при раклите, където има още от ланшния кукуруз. И ще се изтегна върху халището, проснато на дъските, а книжката така и ще си лежи неразтворена до мен. Понякога прочитам някоя и друга страница, но дали защото мушиците ме смущаваха, или пък слънцето ми пречеше — четенето не спореше, мислите ми бягаха, пръскаха се като ято врабци.

Тогавя поемах към полето. Забележете: все нещо ме теглеше към полето, а на гората обръщах гръб. Не обичах гората. Аз не бях романтично момче.

Взирах се в равното поле, а над мен прехвърчаше тънко бяло облаче, ластовички се стрелваха в синевата. Усмиввах се на облачето, махах с ръка на ластовиците, а в душата ми преливаше пак оная радост, която беше като някаква песен — носи се нито тъжна, нито много весела, но хубава — сякаш я пееше птичи хор.

Сетне слизах надолу, където започваше житният блок на стопанството. Най обичах да ходя из ония места, по които жънеше звеното на леля Василка. Види ли ме — на лицето ѝ ще цъфне усмивка и то ще стане мило, ще грейне като пита слънчоглед. Тя беше едра, гърдеста жена, а по характер — властна, същински командир. Но командуваше повече с усмивка, с очи, а отвореше ли уста — гласът ѝ се носеше меко, напевно, като из медна тръба. Та ще ме щипне тя по бузата ще вдигне ръка и трактористът, дето кара сноповръзвачката, ще

ме приеме на драго сърце в сгорещената си кабинка. Но аз не обичах лютивата миризма на нафта и трясъка на моторите. Главата ми се замаиваше, очите сълзяха, буца се надигаше в гърлото ми. Такъв си бях от малък: нямах вкус към романтиката. Аз предпочитах конските жетварки. Ех, ще седна на седалката, а топлият вятър ще ме бие по лицето и аз ще гледам отвисоко ширналото се море от пшеница и ще усещам миризмата на затоплено жито, напечена земя и още нещо — едва доловимо, — сигурно дъха на метличината, избуяла от двете страни на коларския път.

А сетне лягах под някоя трънкосливка, жумях срещу побелялото от жегата небе и се мъчех да реда стихове. И в тия стихове се мяркаше забрадката на леля Василка — като крило на гълъб, — размахваше мотовили жетварката, лягаха снопи на дълги, чезнещи в хоризонта редове. Но нали нямах поетична душа — нищо не излизаше от стихотворните ми опити, дори се срамувах, червях се, като забелязвах, че съм се унесъл в търсене на рими, в лов на звучни словца. Бях като баща си — суров и делови човек.

На пладне аз седях до леля Василка, кусах чорба от общата паница и ми беше съвестно: с какво право ядях от хляба на тия хора, когато с нищо не съм им помагал? И си давах дума, че на, свърши ли обедът, тутакси ще захвана да правя нещо полезно, за общо добро.

Но обедът свършваше, пак гръмваха тракторите, понасяха се напред конските жетварки, а мен ми ставаше скучно. Сецах се за книжката си, която лежеше горе в коша, и гузно и тихомълком се измъквах от житния блок.

За село водеше дълъг път, пък и слънцето прежуряше. Да се върви бърже — беше истинска съсипия. Разумният човек не тича из полето, когато слънцето сипе върху главата му жар. Затова аз избирах сенчестите пътечки, почивах си под дивачките-круши и уверявам ви — не усещах как летят тия летни часове!

Казват — летният ден бил дълъг. Кой знае! Все така се случваше, че аз приближавах хълмовете, когато слънцето вече заничаше към залез. Да се прибера вкъщи, без да погледам как ще се разгори небето на запад; без да послушам как звънтят отдалече хлопатарите на овците; да се прибера в стаичката си и да не видя оная елмазена звезда, която първа ще блесне над порозовялото било на балкана — това значеше денят, започнал така славно и богато, да завърши с един глупав и

сиромашки край. Моят баща казваше: „Доброто начало трябва да има отличен завършек.“ Аз уважавах баща си, дал си бях дума да се вслушвам в съветите му, та да стана и аз един железен човек като него. Затова оставах на хълма до късно, дочаквах вечерта и се завръщах с последните волски коли, които се прибираха от хармана. Случваше се, че някой от коларите ще ме покани да се покача между ритлите, и аз не отказвах, разбира се, макар и да ме беше малко срам — нали с нищо не бях заслужил вниманието на тия добри хора?

Бих ви запитал: имали ли сте щастието, да се возите на волска кола? И то вечер? Не? Жалко. Вие може би предпочитате моторните коли? Ваша работа. Пък аз мисля, че няма нищо по-приятно от това, да се изтегнеш надлъж между ритлите, да гледаш как звездите мигат на небето и да слушаш как колелетата тихо, едва чуто проскърцват по мекия междуселски път!

Така беше някога.

Може би ще ми забележите, че се отклонявам по странични пътеки, че забравям за най-главното — тази странна история за берила? Бъдете спокойни, за берила аз не съм забравил. Аз пак ще подхвана главната нишка на разказа, но преди това искам да ви представя още две други действащи лица. Те взимат важно участие в по-нататъшното разнищване на историята, без да бъдат, естествено, най-важните, главни герои.

И така течаха си летните ваканционни дни и нищо особено не се случваше в моя живот. Нищо особено нямаше, докато една заран не направих чудно откритие. И както става при всички велики открития, истината блесна изведнъж и много просто, без сложни уводи и лирични въведения.

Както се бях запътил към дръвника, за да понацепя дърва, чух, че някой от съседите вади вода. Познах по острото скърцане на скрипеца. Бай Димо беше вдовец, живееше самотно и в къщата му всичко скрибуцаше — нямаше кой да намаже с катран дори скрипеца на бунара. Аз отдавна се канех да сторя това добро, но все не ми оставаше време. Та като чух, че някой навива синджира, аз понадзърнах през плета. Тъй — без особено любопитство. Бай Димо беше строг човек — и наум не ми идваше да го запримамвам. Но погледнах.

Нямаше го бай Димо при бунара. Вадеше вода дъщеря му Теменужка. Той имаше само една дъщеря.

Разбира се, аз познавах Теменужка, ние бяхме съседи. Беше с една година по-малка от мене. Момиче като всяко момиче. Чул бях от стринка ми, че баща ѝ я бил записал в средното земеделско училище. Добре, нека учи в земеделско училище — стопанството има нужда от подготвени специалисти, нали?

Но аз си имах свои залисии и почти не я забелязвах. Пък и към агротехниката не изпитвах никакво голямо влечение. Аз ви казах колко лошо понасям миризмата на разните моторни горива.

Баща ми често употребява думата „съвкупност“. И аз обичам тази дума. Та по съвкупност на всички тия причини аз не обръщах внимание на Теменужка.

Но в оня миг, когато я зърнах през плета, съвкупността се превърна в една празна дума и всичкото ми внимание полетя към девойката като птиче, изхвъркнало от кафез. Стоеше тя до бунара и слънцето, току-що надникнало над прасковата им, обливаше косите ѝ, правеше ги да лъщят като източена свила. Тя имаше светли руси коси и те грееха в меките утринни лъчи, сякаш бяха посипани със златен прашец.

Личеше си, че беше току-що станала от леглото. По риза, накъдрена около шията ѝ, с басмена поличка, която, види се, отдавна ѝ бе окъсяла. Толкова тънка ми се видя тогава в кръста, а кожата на коленете ѝ беше млечнобяла, като да бе сложила чисти, непипани с ръка наколенки над помургавелите си прасци!

Гледах я и знаех, че това е Теменужка, а ми се струваше, че я виждам за първи път. Забравих, че бях тръгнал да цепя дърва, дори не усещах тежестта на секирата, която държах в ръцете си. И както ставаше, когато стоях горе, на хълма, и гледах в далечината, а нещо запяваше в душата ми, така и сега в ушите ми звънна една радостна песен, пееше, свиреше всичко наоколо и аз се радвах — толкова ми беше добре.

Но това продължи само миг, два. Кой знае как — тя усети погледа ми, извърна глава и очите ѝ се срещнаха с моите. Аз и сега си мисля, че жените имат във всяка своя клетка по едно скрито, но остро наблюдателно, хитро око. Тя леко ми кимна и пак се зае със синджира — бунарът им беше дълбок и ръчката, която го навиваше, трябваше дълго да се върти. Защо ли не беше бездънен тоя бунар? Тогава, разбира се, щях да я гледам до насита.

— Да ти помогна ли? — запитах я аз. Трънливият плет стигаше до шията ми, но аз ловко се покатерих по него и честна дума — не усетих никакви бодли.

Тя поклати глава.

— И сама ще си належа — каза тя.

Още едно усилие, и щях да прескоча плета.

— Няма нужда — повтори тя. — Да не ми е първинка това? — И се засмя.

Аз си замълчах. Висях на плета като пришит.

— Знаеш ли — рече тя и се наведе, за да напълни ведрото, — татко ми купи две кози. От утре ще стана козарка. Искаш ли да видиш козичките? И двете са бели.

Тя се изправи и пак ме погледна в очите.

— Татко забравил да пита за имената им. Трябва сега аз да ги кръщавам!

— Ей сега ще дойда — казах аз.

— Не, ти след малко ела — рече тя и се усмихна. — Нека занеса по-напред ведрото. Татко ме чака, за да се умие. Ще му дам кърпата да се обърше и ще ти свирна.

Така стоях няколко минути, сетне чух — тя наистина ми свирна. Скочих от плета и изтичах пред къщата им.

Бай Димо, зачервен от студената вода, спускаше ръкавите на ризата си.

— Гледай ти, и гражданчетата умеели да скачат през плет! — поусмихна се той. И ми подаде ръка: — Ха добре подранил, заповядай!

Ръката му беше огромна, тежка и въпреки че още влажнеше от водата, усетих мазолите ѝ — бяха едри и твърди като възли на въже.

— Кога ще ми дойдеш в мелницата, да ти покажа машинариите? — запита ме той.

Бай Димо беше механик на моторната мелница.

— Ще дойда някой ден — казах аз.

— Ти за инженер ли ще учиш?

Вие знаете, че аз нямах слабост към машините.

— Може и за инженер — излъгах аз.

— Анастас е дошъл да види моите козички — намеси се в разговора ни Теменужка. — Аз му казах, че си ми купил две козички.

Кога беше успяла да наметне блузка на раменете си, да си смени полата — това не разбрах.

— Ха, чудо голямо! — махна с ръка механикът. — Ами купих ѝ, да има с що да се залъгва през деня. — И добави по-тихо, като да ми съобщаваше своя тайна: — Нали е сам-саминка, сиротинката, тежко ѝ е!

Тя сложи на масичката под разшумения им орех хляб и сирене, напълни с мед една паничка и ни покани да закусим. Покани ни на закуска като стопанка, в чиято къща са дошли гости, а тя е хазяйката и прави всичко, каквото е необходимо, за да останат гостите доволни. Бай Димо я гледаше как припка из двора, поклащаше мълчаливо глава и аз чувствавах, че хлябът засядаше в гърлото му.

— Къщовницата ми! — каза по едно време той и въздъхна. Но се сепна, като да се беше издал в слабост, и тутакси заприказва за мелницата, за валците ѝ, за това, как сам измайсторил начин за тройното пресяване на бялото брашно.

— Хлябът трябва да се услажда — говореше бавно той. — Едно време само соят на Печеняшките ядеше бял хляб. Аз и тогава работех в мелницата, та знам кой какво брашно мелеше. Ние Теменужка сме я захранили с просеник. Първата ѝ кашлица забъркахме от царевично брашно. Затуй искам сега хлябът да е бял, да е сладък като симид. Аз това, дете измислих за пресяването, ще ти го покажа. Не е бог знай що, ама върши работа. Ти ела някой ден. Щом ще ставаш инженер — ела и виж. Аз нямам образование. От ей такъв сополанко съм тръгнал да слугувам по чуждите къщи. А ти, като се изучиш, ще измайсториш нещо по-голямо. Хората трябва да ядат сладък хляб, момчето ми. Сладкият хляб прави и кърската работа по-лека, и децата по-весели.

Бай Димо изниза още такива приказки, но аз го слушах разсеяно: към техниката никога не съм проявявал особен интерес. Аз си мислех за Теменужка. Сляп ли съм бил досега, та не съм обърнал внимание на хубостта ѝ? Кое момиче можеше да се похвали със златни коси като нейните, с тъмни очи, в които потъваш цял, сякаш се хвърляш в най-дълбокия вир на реката?

Бай Димо тръгна за мелницата и ние останахме сами.

Тя разтреби масичката, премете трохите, после изтича до кокошарника, за да нагласи по-удобно кошчето на една квачка.

— Ей сегичка ще ти покажа козите — рече тя. — Ти почакай, докато отребя малко боб. Само две шепи.

Тя изнесе една тепсия, върху която се белееше купчина фасул. Тури тепсията на коленете си и започна да вади боклука.

— Ще сложа боба на огъня, а после ще изведа козите. Много са кротки.

Аз никак не се интересувах от нейните кози, но казах:

— Наистина ли? Много се радвам!

Сетне, за да правя нещо, протегнах ръка и захванах да местя бобените зърна.

Тя помълча, па изведнъж прихна в смях.

— Ама ти какво чистиш? — рече тя. — Това, дето съм отребила, ти пак го смесваш с боклука. Бива ли?

Все пак ние отребихме боба. Тя го изсипа в едно издуто гърне, натъкми гърнето на санджака и клекна на земята, за да раздуха огъня.

„Защо не съм художник! — натъжих се аз. — Какъв сюжет за битова картина!“ И ми беше съвестно. Ето стоя до момичето и не си мърдам пръста да му помогна. Така ли трябва да се държи един млад човек?

Съвестно ми беше, но да си кажа право, аз никога не съм изпитвал влечение към домакинската работа. Не че съм мързелив, а тъй, просто не изпитвам потребност да върша какво и да е. Това е въпрос на вкус, на характер, ако щете, нали?

Но ще кажете: какво общо има всичко това със зелените изумруди? Ще видите.

На другия ден, след като открих какво интересно момиче е Теменужка, пристигна от града моят съкласник Радан.

Лежах си в коша до раклите с ланския кукуруз и размишлявах. Трябваше да избирам едно от двете: или да се затиря из стръмнините и да търся Теменужка и нейните две кози, или да сляза към полето, да погледам как работи звеното на леля Василка. Изборът не беше лек. Аз разбирах, че в душата ми се борят две чувства: общественото и личното. Общественото чувство ме влечеше нататък, където кипеше стопанският труд. Вярвайте ми, аз искрено желяех да съм сред хората, които се трудят. А да търся Теменужка — пак не се решавах. Що за

индивидуализъм е това — да обърнеш гръб на труда и да дадеш воля на някакво си лично чувство! Добрият десенемист никога не би постъпил така. Добрият десенемист трябва да дава преднина преди всичко на общественото чувство.

В такова състояние на душевно раздвоение ме завари Радан.

Съкласник, приятел, седяхме с него на един чин. Беше дошъл да погостува на вуйчо си — един много любезен човек, участъков зъболекар. Вадеше кътните зъби с виртуозна бързина.

С Радан, макар да бяхме най-добри приятели, ние се различавахме по характер като деня от нощта. За разлика от мен той беше поетична натура, вие сами ще имате случай да се уверите в това. На ръст бе по-висок, имаше грубовато лице или „мъжествено“, както някои се изразяват. Според моите разбирания той не бе красив, а в града се приказваше, че момичетата много го харесват. Наистина, какво ли се нравеше на тия момичета — това не ми беше ясно. Те сигурно нямаха вкус към истинската, одухотворена, изтънчена красота.

Ние се здрависахме, потупахме се, както се полага в такива случаи, по раменете, после аз му предложих да поседне на халището, та да си побъбрим за това-онова.

— Какво си се заврял в тая сушилня! — засмя се той. — Срамота е. Я тръгвай да се поразходим към балкана! — И ме затегли с ръка.

Разходка към балкана — това значеше, че ще срещна Теменужка. Вярно е, че хората се трудеха из къра, а ние страняхме от тях — но когато един грях се върши от двама, той изглежда по-лек.

Аз облякох жарсена риза, сресах си косата на път.

— Какво толкова се гласиш! — изгледа ме учудено Радан. — Ти като че за среща се готвиш?

— А, не — казах аз. — Как ти дойде наум? Жарсетото държи хладно, затова.

Той беше с дочен панталон и с цветна басмена риза, доста поизбеляла от слънцето. На краката си имаше гуменки, обути на босо. Запитах го наслуки, за да отклоня вниманието му от себе си:

— Ходи ли при баща си? Как е той?

— Стариат ли? Чудо е! Пращи от сили. Назначили са го за началник на най-трудния фронт.

Бащата на Радан беше миньор. Работеше в мини „Черно море“.

— Щеше ми се да поостана при него — продължи той. — Знаеш ли какви чудесии са това — подземните комбайни? Гълтат въздушната като халва. Да не вярваш на очите си! Много ми се щеше да остана, ама старецът се заинати: „Имаш нужда, казва, от слънце и въздух, иди работи на село, там постой!“ Кога ли бащите са разбирали синовете си!

— Какво познаваме ние от агротехниката! — въздъгнах аз.

— А, ще има да вземаш! — Той ми показа дланите си — Виждаш ли? Тая заран съм връзвал снопи, другарю мой! Направо от рейса скочих. Видях блока, жътварите и сърцето ми не удържа. А да връзваш снопи — за такава наука не са нужни академични познания!

Той ме прегърна през раменете и се засмя.

— Ех ти, книжна душа!

Всъщност аз отлично знаех, че той има книжна душа, а не аз, но си замълчах. Видял жътвари и скочил от рейса! Какво по-голямо доказателство за поетично, книжно възприемане на обществените явления! Аз в никакъв случай не бих си позволил такъв литературен жест.

— Тъй или иначе, но тука ще ти доскучае — рекох аз.

— Да скучая? — Той се наведе, взе едно камъче от пътя, замахна и то свирна във въздуха. — Слушай — каза ми той. — Аз мисля така: само загубените хора скучаят. Тъй ами! Аз например ще ходя в счетоводството и ще събирам трудодните на кооператорите с машинка. Или ще се бутна в читалището да подреждам книгите. Аз от миналото лято зная какъв безпорядък е там! Как тъй — ще скучая? Глупости!

„Какъв романтик! — мислех си аз. — Все хвърчи, хвърчи, пилее се на хиляди страни и защо? Само един шум. Неспокойна, поетична душа. Чунким книговодителката на стопанството няма да събере трудодните и без негова помощ? А читалището си има библиотекар — защо ще се бърка в чужди работи? Виж, ако кажат: имаме нужда от помощник, то вече е съвсем друго. Тогава и аз ще ида.“

Така си мислех аз, но не му възразих. Аз изобщо не обичам да възразявам. И тогава си бях такъв улегнал и спокоен по характер. Вървах до него и гледах — няма ли да зърна Теменужка с нейните две кози? Бях сигурен, че тя много ще се зарадва, като ме види.

— Знаеш ли най-интересното? — запита ме Радан.

Помъчих се да отгадая какво ли ще е интересно за него и вдигнах рамене. Той се интересуваше от всичко. Трябваше да му изброя най-малко хиляда неща.

— Тия дни в нашия край пристига геоложка експедиция. Разбра ли? В рейса пътуваха двама инженери от бакърената мина. От тях го чух.

— Това е хубаво — казах аз. — Ще търсят нови залежи. Ти защо се вълнуваш?

— Как защо? — Той ме зяпна с отворена уста. — И питаш още? Ех, че си чудак! Ами ще ида при началника на експедицията и ще го замоля да ме зачисли като общ работник. Има ли по-интересно от това — да участвуващ в една експедиция от изследователи? Ще им нося вода, ще стържа калта от кирките им, всичко ще върша, на всичко съм готов! Ех, само да ме приемат!

Слушах го и си мислех: ето, той пламти от желание да стане някакъв геолог. А аз? Какво ще запиша догодина аз? Право? Но как ще запиша право, когато не изпитвам никакво влечение към тази наука? И наистина, какво ще следвам аз, какъв ще стана? Погледнах приятеля си и за пръв път в живота си му завидях.

Така вървахме ние по тясната пътечка, която криволичеше из храсталациите. Отляво зад дълбок и урвест дол започваше тъжна и безкрайна гора. А пред нас надигаше плешиво теме един нисък хълм, обрасъл с диви къпини, папрати и лещак.

И тук на един завой ние се срещнахме с Теменужка.

Как да ви опиша тази среща? Ако не бях сух и прозаичен човек, щях да затрогна сърцата ви с най-лирични думи. Зная ги тия думи, но не ми прилича да изпадам в поетични излияния.

Тя се спря, като ни видя, спряха се зад нея и двете и кози. Държеше тънка пръчица в едната си ръка, а в другата носеше кошница, плетена от върбови клонки. Беше накичила косата си с маргаритки и тази украса много отиваше на мургавото ѝ лице, на бялата ѝ блузка и на очите ѝ, поръсени сякаш с точици от злато.

Няколко секунди ние стояхме и се гледахме, без да си проговорим.

— Ама това Теменужка ли е? — провикна се Радан. Той сложи ръце на хълбоците си и зацъка, учуден до немай-къде — Гледай ти, гледай ти! Каква хубавица се източила, брей!

И аз видях как я доближи и как най-безцеремонно и измъкна една от нейните маргаритки. Да, той направи това, а после затъкна цветето в един от илиците на избелялата си риза.

Той беше поетичен човек и аз не трябваше да му се сърдя. Пък бяхме и приятели, седяхме с него на един чин.

— Да си жива и здрава — каза той на момичето, пламнало от червенина. — Ами тия две хубавици твои ли са?

— Мои са — прошепна Теменужка.

Той се наведе, опипа вимето на едната коза, като да бе вещь познавач на тия работи, и поклати глава.

— Пълна е с мляко — рече той. — Браво! Кажу на бай Димо, че тая вечер ще съм му гост. Ти ще ми дробнеш ли паничка млекце?

— Защо не! — засмя се Теменужка.

— Тогава дай ми кошничката си и да вървим.

Аз стоях настрана. Бях сигурен, че тя ще ми се усмихне. Но тя мина покрай мен, без дори да ме погледне. Понавела глава, с едва видима усмивка в угълчетата на устните си, тя внимателно слушаше бърбенето на Радан.

Аз тръгнах след тях.

Не зная какво ми беше станало, но от тоя ден като че загубих добрия си апетит, а вечер дълго се въртях в леглото си и заспивах чак към среднощ. Трябва да ви кажа, че спрямо астрономическата наука никога не съм изпитвал влечение, но през ония нощи се вирах много търпеливо в небето, гледах звездите, търсех познатите ми на име съзвездия и не усещах как летят нощните часове. Намерих в читалищната библиотека една популярна книжка по астрономия и за да я чета спокойно преместих се в онова отделение на коша, където — вече ви казах — имаше кукуруз, насипан още от миналата година. Тук миришеше на изсъхнали какалешки, на прах и на мишки, светлината се цедеше през тесни ниши между летвите, но беше уютно, никой не можеше да ме види. Снабдих се с пергел, линия, цветни моливи и усърдно се заех да чертая звездни карти. И си мислех ето, довечера тя ще ме види, непременно ще ме види като започне да вади вода от бунара. Аз ще се разхождам наблизко до плета, унесен в мисли, а тя ще ме запита: „Какво прави днес? Защо не излезе на разходка към

Оброчището? Аз цял ден бях сама с моите две кози!“ „О — ще кажа аз и уверено ще пригладя косите си. — Току-що привърших една звездна карта. Една звездна карта на северния хоризонт. Отне ми всичкото време.“ Тя ще ме погледне с очи, светнали като въглени от възхищение, и ще каже: „Много звезди има по небето. Коя е най-хубавата?“ Пък аз ще се усмихна „Избери си една и тя ще бъде най-прелестна от всички!“

Така си мислех. А от картата не излезе нищо. А никога не съм изпитвал влечение към разните там елипси и параболи. Не обичах математиката.

Взе да се здрачава и аз пак облякох жарсената си риза. Сресях косата си на път и зачаках. Колко дълги бяха тия минути! Чувствавах ги като часове.

По едно време вратницата на бай Димови изскърца и сърцето ми трепна от радост. Припах към плета. Но още преди да стигна до вършините, в душата ми нахлу мраз и аз застанах на място вдървен.

Чуруликаше, кършеше се гласът на Теменужка, а заедно с него бучеше като водопад и тежкият бас на Радан. Познах го веднага. Ние бяхме съкласници, седяхме на един чин.

Стана излишно да отивам до плета.

Качих се в коша и се излегнах на халището. Опитах се да си припомня съзвездията, които изгряваха към полунощ на северния хоризонт. Струваше ми се, че е много необходимо това, да си припомня тия съзвездия. Но отгатък, в двора на бай Димови, гърмеше гласът на Радан, пък и Теменужкиният не оставаше назад. Аз не съм свикнал да мисля по-надълбоко, когато наоколо ми шумят. Аз изобщо не мога да мисля, ако наблизко до мен някой приказва на висок глас. Затова не успях да си припомня съзвездията, които изгряват нощем на северния хоризонт.

И понеже нямаше какво друго да правя, аз се изправих на колене и допълзах до отвора, през който се влизаше в горния кат на коша. Оттук дворът на бай Димови се виждаше цял и — както се казва — като на длан. Нищо такова не се мярна пред очите ми, което по рано да не съм забелязвал: и старият орех, и ниската бяла къщичка, и яхърчето зад нея, покрито с навес от слама — всичко беше на мястото си, познато, виждано хиляди пъти.

И все пак сигурно съм очаквал да видя нещо ново, иначе защо щях да се взирам нататък, и то коленичил?

Отпред, под навеса на къщата, бай Димо беше сковал една широка скамейка. Лете, когато времето позволяваше, той я постилаше с черги и спеше навън. Кой знае защо, аз очаквах да зърна нещо интересно там: ето, Радан и Теменужка са седнали един до друг и той ѝ разправя някакви весели историйки, а тя се смее. Ако аз бях в двора на бай Димови, точно това щях да правя — да нижа приказки за звездите, за вселената, за устройството на разните галактики. Трябва да ви кажа, че никога не съм изпитвал влечение към празните весели историйки. Аз щях да занимавам Теменужка с проблемите на световното пространство. Дори и за тия елипси и параболи щях да кажа нещо, макар и в училище смъртно да ги ненавиждах, защото все не успях да зауча теоремите им. Знаете ли? Това не са теореми, а непроходими джунгли, преплетени с квадратни и всякакви други корени. Към коренуването аз никога не съм изпитвал влечение. Във всеки случай щях да занимавам Теменужка с интересни и умни разговори.

Аз не видях никого на скамейката и първото чувство, което изпитах, беше добро. Зарадвах се. Една скамейка, на която никой не седи — и това може да радва понякога, уверявам ви!

А Радан правеше всичко, за да блесне в очите на Теменужка като герой от някакъв роман. Тя напълни две ведра с вода и ги понесе, но той изтича, взе ги от ръцете ѝ и сам ги внесе вкъщи. В този жест нямаше нищо особено, защото той беше силен момък и носенето на тия две съдинки не му причиняваше никаква мъка. Сетне насече дърва, внесе ги в собата и аз пак не открих и в тоя му жест нещо особено.

Сетне тя седна на едно ниско столче и се зае с доенето на козите.

Тя правеше това доста несръчно и Радан най-безцеремонно я избута настрана. Той така изкусно вършеше тази работа, че мен ми се стори, като да дочувам църкането на млечната нишка в котлето.

Да ви кажа ли, аз никога не бих се решил на такова нещо. Чужд съм на поетични хрумвания от тоя род. Беше ми ясно, че Радан иска да мине за герой в очите на девойката, но кажете ми, моля ви се, какво героично има в доенето на една коза?

После всичко завърши с най-обикновена сцена. Бай Димо толкова се трогна от подвизите на моя приятел, че го прегърна напред

двора, като да му беше син или най-близък роднина. Пък аз знаех, че помежду им нямаше никакво роднинство. Вуйчото на Радан не беше дори съсед на мелничаря.

Странно беше, че тази вечер никой от тях не се сети за мен. Аз бях съученик на Радан, а от бай Димови ни делеше само един плет.

Но време е да завърша тази част от разказа. След няколко дена бай Димо продаде козите. Тия животни имаха лекомислен характер, а Теменужка беше милостива по сърце, гледаше на прищевките им през пръсти. И за да не скучае самичка въщи, мелничарят реши да я изпрати в село Цвят, където имаше омъжена сестра.

Ето как непоправимият лекомислен нрав на двете кози стана причина да се намесим и ние в тази берилиева история. Ако те бяха малко по-кротки и послушни, нямаше да ни се наложи това пътешествие до село Цвят, в чиято околност беше се установила на лагер геоложката бригада №3.

IV

Дошло бе времето на летните отпуски, затова през тия дни и двата перона на гарата гъмжаха от народ — особено привечер, когато едни влакове заминаваха за Черноморието, а други се отправяха на юг.

Въльо Власев беше предвидлив човек — той нареди на домакина да ангажира номерирани билети и сега покойно пушеше цигарата си пред вагона и със снизходителна усмивка наблюдаваше тревожното лутане на пътниците, които напразно диреха свободни места.

На буква „б“ от неговия бележник беше записано: „Билети със запазени места!“ Постоянен надпис, подчертан с червен молив и заграден в червено каре. Под този надпис се източваше дълга колона от дати. И срещу всяка дата личеше зелена отметка. Въльо Власев пишеше със зелено мастило.

Той си спомни, че срещу днешната дата не е направил отметка, трепна, обзет от чувство за вина, и тутакси бръкна за бележника, но се размисли и реши да почака: нека тръгне влакът, че тогава. Де да знаеш — в последния момент може да се случи нещо такова, непредвидено и да се осуети пътуването или най-малкото — да го отложи за вдругиден. Хрумнала някаква нова идея на инженер Спиридонов — иди, че се оправяй! Тогава ще трябва да заличава отметката, а гумата протрива хартията, изхабява листа. Той беше по-склонен да протрие най-новия си костюм от ластикотин, отколкото да зацапва дори един лист от своя бележник.

Той нямаше жена, другар, сърдечен приятел — имаше само своя бележник. С него разговаряше, съветваше се, с него споделяше и мисли, и чувства. Лишен от бележника си, би изпаднал в положението на крайно късоглед човек без очила.

Сега той стоеше пред вагона, малко встрани от групата на геолозите, мъчеше се да мисли за предстоящата работа, но, кой знае защо, даваше ухо на приказките, на смеховете и за пръв път преди заминаване изпитваше в душата си някаква особена, неясна тъга. Всъщност това бе чувството на самотност, което се процрадваше в

съзнанието му винаги, когато заминаваше на далечен път. Стоеше си той сам, мислеше за бележника си, пушеше, а другарите му разговаряха с жените си, с приятелките си, приказваха с някого и някой приказваше с тях. Това, че в тия последни минути преди тръгване никой не разговаряше с него и той, водачът на групата, стърчеше като чужденец на перона и нямаше кому да каже „довиждане“ и кой да му пожелае „на добър час“ — това го угнетяваше, правеше го и тъжен, и малко завистлив.

Така стоеше Вълъо Власев пред вагона, когато изведнъж погледът му попадна върху циферблата на гаровия часовник. До тръгването на влака оставаха десет минути. Той се позасрами от сантименталното си настроение, килна назад широкополата си шапка и започна да брои наум хората си: нямаше го само Андрей.

Друг път момъкът беше един от първите, които пристигаха на гарата. Каква ли нова историйка му е попречила, за да тръгне навреме? Или се е уплашил от сторената глупост и сега не смее да се яви пред колегите си? Но как ще тръгне бригадата без него, кой ще върши работата му? Нали той беше най-добрият катерач, най-пъргавият събирач на проби?

„Май че попресилих със строгостта си!“ — помисли Вълъо Власев. И като си представи, че ще трябва да зачертава името му в бележника си, да праща телеграми на Спиридонов за нов човек и да открива за тоя нов човек допълнителна партида в азбучника, а азбучникът е вече попълнен — усети, че по челото му избива студена пот.

Пред очите му се мярна красивото лице на Папазов, Партийният отговорник, небрежно праметнал шлифера си на рамо, весело бърбеше с една млада жена, която държеше в ръка няколко стръка гладиоли, обвити в прозрачна книга. Тя беше едра, мургава, с ярко начервени пълни устни и с коси, които имаха цвят на слама — като грива върху заоблените ѝ рамене.

При друг случай Вълъо Власев никога не би се решил да заговори с Папазов в присъствието на такава жена (тоя тип жени го плашеше), но сега той го улови за лакътя и леко го придърпа към себе си.

— Къде е Андрей? — запита уплашено той. — Вие знаете ли, че го няма?

Павел Папазов се намръщи, повдигна рамене, но тозчас се овладя, засмя се насила и кимна към спътницата си с глава.

— Запознай се с нашия шеф — каза той. — Един голям химик.

— О, много ми е драго! — протегна ръка жената. — Аз вече ви познавам. Павел често ми е говорил за вас.

И на Вълчо Власев се стори, че тя някак си по за дълго поддържа ръката му в своята. От това и от малкото минути, които оставаха, челото му още по-гъсто се ороси с пот.

— Къде е този човек и що за глупави истории ни сервира! — въздъхна той.

— Изумрудени истории — усмихна се Папазов. — Младежка работа!

Той запали цигара, захвърли клечката надалече и отново се извърна към жената. Той сякаш искаше да каже на развълнувания човек: „Нали виждаш, че ми пречиш, защо не се махнеш по дяволите!“

Вълчо Власев виновно се усмихна, той забрави да каже дори „довиждане“ на мургавата девойка. Пък тя беше любезна с него и той още усещаше допира на хладните ѝ пръсти до овлажнялата си длан.

„Да става, каквото ще!“ — помисли той и реши да влезе в купето. А се надяваше в себе си: ето ще седне, ще обърне гръб на прозореца и когато всички нахлуят вътре — между другите ще види и тоя калпазанин Андрей!

И тъкмо беше уловил дръжката на вратата, при него дотича смутена и с разстроено лице лаборантката на бригадата Елена Рашеева.

— Другарю Власев! — спря се тя задъхана пред него. — Няма го другаря Андреев!

— А, добро утро! — усмихна се кисело Вълчо Власев. — Ти откри Америка наистина!

Девойката го гледаше със смесено чувство на тревога и тъга.

Тя беше дребничка, крехка, с миловидно лице и кротки светлосини очи. В тъмната си басмена рокля с бяла якичка около врата приличаше на гимназистка, която се готви за матура.

— Какво ли му се е случило? — прошепна тя и очите ѝ се възряха с плаха настойчивост в ядосаното лице на химика. — Какво ли му се е случило? — още по-тихо повтори тя и две дълбоки гънки се врязаха около тънките ѝ устни.

— Само да ми се мерне — ще го запиша в списъка на най-нередовните! — закани се Вълъо Власев и сърдито се покачи във вагона.

Той обърна гръб на прозореца, извади бележника си отвори го на буквата „А“ и зачака с разтуптяно сърце. Ще тръгне влакът и той ще добави заключителното изречение под характеристиката на Андрей: несериозен човек.

Той чу как кондукторите приканваха пътниците да заемат местата си. Тропот и глъч на много хора изпълниха коридора. Марко Маринов, мъж на неговите години, но с бебешки розов цвят на лицето, влетя в купето и тутакси се надвеси над прозореца.

— Вечер да си обличаш пуловер! — съветваше го отвън с тънък гласец жена му. — Взе ли си пакетчето със содата?

— Взех, взех го! — кимаше Марко. — А ти да поливаш само вечер розите, само вечер, чу ли?

— Без пуловер да не си лягаш! — държеше на своето съпругата.

— Най-добре ще е да поливаш цветята привечер! — вълнуваше се Марко. — Или сутрин, но рано, преди да напече слънцето!

Машината изсвири.

— Сбогом и на добър час! — провикваше се отвън тънкия гласец.

Влакът потегли. Вълъо Власев въздъхна тежко, сетне вдигна глава, за да огледа тия, които бяха насядали около него. В тоя миг покрай вратата мина Андрей Андреев. С навъсени вежди, мрачен, сякаш току-що беше станал от зъболекарския стол. Той носеше обемист куфар, но го държеше тъй, като да имаше в ръката си някаква детска играчка.

— Другарю Андреев! — подскочи от канапето лаборантката Рашеева. — Вашето място е при нас, заповядайте!

И тя се помъчи да разтвори колкото се може по-широко двете половини на вратата.

— Ние мислехме, че ще изпуснете влака! — каза тя.

Той леко поизвърна главата си и Вълъо Власев за секунда улови погледа му — студен, помътнял от сдържана мъка.

— Благодаря — отвърна Андрей. — В съседното купе има повече места.

И отмина. А Марко Маринов се засмя.

— Изумруденият герой, а? — Той измъкна една пожълтяла круша от джоба на самото си, захапа я и като мляскаше звучно и бършеше устните си с длан, допълни: — На такива велики мъже навсякъде им е тясно и скучно. Що го викаш? Да върви, където ще!

Бузите на лаборантката почервеняха, тя стрелна мляскащия човек с възмутени, пламнали от негодувание очи.

— Той е наш другар — каза тя и устните ѝ потръпнаха като на момиченце, което ей сега ще се разплаче — А вие се държите с него... — Тя помълча. — Вие се държите с него като с чужд човек!

— Прося извинение! — ухили се Марко Маринов и пак си отхапа от крушата. — Вече няма, обещавам. — Но изведнъж се ядоса: — А ти какво се вреш помежду ни, пѣдпѣдѣче? Аз съм по-стар от него с двадесет години и мога и тѣй, и инак, и всякак да си приказвам. Той ми е като син и аз съм длъжен да го наставлявам и вразумявам. Аз ли съм чужд, че заедно сме патели и от дѣжд, и от сняг, или ти — че вчера си дошла при нас?

— Извинявайте! — каза лаборантката, без да го погледне, и замълча.

Влакът приближаваше Подуянската гара. Вълчо Власев разтвори бележника си на буквата „Е“, извади стилото си и допълни характеристиката на лаборантката така:

„От всички геолози на групата Елена Рашеева е най-дисциплинираната. Тя едничка се вълнуваше, когато на 29.VI. тоя калпазанин Андреев закѣсна за влака. Очевидно е, че чувството за дисциплина у нея е силно развито.“

В съседното купе седяха само четирима души — Павел Папазов, Игнат Арсов, минералогът Зюмбюлев и картографът на бригадата Делчо Енев. Зюмбюлев, като стар ловец, беше облякъл ловджийския си костюм. Липсваше му само патрондашът и зелената шапка с перо. Картографът бе тръгнал на път, както си ходеше из града — с яркожълто велурено яке и с панталони от кафяво кадифе.

Партийният отговорник и Игнат Арсов седяха един срещу друг, наведени си шепнеха нещо, пушеха. Зюмбюлев разказваше нещо за кучето си, горещеше се и току подръпваше надолу късата си, вече прошарена и клинообразно подстригана брадичка. Картографът мислеше за лаборантката Рашеева, кроеше планове как да я привлече в купето, та да седне до него, но по навик машинално повтаряше своите

„кой знае“, „едва ли“ „съмнявам се“ и по този начин още по-силно разпалваше страстното красноречие на своя събеседник. Беше навик у Делчо Енев да не слуша много-много какво му говорят, да си мисли за свои работи, като през равни промеждутъци и с равен глас повтаряше все същите „едва ли“ и „кой знае“.

— Та ти казвам — уверяваше го Зюмбюлев, — че моята Тотка веднъж ми донесе жива яребица — спипала я в гнездото, както си мъти. Аз си почивам под един клен, пълня си луличката и гледам — Тотка припка към мен, върти опашка, а в зурлата ѝ — честна дума — мърда яребичка. Жива яребичка!

— Кой знае! — поклащаше глава картографът.

— Казвам ти: честна дума. Жива беше.

— Едва ли.

Зюмбюлев беше включен отскоро в състава на бригада № 3, затова и не познаваше навиците на Делчо.

— Гледай го ти! Не вярва. Неверник Тома и туйто. А защо да те лъжа? Като да е било вчера това, така си го спомням. Беше август, една горещина — пъкъл ти казвам. Бях ударил вече една дузина и тъй де — нямаше смисъл да се трепя повече из пущинаците.

— Кой знае!

— Нямаше смисъл, ти казвам! Аз не съм от ненаситните. На мен ми стигат и дузинка яребички, казах ти.

— Съмнявам се.

От яд, че не му вярват, Зюмбюлев дръпна козята си брадичка, наежи се, но точно по това време две силни ръце разтвориха вратата и в рамката ѝ застана Андрей.

— Струва ми се, че тука има едно свободно място — каза той.

Павел Папазов изтърси пепелта от цигарата си и любезно се усмихна.

— И да няма — на теб ще ти направим. Заповядай!

Игнат Арсов тутакси скочи от мястото си, помогна на Андрей да намести куфара си върху багажника, после с умоляващ и шепнещ глас го покани да седне до прозореца.

— Удобничко е — каза той. — Седни. Аз не обичам да седя до прозорец. Аз ще ида при другаря Власев. Трябва да си побъбрим по служебни въпроси. Лека нощ! — И се измъкна от купето.

Андрей се намести срещу партийния отговорник, извади цигарите си и мълчаливо запуши.

— Гледам те и се чудя — оживи се изведнъж Делчо Енев. — Уж си спортист, пък пушиш. Как така?

— Аз отдавна не спортувам — отвърна Андрей. — Когато играех в „Академик“, не пуших.

— Няма да бъде лошо, ако оставиш цигарите — посъветва го Павел Папазов. И добави многозначително: — Тютюнът понякога замайва главата. Като жаждата за слава и сензации.

— Кой знае! — прошепна като на себе си Делчо Енев, но се сепна. — Да, да, замайва главата! — побърза да се съгласи той и се засмя.

— Това се отнася за младите хора — поправи го Папазов. — Най-вече за бившите футболни звезди.

— Абе стига сте занасяли човека! — намеси се в разговора Зюмбюлев. — На едни от тютюн, на други от вино, на трети — той посочи с пръст картографа — от жени, на всекиму се замайва от по нещо мозъкът. Всички сме от един дол дренки я!

— Да прощаваш, ама аз не се поддавам на женско влияние! — възропта Делчо Енев.

— Ти ли? — Зюмбюлев подръпна брадичката си. — А по кого въртеше опашка одеде като палаш — по мене ли? Не те ли видях?

— Глупости! — Делчо Енев тръсна глава. — Аз не съм такъв човек.

— Тъй, тъй! — Зюмбюлев помълча. И понеже не можеше дълго да мълчи, той се наведе и побутна Андрей по рамото:

— Ти, братко, си момче с фантазия. А на мен тъкмо такъв ми трябва. Я седни по-близко, да ти разкажа как веднъж моята Тотка ми донесе една жива яребичка.

— А после другарят Андреев ще ти разкаже как веднъж си напълнил и двата джоба със зелени изумруди — смигна му Делчо.

Андрей остави цигарата си в пепелника, спусна стъклото на прозореца и се изправи до картографа.

— А после ти ще разправяш някому как си бил изхвърлен през прозореца навън. Искаш ли?

Делчо Енев побледня и инстинктивно се притисна към облегалката на канапето.

— Извинявай, аз се пошегувах! — промълви той.

Андрей постоя някое време, мускулите на лицето му се отпуснаха, една тъжна усмивка пролази по устните му, затихна в ъгълчетата на устата.

— И аз се пошегувах — каза той. — Ти напразно се уплаши.

В купето стана тихо, чуваше се само ритмичното потракване на колелетата. Навън рояци искри от машината проблясваха и тутакси чезнеха в мастилената тъмнина на нощта.

— Като не искате приказки, аз ще ви предложа симфонична музика в до мажор — заяви Зюмбюлев. — Ама да не ви е криво!

Той се понамести в ъгъла до вратата, свря лице в полите на шлифера си и след минута оттам заруча гръмко хъркане, като да клокочеше войнишки казан с чорба.

Делчо Енев, макар и да обичаше задевките, имаше незлобливо сърце: разсърдеше ли някого, бърже се разкайваше и всякак гледаше да му се извини. Така и сега — почувствува, че е засегнал другаря си, че го е убол по най-болното място, затова неспокойно шаваше насам и натам, сякаш седеше на тръни. Много му се искаше да надзърне в съседното купе, да се понамести някак до лаборантката, но как да направи всичко това, когато до него мрачно мълчеше един обиден човек.

Примъкна се до Андрей, сложи боязливо ръката си върху рамото му и ласкаво се усмихна.

— Ти не бива да ми се сърдиш — каза той. — Аз това... за изумрудите... за берила де... всички се смеят и то наистина е смешно. Най-вече за оная карта, дето си показал, с пъстървите. Ти сам си направил шегата, пък сега се сърдиш на нас. Не си прав.

Андрей мълчеше, впил очи в тъмния правоъгълник на прозореца, като че всичко това не се отнасяше до него, като че там, в непрогледния мрак зад стъклото, имаше нещо, което само той вижда и разбира.

— Утре ти ще си направиш една шегка с мене и ще сме квит! — привърши картографът и се изправи с просветнало лице. Той се наведе пред огледалото, поставено над ръчката, с която се регулираше топлината, пререса косите си, весело махна с ръка за „движдане“ и се измъкна в коридора.

Павел Папазов го изпрати със снизходителна усмивка. И като спусна завеските на лампата, той се намести срещу Андрей, погледа го мълчаливо някое време и поклати глава:

— Ех, другарю мой, любимцецо мой — въздъхна той, — така ли трябваше да се изложиш? И защо? Защо, питам аз? Какъв дявол те подлуди да представиш тая смехотворна твоя скица на Спиридонов? С какъв ум, с какво сърце направи това? Да не бях с очите си видял скицата, нямаше да повярвам, ако ще би и целият свят да те хулеше из едно гърло. Нямаше да повярвам, че ти, именно ти, си способен да извършиш такава глупост! Та аз те мислех за сериозен човек въпреки всичките ти бълнувания за тоя берил. Фантазията е свойствена за младостта, затова аз гледах през пръсти на твоите — да си го кажа направо — смешни и глупави теорийки и предположения. Та кой ли на млади години не бълнува, не мечтае, не сваля звезди от небето? Но да бълнуваш, е едно, а да правиш обидни шеги с началниците си — то е съвсем друго. Още повече, когато тия началници са хора, заслужили на науката, какъвто е например инженер Спиридонов. Как можа да ти дойде наум такава нещo?

Андрей го слушаше, без да откъсва погледа си от прозореца. Какво можеше да му отговори? Че картата, която показва на Спиридонов, не е истинската, не е негова?

— В цялата тази история най-лошото е това, че ти си комунист, че си член на партията. Комунизмът в обществената си работа трябва да бъде чист като кристал. Измамата, лъжата — тия неща са несъвместими със званието комунист. А ти какво направи? Не помисли ли, че заблуждаваш партията, че си правиш лоши шеги с това, което е най-свято в нашия живот?

Захапал до кръв долната си устна, Андрей продължаваше да мълчи.

— Като се завърнем от експедицията, нашата партийна организация ще се занимае с твоето поведение — ти бъди сигурен — наказанието няма да те отmine. — Той помълча малко и пак продължи: — За да не бъде наказанието много сурово — аз те съветвам като другар като човек, който те обича, — забрави фантазиите си, престани да приказваш за тоя берил, който ти е помътил разсъдъка. Гледай си добросъвестно служебните задачи, не се отклонявай вече нито със сантиметър от маршрута си, защото след станалото — не съм в

състояние да те закрилям и да извинявам отсъствията ти. Нали ме разбираш? Аз получих от Спиридонов много строги инструкции и колкото и да ми е мъчно — ще ги спазвам, уверявам те. Пък ако ти се вразумиш и проявиш добра воля и се покажеш като дисциплиниран работник — аз ти обещавам, от сърце ти обещавам, че ще направя всичко, каквото зависи от мен, за да не те сполети най-тежкото. Запомни това и имай вяра на думата ми — ще се застъпя за теб!

Андрей продължаваше да мълчи, все така загледан в непрогледния мрак, който се плискаше върху стъклото. Понякога блясваха искри, мяркаше се далечна светлинка, изгриваше за миг жълтото око на самотен фенер.

Павел Папазов събу обувките си, подви крака върху канапето.

— Станалото — станало! — каза той. — Сега трябва да мислиш само за едно: как да изкупиш грешката си. Всичко друго е от лукава го! Лека нощ!

— Лека нощ! — отвърна тихо Андрей.

Ето как само за няколко часа всичко се обърка сякаш беше връхлетяла някаква вихрушка и от предишния ред на живота му не беше останала никаква следа. Чувствуваше се като човек, който вечерта е заспал в своето легло и в своята стая, а на заранта се събужда в чужда къща, сред непознати хора. До вчера той беше уважаван, почитан геолог и макар Вълчо Власев да не се отнасяше с особено доверие към работата му, останалите хора от бригадата гледаха на него като на свое „асо“ — все разчитаха, че в големия успех на колектива той ще внесе големия дял.

Сега същите тия хора го взеха за прицел на закачките си, подиграваха му се, зяпаха го насмешливо, като да бе навлякъл върху си одеждите на цирков палячо. На площада пред гарата Марко Маринов му смигна многозначително и подхвърли весело на жена си, като го сочеше с глава: „Ей го нашия приятел! Помоли го да ти донесе шепа изумрудчета, та и ти да си направиш една огърлица за чудо и приказ!“

Той каза това високо, така че Савка, която бе дошла да го изпрати на гарата, трепна и учудено се взря в лицето му:

— За какви изумруди приказва тоя човек?

— Шегува се — отвърна ѝ Андрей и предпазливо я дръпна настрана.

Как да излезе с нея на перона? Щом като Марко Маринов, тоя човек, лишен от чувство за хумор, беше си позволил да му подхвърля закачки, какво можеше да очаква от другите, от шегобийци като Зюмбюлев и Делчо Енев например?

А Савка се намръщи. Защо той не иска да излезе с нея на перона? Тя беше облякла най-хубавата си копринена рокля, а гърдите ѝ кичеше една овална венецианска брошка — семеен спомен, — която тя носеше само в най-тържествени дни.

— Да не би да те притеснявам? — запита го натъжена тя. — Или ти е неудобно да се явиш с мен пред колегите си?

Той ѝ отговори нещо, не си спомняше точно какво.

— Ти снощи работи до късно — каза тя. — Лампата ти светеше, когато аз се унасях в сън.

— Вярно е, работих до късно — въздъхна Андрей.

Те помълчаха. После тя каза:

— Знаеш ли, аз искам ти да се върнеш от тази експедиция с прославно име. Омръзнало ми е татко да повтаря все едно и също: нека се прослави, нека извърши нещо голямо, пък тогава! Ние трябва най-после да се съберем... Ти знаеш...

— Зная — прекъсна я Андрей. Той ѝ подаде ръка: — Време е да тръгвам.

Всичко посивя изведнъж, доби делничен вид. Савка искаше от него „велики“ дела, за да се хареса на татко ѝ. Великото дело имаше само едно значение: да скъси разстоянието до предполагаемия брак... А колегите? Къде остана другарското съчувствие, за което толкова често беше слушал да се говори? Колегите му като че бяха чакали с нетърпение тоя скандален случай със Спиридонов, за да му се посмеят от сърце...

Той излезе в коридора. Пътниците се бяха прибрали. В най-отдалечения ъгъл, близо до платформата, един строен старши лейтенант оживено разговаряше с висока и тънка девойка, подстригана като момче. Той я гледаше все в лицето, а тя упорито отбягваше очите му — ту гледаше в краката си, ту въртеше глава като синигерче, което се готви да отлети.

Андрей отиде до най-близкия отворен прозорец и се облегна на рамката му. Вятърът тутакси разпиля косите му и той усети в тая

въздушна струя, която го блъскаше по лицето, миризма на поле, на сено, навремени примесена с неприятния дъх на въглищен дим.

Облъхнеше ли го полският вятър, усетеше ли сладкия планински въздух — в душата му се разливаше все един и същ, познат копнеж: да броди из непознати места, да изкачва стръмнини и сипеи, с жадни очи да се взира в разкритите земни жили. Това чувство носеше радост, то го ободряваше като чаша силно, отлежало вино. Но в тоя час то извика в съзнанието му само горчиви и мрачни мисли.

Футболист в миналото, център-нападател на отбора той прекрасно знаеше колко е неприятно и болезнено това, да се окажеш изведнъж, когато щастието ти се е усмихнало и подало ръка — да се окажеш именно в такъв момент в положение на „изкуствена засада“. Вратата е пред очите ти, полето е чисто, голът — „вързан в кърпа“ и — онова рязко изсвирване на съдийската свирка, което реже нервите като хирургически нож. Засада. Ако си разчитал на слепия случай и хитро и сам си поел топката зад противниковата отбрана, ще махнеш с ръка: трикът не сполучи. Но ако противниковата отбрана по свой почин е съумяла да те остави зад себе си, а ти летиш към вратата и нищо лошо не подозираш — тогава съдийската свирка действа наистина като удар с нож в гърба.

Случи се така, че той и в живота изпадна в положение на изкуствена засада. Невидими противници бяха направили всичко, каквото е нужно, за да го представят пред разумните хора като смешен фантазьор и наивен измамник на дребно.

Но той беше спокоен играч, навикнал да прави разбор на играта, дори в нейните най-разгорещени и критични минути.

Какво се беше случило?

Първо. Една чудновата измама: по някакъв необясним начин бе подменена неговата скица с една хумористична топографска творба.

Второ. Кражбата и подменянето на истинската скица не унищожава хипотезата за наличието на берила, тъй като тази хипотеза съществуваше и в съзнанието му, независимо от всякакви скици.

Трето. Човекът, който беше съставил лъжливата скица, познава отлично местността.

Четвърто. Хумористичният характер на обяснителната таблица не е случаен, не е плод на весело остроумие. Шегите в тази таблица

гонят една определена цел: да го злепоставят в очите на началството, да унищожат авторитета му, да го представят като лекомислен лъжец.

Защо? За да се постигне едно от двете: или да бъде изхвърлен от службата, или — ако бъде оставен — да служи дълго време за обект на присмех и подигравки. На такъв човек, естествено, никой никога няма да вярва.

Пето. Ще бъде поставен в такива „служебни“ условия, че да не му остава време за никаква самостоятелна изследователска дейност.

Това са констатациите. Под тях трябва да се сложи черта и да се вадят изводи.

Първият извод е, че е изпаднал в организирана, умно устроена засада и че има насреща си противници, и то не в кавички, а действителни, истински противници.

Вторият извод е, че тия противници познават геоложкото дело и че те отблизо са следили работата му, а сигурно — и разговорите му със Спиридонов.

Тук трябва да постави въпрос: защо има противници? Отговорът е ясен: защото става дума за берил, а не за желязо или мед. Минералът берилий има огромно значение за леките и свръхлеки устойчиви сплави. Той е необходим за производството на реактивни самолети, ракетни двигатели, стратосферни летателни уреди. Явно е, че има хора, които не желаят да се открива у нас такъв минерал. Само хипотезата, предположението за наличието му са предизвикали тревога и страхове у някои хора, накарали са ги да действуват, да устройват засади. Тия хора следователно не са негови лични врагове, а са врагове на неговата родина, на нейния социалистически строй.

Всичко е ясно като това, че две и две правят четири. Но каква полза от такава яснота? Кой са противниците и къде се крият — ето въпроса, който трябва да бъде изследван и решен.

Докато противниците не бъдат разкрити, той ще се намира в положение на „изкуствена засада“. Той ще е като човек с вързани ръце. Сега не една, а десет „редовни“ скици да изпрати на Спиридонов, положението с нищо няма да се промени. Защо? Защото никой няма да повярва на шмекера, на безсъвестния лъжец...

Но кои са тия толкова близки и все пак невидими противници?

Инженер Спиридонов или Вълчо Власев? За тях не бива и да се говори. Спиридонов е образец на войнствуващия комунист, неговият

живот е чист и ясен като капка роса. Вълчо Власев е безукорно честен човек при това много предпазлив и много педант, за да се увлича в заговорничество от каквото и да било естество. Павел Папазов? Най-отзивчивият измежду колегите му, единственият човек, който се радваше на неговите търсения и извиняваше отсъствията му пред Вълчо Власев? Игнат Арсов? Какво зло можеше да извърши тоя плах човечец, страдащ от мания за нищожество? Може би той беше най-способният от геолозите, но душата му се гърчеше от някаква странна болест, от неутолима жажда постоянно да се валя в краката на другите. Такъв човек не е годен да бъде дори мерзавец. Зюмбюлев беше ограничен човек, извън служебната си работа имаше само една страст — кучетата и лова. Марко Маринов — за тоя еснаф не биваше и да се мисли. Болнав, боязлив, той трепереше като момиченце, когато започваше да се святка, а вечер не смееше да се отдалечи от палатката дори на пет крачки встрани. Картографът Делчо Енев? Той беше разсеян младеж, запиваше се често и непрекъснато въздишаше за жени. Иначе беше добряк и предан другар.

Лаборантката Рашеева или някой от техническия персонал? Той прехвърли наум добрите и лошите страни на техните характери и накрая сам се упрекна в глупост. Преди всичко никой от тия хора не притежаваше научна подготовка, за да разчертава мащабни геодезки скици. Пък и кой ли от тях беше виждал почерка му, за да го подражава с такава съвършена точност?

Да се открие противникът — изглеждаше по-мъчно от това, да се докаже наличието на берил в земните недра.

Някой трябваше да му помогне. Но кому да се довери, кой ще повярва, че скицата е изчезнала по такъв магически начин и пак по магически начин друга е кацнала на нейното място? Всеки ще каже: това е трик, любезни, глупава хватка, която сам си измислил, за да се измъкнеш от неудобното положение! Така ще му кажат: „За да обърнеш внимание върху себе си (тоест чуйте ме и вижте ме какъв съм способен геолог), вдигаш шум за някакъв си берил, а когато те притиснат до стената (тоест, когато трябва да докажеш, че си сериозен човек и че наистина си способен геолог), измиваш си ръцете по пилатовски: откраднаха ми плана, подмениха го с друг!“

Ето в каква „засада“ беше изпаднал Андрей.

Как ще действа занапред?

Той не беше свикнал да вдига ръце, но в тоя час нещо бе се пречупило в него, чувствуваше се като оня играч на терена, когото публиката незаслужено освирква. Нищо лошо не е направил, дори не е имал намерение да причини някому зло, а ето — от трибуните, от скамейките са наскачали хора и свирят, дюдюкат по него като по звяр...

Той скоро ще навърши тридесет години. Тридесет години — това е бодра, весела възраст. Страшно е, когато на тая възраст започнеш да се съмняваш в хората, да губиш вяра в доброто, да виждаш наоколо си само сиво ежедневиe, егоизъм и хладни и безучастни лица...

Аз ви казах още в началото на тази история, че съм студент по ветеринарна медицина и вие сигурно се досещате, че аз не съм любител на отвлечените философски размишления. Но като си спомням за всички тия минали неща, мисля си: правилни ли бяха философските изводи на Андрей — за живота и за хората изобщо. Аз не зная какво ще кажете вие, но на мен ми се струва, че неговите размишления за човека са били погрешни. Като щастливец той е гледал с прерозови очила на живота, нали? Впрочем това е присъщо на щастливците! Аз познавам такъв човек. Веднъж валеше дъжд, но какъв дъжд! Потоци се лееха от небето, а той си върви по улицата и си подсвирква: „Ела тука“ — викам му аз и му соча едно сухо местенце под балкона, където се бях укрил. А той ме приближи усмихнат и ми казва: „Хайде с мен! Какво си се заковал тук? Виж колко приятно ръми!“ Разбирате ли? На поройния дъжд той гледаше като на някакъв тих, оросяващ земята дъждец. И му беше весело, пък аз виждах, че целият е мокър. От раменете му се стичаше вода. Такива са щастливците, такъв е бил и Андрей, преди да се случи онова нещастие с неговия план. Както ви казах вече, гледал е на живота и на хората с прерозови очила. Нежната фиданка му се е чинила огромна като разшумен бряст. А после, когато го налягат бедите, пак под натиска на своите настроения, той сменя розовите очила с черни. Цветът им е черен, но и свойствата на стъклата са особени: те умаляват всичко видимо, свеждат го до нищожни размери. През тия стъкла например разшуменият бряст изглежда дребен, като най-незначителен храст. Ето колко е опасно да гледаш на живота и на хората само през своите

настроения, само през своята съдба. Аз съм ветеринар и нямам никаква склонност към отвлечените философски размишления, но си мисля: по-добре ще е да не слагаш на очите си цветни очила. Не зная откъде излезе тази мода у нас, най-вече сред градските хора — да носят цветни очила...

И така Андрей стоеше надвесен над прозореца и вятърът блъскаше лицето му, а стройният старши лейтенант беше останал сам и с мрачно лице пушеше в другия край на вагона. По едно време Андрей усети, че някой го побутва по лакътя. Той се извърна навъсен — очакваше да види някого от колегите си. Но до рамото му стеснително се усмихваше лаборантката Рашеева. Тя стоеше до него и плахо се усмихваше като ученичка, която са вдигнали на урок.

— Вие ще се простудите така — каза тя. — Утре ще ви боли глава.

Андрей не отвърна нищо. Тя помълча.

— Преча ли ви? — запита девойката.

Той повдигна рамене.

— Моля — рече той и изведнъж почувствува жалост към момичето. Поиска му се да й каже нещо хубаво, но хубавите думи бяха щукнали от главата му.

Тя стоеше до него малка, наметната с едно изтъркано вълнено палтенце. И, кой знае защо, съвсем неуместно я запита: — Къде е картографът? Защо сте го оставили сам?

Тя се изчерви, но не сведе очи.

— Спи — каза тя. — Ей го тука, в купето, до Марко Маринов. И двамата спят.

— Аз ви запитах за него така, случайно — каза Андрей.

— Нищо — усмихна му се тя. — А вие спомняте ли си, че някога като студенти бяхме заедно, в една ремсова група?

— Отдавна е било — каза Андрей. — Не си спомням.

— Вие завършвахте, а аз току-що бях постъпила в първи курс.

— Отдавна е било — повтори Андрей.

— Пък аз оттогава ви помня — каза тя и пак се изчерви. Сега тя наистина приличаше на момиче, което са вдигнали на урок.

Андрей мълчеше. Той все търсеше хубави думи и не ги намираше.

— Аз ходех на всички мачове, когато вие играехте — каза тя.

— И добре сте правили. Футболът е интересна игра.

— Но аз не обичам футбола. Не можах да го обикна.

— И аз изстинах към него — излъга Андрей.

Влакът постепенно намаляваше бързината си, после спря пред някаква малка гара.

— До Пловдив остават още два часа — осведоми ги старши лейтенантът, като минаваше покрай тях. Отнякъде изскочи момичето с момчешката прическа и той забърза към него.

Отвън, от другата страна, някой остро изсвири със свирка. Отвърна му машината с къс и дрезгав вой. Тоя вой за миг разбуди нощта, като да я предупреждаваше за нещо важно, което тепърва ѝ предстои.

И влакът пак се понесе напред.

— Кажете ми откровено — каза лаборантката, — кажете ми: какво вярно има в тия слухове, които се носят за вас? Аз съм ви другар от ремсовите години и вие не бива да криете нищо от мен.

— Хубави бяха ония години — усмихна се тъжно Андрей.

Те помълчаха. Старши лейтенантът и онова момиче, което имаше очи на синигерче, разговаряха тихо в другия ъгъл на коридора.

— Може би не трябваше да ви задавам такъв въпрос — каза лаборантката.

Тя се загърна в своето изтъркано жакетче, сякаш изведнъж ѝ беше станало студено.

— Вие не обръщайте внимание на слуховете — каза Андрей.

— Но разправят, че сте измамили инженер Спиридонов с някаква фалшива скица. Уж сте открили — тя се позапъна малко, — открили... един рядък минерал, пък това излязло блъф.

Той се наведе над нея. Очите ѝ бяха бистри и в зениците им имаше и ласка, и страх.

— Вие как мислите — рече Андрей, — бива ли ме за блъфьор?

— Не.

— А за мошеник?

— Какво приказвате!

— Това е всичко.

— А слуховете?

— Ако ви забавляват — слушайте ги. Ваша воля.

Тя го гледаше с топли, грейнали очи.

— Безразлично ли ви е какво се говори за вас?

— Все ми е едно — излъга я за втори път Андрей.

— Как може да ви е все едно! — Тя поклати с укор глава. — Та вие сте комунист, вие трябва да държите за чистотата на името си. Аз ли трябва да ви напомням за това?

— Има работи, които не зависят от нас — каза Андрей. — Аз зная например, че не съм мошеник, а хората казват — не, ти си мошеник. Как да им докажа обратното, когато условията около мен така са се сложили, че аз наистина изглеждам блъфьор и лъжец. Тия условия аз не съм ги създал, те съществуват извън моята воля и над всичко отгоре — никак не ми е ясно кой ги създава и кой се крие зад тях. Как да се боря и срещу кого?

Той се облегна на вратата и дълго мълча. Беше хладно, през отворения прозорец нахлуваше вятър, но по челото му лъснаха капки пот. Несъзнателно вдигна ръка и разкопча яката на ризата си.

— Много ли ви е тежко? — запита тя и тихо добави: — Как да ви помогна?

Тоя мек и топъл глас го накара да трепне. Един човек вярваше в чистотата му и това беше толкова прекрасно и толкова чудно! Един човек не се надсмиваше над нещастieto му, а доверчиво му предлагаше приятелството си, помощта си. Погледна я в лицето и в тоя миг то му се стори най-красивото лице, каквото беше виждал досега. Той би целунал ръцете ѝ, тия малки ръце с дълги и тънки пръсти, които смутено подръпваха полите на вълнения ѝ жакет.

— Благодаря ти — каза той. — Благодаря ти за добрите чувства.

— И аз благодаря за това, че ми заговори на „ти“ — рече тя.

Те помълчаха и усмихнато се гледаха един друг.

— Знаеш ли кое е най-важното за център-нападателя? — запита го тя със засмени очи.

— Да издърпва средния полузащитник в дълбочина и оттам...

— Много сложно! — прекъсна го тя. — Най-важното за център-нападателя е да води нападението напред, да атакува, непрекъснато да се бори за успеха на своя отбор. Това се иска и сега от теб, някогашни център-нападателю! Да атакуваш, да се бориш за чистотата на името си, да си възвърнеш доверието, което си загубил. Да не вдигаш рамене и да казваш „все ми е едно“. Ако някога не ти беше все едно, като се бореше за победата на „Академик“, колко е по-необходимо да воюваш

и да се бориш за победа сега, когато се касае за едно голямо откритие — тя прошепна, — за берил!

Пак му се прищя да ѝ каже нещо хубаво, нещо много красиво и топло, но хубавите думи не идеха и не идеха в паметта му! Той изобщо не беше красноречив, не умееше да говори гладко, пък и речникът му беше оскъден откъм красиви думи. Но тази вечер и онова, което беше запаметил от книгите, и то беше отвяно някъде си и заключено там като зад девет врати.

— Човек винаги се учи — каза той. И като се досети, че това е една лоша и шаблонна фраза, въздъхна и пак вдигна ръка, за да поразшири яката на ризата си.

— Време е да спиш — поусмихна му се тя и подаде ръка.

А той мъжки я стисна и девойката едва не извика от болка.

— Знаеш ли — каза тя, — нашият картограф се е излегнал на моето място. — И като го погледна крадешком, добави: — А никак не ми се иска да будя човека от сън!

— Не бива — съгласи се бързо Андрей. — Нека си спи. Тука, при мен, има къде да се настаниш. Ела!

Той зае мястото си в ъгъла, до прозореца, а тя седна до него, издърпа полата си под коленете и затвори очи.

V

На гара Н. бригадата слезе от влака. Зазоряваше се, хладният нощен ветрец, който подухваше откъм морето, утихна, бледа розовина покри на изток небето.

От лявата страна на линията се разстиляше равнината. Кукурузи, слънчогледи, разорани стърнища, редки горици — всичко сякаш все още спеше покрито тук-там с тънка и провлечена утринна мъгла.

На юг, оттатък линията, гористи хълмове затуляха хоризонта и по челата на най-високите вече трептеше чистата и сребърна светлина на летния ден.

Въльо Власев отиде на мястото, където беше разтоварен багажът, извади бележника си и провери един по един сандъците, в които бяха опаковани изследователските инструменти, платнищата на палатките и резервните материали. Като се увери, че всичко е в пълен порядък, той по навик килна шапката си назад, потри ръце и намигна по посока на вече отминалия влак. После, съглеждайки дежурния стрелочник — нисък и набит мъж, който стоеше неподвижен под гаровия фенер, с понаведена и издадена напред глава, — той го повика с пръст и насърчително му се усмихна. Когато оня го наближи — колеблив и предпазлив — Въльо Власев с един внезапен и решителен жест бръкна в дълбокия джоб на кожената си тужурка и извади от там кръгла металическа кутийка, на чието капаче беше нарисуван заек, изправен на задните си крака.

Стрелочникът се спря на почтително разстояние от него и намръщено загледа кръглата кутийка. Лицето му — дълго и скулесто и отдавна небръснато — застина в напрегнато очакване, сякаш Въльо Власев не държеше в ръцете си кутийка с бонбони, а хитра машинка, която можеше ей сега да подскочи или пък някак си страшно да изгърми.

— Вземи си, гражданино, една бонбонка „Валда“! — покани го любезно водачът на бригадата, като му протегна отворената кутийка.

Стрелочникът мярна с око зелените топченца, помълча, сетне цъкна с език. Той не продума нищо, а лениво извади пакетче „Арда“ и запуши.

— Как мислиш ти — запита го Въльо Власев, — какво ще е времето днес, ще има ли дъжд?

— Защо пък да има дъжд? — вдигна рамене стрелочникът. Той огледа небето и добави: — А може и да превали.

— Не трябва — каза Въльо Власев. — Предстои ни цял ден път.

— Е, тогава няма! — кимна стрелочникът и плюна в краката си.

Докато двамата водеха тоя оживен разговор, по шосето, което излизаше от хълмовете, се зададоха два открити камиона. Подире им се влачеше дълга опашка от сив пепелушак.

— Тия машини идат за нас — зарадва се Въльо Власев. — Доста навреме пристигат!

— Че защо да не пристигат навреме! — каза стрелочникът.

— Случвало се е да ги чакам и по час, два — усмихна се геологът.

— То и влакът закъснява! — Стрелочникът всмукна дълбоко от цигарата си. — Кога минута, кога час — както се случи.

— Това не е хубаво! — намръщи се Въльо Власев. — Точността е най-важният принцип на съвременния транспорт.

— И аз казвам същото, не е хубаво — съгласи се стрелочникът.

Когато започнаха да товарят и нагласяват багажа върху платформата на по-тежкия камион, червеният диск на слънцето подаде крайчеца си зад равната линия на хоризонта. Мъглата, която застилаше полето в далечината, стана розова, прозрачна и някак изведнъж започна да се топи, да се разрежда и чезне като дима на отшумелия влак.

Камионът с багажа потегли пръв.

Въльо Власев събра хората си — все пак като водач на бригадата той трябваше да им каже няколко напътствени думи. Добрият ред го изискваше, пък и нека те да почувствуват, че отгук нататък той ще изисква най-строго спазване на дисциплината и че никому няма да прощава каквото и да било отклонение от служебния график. Той се прокашля, за да стане гласът му по-чист и твърд, поколеба се един миг дали да извади бележника си, но съобрази, че това може да предизвика

смущение у някои, затова просто пъхна ръцете си в своята олющена кожена тужурка и отвори уста.

Нисък и пълен, облякъл туристически костюм, но с широкопола мека шапка на главата си — той вероятно изглеждаше малко странен, защото шофьорът и помощникът му, които наблюдаваха това ранно събрание тутакси се сбутаха с лакти, казаха си нещо по негов адрес и гърлено и от сърце се засмяха.

— Почакайте за момент! — обади се Павел Папазов. — Липсват двама души. Ние не сме в пълен състав. — И се обърна към шофьорите: — Я натиснете свирката!

Сирената пронизително запищя и на тоя тревожен призив пръв се отзова Андрей Андреев. Той изскочи из малката чакалня на гарата и забърза към групата, като пътем бършеше лицето си с кърпа.

— Виж го ти! — възкликна учуден Марко Маринов. — Обръснал се човекът, тоалирал се, като че на гости ще ходи при министъра!

— Това трябваше да направи всеки един от нас — каза Павел Папазов и намръщено опипа брадата си. — Момъкът заслужава похвала, а ние всичките — укор, задето занемаряваме външността си. Знаете ли какво ми разказа веднъж инженер Спиридонов? Участвувал в една експедиция, която правела проучвания из северните земи. Всяка заран, без изключение, при тридесет градуса студ геолозите размразявали лед върху примусите, но се бърснели, макар и сапунът да замръзвал върху лицата им. А ние тръгваме гуреливи на път.

— Моля, моля! — обади се закачливо лаборантката.

Нейното лице по детски руменееше, свежо и чисто.

— Само Делчо Енев го няма — навъси се водачът на групата. — Дали и той не си прави някъде утринния тоалет!

— Ей го бе, ей го! — провикна се Зюмбюлев и посочи с ръка ниските къщурки, които се тулеха оттатък линията.

Картографът, уловил под ръка стрелочника и накривил кепето си като момиче, идеше насам и вдъхновено извиваше глас:

*Рано рани малка мома,
та отиде на бял Дунав!*

— Пак се е наредил хубостникът! — въздъхна Марко Маринов.

А Делчо продължаваше:

*Да премива бяло лице,
бяло лице, черни очи!*

— Не можа ли да изтраеш барем до обед? — засрещна го ловецът.

Делчо Енев помълча, като да премисляше нещо много важно.

— Съмнявам се — отвърна той, а очите му весело гледаха към лаборантката. После той изведнъж се стресна, сякаш го бяха лиснали със студена вода. — Зъб ме заболя, другарю Власев, та прескочих до заведението да се изжабурам с чашка коняк. Предстои ни сериозна работа, а зъбоболът, нали знаете, пречи.

— Това е истина — каза стрелочникът.

— Брей, що ме не извикахте, и мене зъб ме щрака — засмя се в брадата си Зюмбюлев.

Въльо Власев отново се прокашля.

— Другари — започна той. — Ето го камиона, с който ще пътуваме до село Цвят. Машината ми изглежда добра, а сигурно и гумите са здрави — всичко е налице, за да стигнем до селото без прекеждия в установения срок. Аз ви моля по време на движението да не ставате прави, а всеки да си седи на определеното му място.

— Кой знае! — промънка картографът.

Въльо Власев искаше да каже нещо за дисциплината, но като чу репликата му — отця му се изобщо да приказва.

— Заемете местата си — каза той. — Аз ще се кача последен.

— Тоест — преди мен! — усмихна се партийният отговорник.

Те стигнаха в селото по обяд. Срещнаха ги старите им познайници, в чиито къщи бяха зимували, радваха им се, помогнаха им да настанят по-голямата час от багажа си в читалищния салон.

— Нали виждате — няма къде на друго място! — извиняваше се председателят на селсъвета, а очите му се смееха с дяволита усмивка. — Всичките ни складове са препълнени със зърно, пък още вършеем. И де ще го денем всичкото, ум ми не стига! А читалището ще прощава. То сега такъв зор ни е загреял, та само ни е до книжки да мислим! Няма да пречи.

— Зърното да се прибере навреме — това е най-важното! — успокояваше го Павел Папазов. — Какви са добивите?

— А че по големшки са от миналогодишните. Ако тая зима останете пак у нас — все с бели турти ще ви храним.

— Радвам се, много се радвам! — кимаше партийният отговорник. — Ние сме претоварени със срочни задачи, но ще гледам да открадна време, та да ви изнеса някоя и друга беседа на политическа тема.

— Абе вие гледайте да изнамерите бакърец тъдява! — намигаше председателят и сучеше мустак. — Да намерите това-онова, че и нашият край да се нареди на по-богата софра: лятото на къра, а зимата — по миничките! Трудоден плюс надничка — те това е живот!

— Кой знае! — поклащаше глава Делчо Енев. Той беше в лошо настроение: хоремагът беше затворен поради напрегнатата полска работа. Нямаше къде да изплакне болния си зъб.

Въльо Власев състави опис на багажа, накара домакина на читалището да се подпише отдолу, после отвори бележника си на буквата „П“ и записа: „Председателят пак ми се видя човек, надарен с богато въображение. Трябва да се внимава с него в пазарлъците. Да му се отбива до седемдесет на сто в кирията, която ще ни иска, особено за конете.“

Към три часа следобед бригадата потегли на път. Следваха я три мулета, които кротко и чинно носеха върху гърбовете си платницата за палатките, инструментите, походната лаборатория и два сандъка с провизии и хляб. Подир мулетата чевръсто крачеше един висок и коциляв мъж, посивял от годините, с праметната през рамо стара берданка. Това беше селският вардиянин и пазачът на кооперативния склад — бай Стаменко, когото пунктовият началник на милицията командироваше да охранява лагера на бригадата от неканени гости. Бай Стаменко, види се, съзнаваше всичката важност на ролята, с която беше натоварен от началството, затова гордо гледаше пред себе си и макар да беше бърбив — едва-едва отвръщаше на приказките, с които го засипваше циганинът мулетар.

Слънцето припичаше, от разбитата изронена настилка на шосето лъхаше душен, сгорещен въздух, миришете на нагрят чакъл. От двете страни на пътя се редяха ниски голи хълмове, покрити с рядък храсталак и пожълтяла трева.

Вълчо Власев дишаше тежко, с отворени уста, по скулите му се стичаха мътни вадички пот. Но вървеше уверено, с отмерени крачки и сегиз-тогиз приповдигаше плъстената си шапка, като да поздравяваше някого из пътя. Зюмбюлев, разгърден до пояс, разказваше някаква своя ловджийска преживелица на Делчо Енев, а картографът го слушаше разсеяно, поклащаше глава и унило и през равни промеждутъци повтаряше все същите „едва ли“ и „кой знае“.

Андрей излезе начело на колоната — той не чувствуваше ни умора, ни горещина. Старият познат път, чистото синьо небе, просторът — това го окриляше, обветряше душата му, изпълваше го с желание по-бързо да крачи, по-скоро да стигне до ония места, в чието съседство беше открил чудния и тайнствен берил.

Но ето го и тоя завой тука, на височината. Шосето се източва на изток, губи се като тънка сърмена нишка в зелената равнина. А надясно се отклонява пътека, тя слиза в един дълбок дол, гъсто обраснал с лещак, после се изкачва нанягоре, лъкатуши и пълзи между гористи склонове все на юг и на юг. Провира се в сенчести дъбови гори, пресича поляни, едва видими сред храстите и буйналите високи треви. Те ще спрат на една такава поляна — там сигурно още личат следите от миналогодишния лагерен живот.

Всъщност оттук започва неизвестното.

Миналата година те проучваха района на югоизток. Сега отново ще изследват същия район, ще правят геодезки скици, ще уточняват ония места, където по-късно ще дойдат сондърите.

А берилът — възможният, предполагаемият берил, — той лежи на югозапад, на противоположната страна. Как сега ще иде там, как ще се отклони от „графика“ на Вълчо Власев? Сега, когато трябва да бъде най-примерният, най-дисциплинираният, за да отклони страшното наказание, което виси над главата му.

Миналата година, като завляха есенните дъждове той на два пъти слиза на югозапад. При второто слизание попадна на оная загадъчна берилиева следа... Но тогава Павел Папазов гледаше на него като на „въодушевен фантазьор“, усмихваше се снизходително на приказките му и все пак се мъчеше да го закриля някак от строгостта на началника, извиняваше отсъствията му от лагера... А сега?

Кога и как ще се отклони, за да иде на югозапад? Кой ще му позволи такова отклонение на него — лъжеца? Но да речем, че се

реши, че тръгне на своя глава и донесе наистина берил. Добрите резултати оправдават и най-страшния риск, оправдават погазването на строгата служебна дисциплина. Не само че няма да го наказват и корят, а ще му се извиняват, ще го молят за прошка — така ще бъде! Но къде е гаранцията, че оная тревистозелена жила е непременно, е на всяка цена берил? Така, както беше запълнила тясната пукнатина в гранита, по мекия ѝ блясък и слюдата, която лъщеше и наоколо, можеше да се предполага, и то с голяма вероятност, че в пукнатината лежи кристален берил.

Можеше да се предполага... Нали и Плиний Стари пише, че в източния средиземноморски басейн, в районите около Черно море, са били разработвани рудници за вадене на изумрудена руда?

Той беше геолог и знаеше, че и най-сигурното теоретическо предположение винаги съдържа процент от съмнение. В природата има много минерали със сходни цветове и отблясъци. На хипотеза, основана само на зрително възприятие, макар и подкрепена от белезите на обстановката и от стари исторически съчинения, може да се вярва, както казва Въльо Власев, до петдесет на сто... И все пак неговата увереност далече надхвърляше петдесетте процента. Инстинкт или прекален оптимизъм? Или онова необяснимо вътрешно усещане за истината, което хората наричат „предчувствие“?

Тайнственото подменяне на скицата усили предчувствието в душата на Андрей. Но колкото и да беше то голямо и силно — все още не можеше да го подтикне към един необмислен и последен риск. Той не беше от ония играчи, които лудешки тичат по топката и слепешком се втурват към противниковата врата. Той играеше обмислено и добре пресмяташе всяка своя стъпка из игрището.

И като спокойно анализираше всичко, той дойде до следния извод. Ето, ще навие някой ден глава и ще тръгне на югозапад, без да се обажда на партийния отговорник, без да иска разрешение от Въльо Власев.

Какво може да се случи? Възможните случки са добри и лоши, а при условията, сред които той ще действа, лошите са две: лишаване от партийен билет или преждевременна смърт. Срещу тия две последствия, с чертичка „минус“ отпред, стоеше едно положително — берил...

Аз мисля така: ако по природа Андрей беше един напълно положителен човек, един здравомислещ и уравновесен човек, той би вдигнал ръце, той щеше — поне временно — да стегне юздите на своята мания по тоя берил. На цифрите и боговете се кланят, нали? А вие видяхте резултатите от неговата равносметка: два отрицателни знака срещу един положителен. Две срещу едно! Всеки благоразумен мъж би се отказал да заложи дори носната си кърпичка, когато вероятностите са толкова очевидни: две срещу едно.

А вие ще видите по-нататък, че Андрей не се отказа от играта и заложи дори партийния си билет и своите тридесет години. Такъв човек аз не мога да нарека положителен, каквито и да са чувствата ми към него. Вие сигурно сте схванали досега, че аз уважавам само разсъдъчните и строго уравновесените хора. Може би затова, че и аз самият съм много разсъдъчен и много уравновесен. За съжаление Андрей не беше такъв човек. В нападението на своя отбор той е бил спокоен играч — срещу това не възразявам. Но в живота, както ще видите, той се оказа пленник на една — бих казал — налудничава страст. Казвам „налудничава“, защото обект на тая страст са камъните. Да, камъните, представете си... Вярно е, че и аз събирам лъскави и цветни камъчета, когато ходя на екскурзия, и много им се радвам и понякога слагам някое от тях в джоба си. Аз имам една кутийка вкъщи със стъклен капак и тя лежи на видно място върху горната полица на етажерката ми и е пълна с най-прекрасни камъчета. Прозрачни като капка роса, червени, сякаш са обагрени с кръв, синкави — като синия полски здрач... Аз им се любувам, обичам ги, те будят у мене спомени, карат ме да се усмихвам, когато ми е тъжно, и тихичко да си мечтая за какво ли не... Но аз не съм романтик, вие сигурно сте разбрали това. Аз за нищо на света не бих рискувал живота си за неодушевен предмет. А страстта към „камъните“ — както сигурно вие сами знаете — е довеждала не един човек до гибелен край...

Но да се върнем при Андрей.

Беше седнал малко вдясно от шосето и мислеше, мислеше как да излезе от омагьосания кръг, в който го беше натикал невидимият противник. У него се бореха две сили, мъчеха се да вземат връх и всяка една от тях гледаше да подчини поведението му на себе си. Страстта към „камъните“ пращаше по дяволите еснафското благоразумие,

зовеше го към бързи действия, внушаваше му доверие дори в най-безразсъдния риск. Но разумът не оставаше назад — той беше се изхитрил да заеме най-изгодна позиция. Уж нямаше нищо против „камъните“, а все му напомняше разни неприятни неща, които щели да го сполетят, ако той, Андрей, навие глава и тръгнел да ги търси...

„Ще ги търся, но умно!“ — реши Андрей, комуто беше омръзнал този хамлетовски спор.

Той се готвеше да стане, когато дочу наблизено до себе си стъпки. Те бяха леки, не приличаха да са стъпки на мъж.

— Едва те догоних! — усмихна му се лаборантката, като поемаше издълбоко дъх. — Личи си център-нападателят — все напред и напред! А моето сърце ще се пръсне от умора. Мога ли да седна до теб?

— Постомай мъничко права, докато си отдъхнеш — каза Андрей.

Спомни си, че снощи, когато му беше най-тежко, тя едничка се реши да дойде при него. Тя му беше казала съчувствени, хубави думи и тия думи като да имаха ръце — те го повдигнаха, вдъхнаха му кураж. Разбира се той би се изправил и без тяхна помощ, защото не беше слаб човек, но снощи положението беше друго — чувствуваше се много нещастен и за първи път в живота си сам.

— Сега можеш да седнеш — каза ѝ той. И, който знае защо, измъкна якето си из раницата и го постла на земята. — Ще тръгнем ей по тая пътека — посочи той. — И все през гората, през гората... десетина километра оттук.

Лаборантката Рашеева не беше излизала по тези места.

— Колко е хубаво! — възкликна тя. И веднага добави, като се усмихваше лукаво: — Ще се постарая да не изоставам назад.

Андрей не я чу. Той гледаше на запад към онова познато било, зад чийто гръб захождаше слънцето, и тихо въздъхна.

— Пак са те налегнали мрачните мисли! — каза тя и поклати с укор глава. — Ти ми приличаш на някой герой от сантиментален роман. А сантименталните романи са отдавна „демоде“ — като дантелените якички на леля ми. Такива якички днес никоя жена не носи.

— Сигурно — съгласи се Андрей. После изведнъж се оживи: — Знаеш ли — каза той, — аз съм герой на криминален роман. Чела ли си криминални романи? Не си? Жалко! Тогава няма да ме разбереш!

— Ще се помъча — каза тя.

— Но ще ми вярваш ли?

— Ако разказваш за себе си — да. Всичко ще ти вярвам.

Той помълча.

— Дори ако разказът прилича на фантазиите от „Хиляда и една нощ“?

— Ще вярвам.

Той погледна в очите ѝ. Те бяха ясни, чисти. Приличаха на шлифовани кристалчета от сапфир. На такива очи можеше да се довери.

— И никому нито дума няма да кажеш?

Тя го изгледа учудено.

— А на партийния отговорник?

— Не, разбира се. Поне засега — не!

Този отговор я смути. Каква ли ще е тайната? Тя сложи ръката си върху неговата.

— Ти нали не си извършил престъпление?

А той се усмихна:

— Някой е извършил престъпление, но този „някой“ не съм аз. Той е невидим, броди с шапка-невидимка по света!

Все пак той трябваше да разкаже някому за това чудновато подменяне на скицата. Но случаят беше толкова невероятен, толкова фантастичен, че всеки един от тия хора би му се изсмял в лицето. „Как можа да го измислиш?“ — ще му кажат. А Павел Папазов дори ще се обиди.

Само тази девойка ще му повярва. Защото е предварително уверена, че не е лъжец, че не може да бъде лъжец.

И така, като слизаха и се възкачваха по пътеката и се провираха между шубраките, той ѝ разправи как е изработил онази геодезка скица и как тя се е „метаморфозирала“ върху масата на инженер Спиридонов. Лаборантката го слушаше с напрегнато лице, мълчеше и не задаваше въпроси. „Дали пък и тя не вярва!“ — усъмни се за миг Андрей.

— Това е всичко — каза той.

Те бяха излезли на една малка поляна.

— На твое място аз не бих скитала сама из тоя пущинак — прошепна тя. И леко и предпазливо го накара да се върне назад, в

гората. — Един куршум из засада — това е достатъчно, за да се тури край на цялата тази загадъчна история. Нали никой друг освен тебе не знае онова място, където ти предполагаш, че има берил?

— Предполагам, че никой не знаеше — каза Андрей. — А сега сигурно знаят. „Невидимият“ знае.

— Ако ти упорствуваш на своето и продължаваш да търсиш тоя минерал — тя вдигна пръст, — работата може да стигне и до куршум.

— Това е много възможно — каза Андрей. Той помълча малко и се усмихна: — Какво ме съветваш ти — да свия знамето, да скръстя ръце?

— Но те ще те убият — каза тя. — Аз съм сигурна в това — ще те убият! Хората, които не искат да се говори у нас за берил, тия хора няма да се спрат пред нищо, за да ти затворят устата. Те са се опитали да те злепоставят и са успели. Но това е първата им и най-кротка мярка!

— И да ме убият — каза Андрей, — нищо! Аз пак ще ги надхитря. — Той я погледна някое време в очите после доверчиво сложи ръката си на рамото ѝ. — Аз ще начертая една груба скица на онова място и ще ти я дам да я пазиш. Случи ли се нещо с мен — ти ще продължиш търсенето. Приемаш ли?

Тя не каза нищо. Само стисна ръката му с малките си тънки пръсти и замълча.

После го разпита за хазяите му, за квартирантите от горния етаж, за това — накъде гледа стаята му и може ли човек да се вмъкне вътре през прозореца.

— Аз съм мислил за прозореца — каза Андрей. — Цяла нощ мислих за тоя прозорец. Оттам се е промъкнал „невидимият“ — това е толкова ясно! Аз заключих вратата и на заранта я отключих и ключът си стоеше на мястото. А се заключвам, защото държа служебни материали в масата си, които чуждо око не бива да вижда. Папазов на няколко пъти ме е предупреждавал. Дори веднъж ми каза: „Ще намина някоя нощ на проверка и тежко ти, ако заваря вратата отключена!“ Той не знае, че живея на партера, иначе би ми забранил и прозореца да отварям! Помниш ли как наказва картографа Делчо Енев, задето една вечер намерил отключено чекмеджето на писмената му маса? Колкото е мил и добродушен в извънслужебните си отношения, толкова е суров и строг, когато се отнася нещо до службата. Затова се затварям, а не

защото ме е страх от хазяите... А прозорецът... да, прозорецът ми онази нощ беше отворен до заранта. Но как ще влезе човек през него, когато той е на около два метра и половина над земята? Аз, че съм висок приблизително един и деветдесет, мъчно бих стигнал долната му рамка! Трябва да се засилвам, да скачам, да стържа с подметките по стената, а това ще предизвика такъв шум, че и глухият би се събудил... Но тъй или иначе, „невидимия“ се е промъкнал през прозореца... Освен ако не е някакъв дух — усмихна се Андрей.

— Засега това не е важно — през къде е влязъл крадецът. — Тя се огледа и дойде още по-близо до него. — От значение е друго — кой е „невидимият“?

— Ех, де да го знаех! — въздъхна Андрей.

— Той е някъде наблизо около нас — прошепна тя. Той те наблюдава, той те следи, ти си винаги пред очите му!

Андрей инстинктивно се озърна.

— Пази се! — В очите ѝ имаше и тревога, и молба. В този миг те приличаха на ония чудни кристали, в чиято прозрачна маса тъмнее като привидение сянката на втори, невидим кристал. — Пази се — повтори тя. — Прави това, което съвестта и сърцето ти искат, но бъди предпазлив. Аз не бих те посъветвала да скръстиш ръце, да „свиеш знамето“. Аз бих се презирала цял живот ако сега от малодушие ти кажа: „Забрави този берил.“ Но ме е страх... Струва ми се, че ще се случи нещо лошо.

Тя леко потръпна, после се усмихна, оправя косите си.

— Дано това „лошо“ не се струпа над твоята глава — каза тя.

Когато след няколко минути колоната ги настигна, Вълчо Власев се престори, че не го забелязва. Но се поспря, извади, бележника си и отбеляза на буквата „А“ — под характеристиката на Андрей: „Премного е бърз и по равното, и по височините. Това да се има предвид, когато му се определя спътник. Може да умори някого до смърт. Лицето на Рашеева беше побледняло очевидно от претоварване на сърдечния мускул!“

Картографът Делчо Енев се понамръщи, като видя лаборантката до него, но все пак успя да му смигне някак съучастнически: „Карай, разбирам ги тия работи, не бой се!“ А Павел Папазов го повика настрана.

— Така ли спазваш дисциплината? — запита го той. Изглеждаше спокоен, но гласът му беше необикновено студен и рязък.

— С какво съм нарушил дисциплината? — учуди се Андрей.

— С какво ли? — Партийният отговорник помълча. — Ти наистина ли си наивен, или се правиш на наивник? Май че се правиш — каза той. — Но тука не е кабинетът на инженер Спиридонов. Тука такива номера не минават, любезни мой! Ние сме сред природата, в планината, близо до границата и понятието за учтивост в такава обстановка има по-друго тегло. Затова ще ти го кажа направо и без усукване: забранявам ти да деморализираш хората с твоя индивидуализъм! Забранявам ти в качеството си на партиен отговорник! Какво е това ако всеки рече да се дели от колектива и да си хойка накъдето си иска и както си ще! Ние бригада ли сме, или сбирщина някаква от башибозук? Ти — напред, друг — назад, трети — наляво, какво ще стане, питам аз? Какво ще стане, ако всеки от нас си науми да последва твоя пример? Ти си комунист, твоето поведение трябва да бъде безукорно, ти трябва да правиш всичко, за да спояваш колектива в едно неделимо цяло. А ти бягаш от колектива, проявяваш интелегентски индивидуализъм, разстройваш цялото! Може ли така?

Тия думи бяха много неприятни, бодяха, но Андрей ги слушаше с наведена глава. „Прав е човекът — мислеше той, — аз постъпих лошо, като се отделих от колоната и избягах напред.“ Сега той се чувствуваше като провинен играч, комуто реферът прави справедлива бележка.

— Аз ти казах снощи — продължаваше Павел Папазов, — партийната организация ще се занимае с твоето поведение и ти не бива да очакваш ласки и награди за оная глупост, която си извършил вчера при Спиридонов. За да не бъде наказанието премного горчиво аз те посъветвах: събирай си ума, старай се да бъдеш най-дисциплинираният, прави всичко, което е по силите ти, за да изкупиш вината. Аз съм те обичал и сега — въпреки всичко — пак те обичам, затова ще ти повторя, но за последен път: бъди най-примерният между примерните! Недей да страниш от другарите си, а общувай с тях, другарувай, доверявай им всичко, кое лежи на сърцето ти. Защо не се посъветва с мен, преди да се решиш на тая глупава постъпка със скицата? Аз щях да кажа на Спиридонов, че ти нямаш никакви сериозни данни и че твоята хипотеза по същество е все още фантазия и

че той, Спиридонов, не бива да изисква каквито и да било геодезки скици от теб. Да, и ти нямаше да бъдеш принуден да отиваш при него с първата глупост, която ти е попаднала подръка! Точно така! И всичко това нямаше да се случи, ако ти предварително се беше посъветвал с мен. Аз обичам дръзновението у младите хора и когато ти заговори миналата есен за това берил — знаеш много добре, — единствен аз не ти се изсмях в очите. Не ти се изсмях, макар и да бях дълбоко уверен в себе си, че ти просто бълнуваш. Младите хора бълнуват за стратосферно пътуване до Марс. Нека! И най-невероятните фантазии са по-добри от еснафското спокойствие на духа, от това — да се пиянствува или да губиш времето си за покер или бридж. Аз винаги съм насърчавал дръзновението, но изглежда — тебе съм те пренасърчил. Ти много бързо загуби усет за границата между реалното и фантастичното. Стана прекалено самоуверен и започна да вършиш щуротии. И аз сега си мисля така: ако не ти стегна юздите навреме, ще пропаднеш, ще си счупиш главата. Аз не искам ти да си счупиш главата. Аз не искам и друго — да позориш колектива, към който се числиш; да излагаш името на партията, на която си член. Затова никакво отклоняване по свои хрумвания, без да искаш разрешение от началника на бригадата! Каквото си намислил — ще го споделяш било с мен, било с Вълъв Власев. Пак ще ти припомня: аз имам специални нареждания от Спиридонов и изрично пълномощно: да те държа в ежова ръкавица. Внимавай!

Андрей изслуша много спокойно тази дълга реч, но последните думи като да го удариха по лицето: „Ежова ръкавица!“ — с какво беше заслужил такава мярка? Скицата, тази проклета скица! Е добре, а до нейната поява — нима той няма биография, минало? Възможно ли е една грешка да превърне в пепел достойнствата на съзнателния живот у един човек?

Той беше спокоен, твърде много сдържан, затова си замълча. Но сърцето му се сви от болка — сякаш го бяха настъпили с крак.

Има един мек коларски път, който пресича гората от изток към запад и излиза на централното шосе, южно от нашето село, току под мелницата, където работи бай Димо, Теменужкиният баща. Разправят, че някога, когато Тракия е била римска провинция, той съединявал

Аполония с Филипополис, и в това може би има нещо вярно, тъй като и в днешно време личат следи от древен каменен път. Сега той съединява само две-три села и ние напразно бихте го дирили дори в най-подробните географски карти. Никъде не е означен. Спомнете си латинската пословица за славата и махнете с ръка... Та аз ви напомням за него не заради предишната му слава, а за това, че бригадата на Въльо Власев разположи стана си от двете му страни.

Представете си гора, но равнинна, гъста, глуха, в която преобладава ниско стволестият, но силно разклонен дъб. Тази гора на места е пресечена с дъбови долове, а някъде се извисяват полегати скатове, препречени с рухнали прогнили трупи и камарища сиви камъни, обраснали в лишеи и мъх. През разшумените корони на дърветата слънцето прониква едва-едва, затова светлината там е сумрачна, зеленикава, въздухът е влажен и винаги наситен с миризма на гнила шума и дървесинен тор.

Такава е гората на югозапад. А на изток тя е много по-рядка, светла, дребнее и постепенно се губи в ранните полета на черноморската низина.

Лагерът на Въльо Власев опираше с гърба си в гъстата част на гората, а гледаше с лицето си на изток, където хоризонтът бе несравнимо по-широк и чист. Старият римски път минаваше през средата на лагера и го разделяше на две.

Отляво на пътя до голямата палатка на Въльо Васев имаше още две по-малки — походната лаборатория и складът. Шест други единични палатки белнаха платницата си от другата страна.

Какво да ви кажа още?

Тоя следобед, когато бригадата пристигна, времето изтече неусетно, както се случва винаги, щом часовете са изпълнени с напрегнат труд. Свечери се, а никой и не помисли да запали традиционния лагерен огън.

Павел Папазов разпредели дежурствата за през нощта и последен си легна да спи.

На заранта всички се събудиха бодри, наппискаха се със студената вода на изворчето, което бълбукаше в съседния дол, после лакомо се нахвърлиха върху сандвичите, приготвени от Марко Маринов. Този страстен любител на цветята и всепризнат майстор на поничките и палачинките беше препасал бяла престилка върху

кръглото си коремче и любезно пожелаваше на другарите си добър апетит.

— Хапнете си, че две и двеста ви чакат после! — подмигваше им той.

А на Андрей, който разсеяно дъвчеше и като да не усещаше какво слага в устата си, той уви в прозрачна книжка два сандвича и лекичко ги спусна в джоба на винтягата му.

— Нищо, нищо, после ще ти се прияде! — някак покровителствено му зашепна той. — Не ги оставяй! Това дава енергия, а ти си млад и най-много я прахосваш. Аз на твоите години изяждах по една дузина наведнъж.

Сетне Вълъо Власев събра геолозите в палатката си, разтвори една карта върху походната си маса, прокашля се два-три пъти и започна да чертае по нея с пръст.

— Това е то районът, който трябва да изучим... тоест да доизучим — поправи се той. — Миналата година, както ви е известно, ние установихме само, най-общите минералогични данни на местността... Сега ще трябва да уточним посоката на рудоносните жили, мъртвите полета и най-благоприятните периметри за сондови проучвания. Освен това, както виждате, тук има един сектор, означен с буквата „X“. Той лежи югоизточно и под остър ъгъл на нашия лагер. Има формата на равнобедрен триъгълник, чиято основа А С пресича източната полудъга на гората. Този район трябва да се проучи геологично, минералогически, да се картографира и подготви за сондажни изследвания.

— Дано не се падне на мен — въздъхна тихичко Марко Маринов.

Вълъо Власев помълча някое време, после разтвори папката, която лежеше на съгваемия стол до масата, и оттам извади няколко запечатани канцеларски плика.

— Тук аз съм означил маршрута и задачите на всеки един от вас. Взел съм под внимание и възможностите ви, и географския релеф, изобщо — всичко. Означил съм контролните срокове, така че според мен не съществуват никакви неизвестни. Разгледайте тия книжа и ако някой има възражения за нещо — да възразява, докато е време. След половин час трябва да сте на път!

Беше останал само един плик на масата и Андрей посегна към него със свито сърце. Така и предполагаше! На плика беше означено:

Сектор X — Андрей Андреев и Делчо Енев.

Вместо районите, граничещи с онова място, където бе видял зеления камък, нему бе възложено да изследва местност, която се намираше на точно противоположната посока! Дали „невидимият“ нямаше и тука пръст?

— Не си ли доволен от маршрута? — запита го Папазов.

— Не съм — отвърна Андрей.

Партийният отговорник се замисли.

— А би ли дошъл с мен?

— Не ми се отива на изток — въздъхна Андрей. После, като съобрази, че с тия думи се издава, веднага допълни: — Аз винаги съм предпочитал пресечения терен. Да има поне малко възвишения, сипеи, стръмнини. А сектор X е обширен, но е равен като тепсия. Това не ми е по вкуса!

Въльо Власев случайно мина покрай тях и партийният отговорник внимателно сложи ръката си върху рамото му.

— Не може ли да се направи една промяна — каза той и кимна към Андрей. — Нашият приятел има особени предпочитания към запада — натам го тегли сърцето. Дай ми го на мен, пък на негово място нека иде например Игнат Арсов, опитен минералог, може да разчитате на него. Съгласен ли сте?

Водачът на бригадата се начумери.

— Мислите ли, другарю Папазов — обърна се той с привичния си официален тон към своя помощник, — мислите ли вие, че друг някой освен Андреев би могъл за две седмици да се справи с района X? Вие казвате — Арсов. Чудесно! Арсов е отличен минералог. В преценките му може да се вярва до 90 на сто. Но е муден на път, най-вече в слънчево време. На такъв човек аз не мога да възложа проучването на района X.

Той не каза нищо повече. Понамести шапката си и отмина.

Павел Папазов вдигна рамене.

— Както виждаш, любезни, шефът не разрешава. И с основание, разбира се. — Той помълча. — А в края на краищата дали ще си на сектор X, или на сектор Y, това според мен няма значение. За добрия геолог, който има око и умее да вижда, всеки район е еднакво интересен.

Той му подаде ръка.

— Не забравяй вчерашния ни разговор. Бъди умен, дръж високо знамето на дисциплината и съдбата ще стане премиловитва към твоите грешки. На добър час!

През това време лаборантката водеше следния разговор с Делчо Енев:

Тя. Вземи още едно одеяло! Не се инати, а слушай. Моето е двойно, от мериносова вълна, мекичко е. Ето пипни!

Той. Много ти благодаря. Но одеялото няма да взема. Виж, ако шефът реши да те прикомандирова към нашата група, аз бих те скътал някак в торбата си. Дори с удоволствие. Аз винаги съм предпочитал живия източник на топлината.

Тя. Предпочитай си каквото щеш, това не ме засяга. Но одеялото все пак ти ще вземеш. Другарят Андреев има ревматизъм в левия си крак. Аз положително зная, че има. Някога като футболист някой си го ритнал и оттогава убитото място все го наболява. Ти като добър другар трябва да му внушиш да се завива нощем с моето одеяло. Грижете за другаря са първият белег на социалистическия морал.

Той. Горчиво съжалявам, че крайниците ми са здрави. Просто умирам от мъка, че са здрави. Честна картографска дума!

Тя. (като набльсква одеялото в торбата). Съжаляваш, че си здрав? Що за глупост!

Той. Ако бях болничък като Андрей, може би щеше и за мен да се погрижиш! (Въздиша.) И мен да приласкаеш с добра дума и прочее. А то — опустяло му здравето. Каква полза?

Тя. (прави се, че не чува). Вземи още едно платнище. Ще видиш колко ще ви е потребно, ако завали дъжд! Казаха ми, че този месец щяло много да вали.

Той. Но ти ме натовари като камила!

Тя. Защото си много добър и мил. Чакай, не връзвай торбата! Ще туря вътре и тия консерви.

Той. Никак не ми е ясно защо ги пъхаш в моята торба. Спортната гърбинка на Андрей е два пъти по-широка от моята. Не си справедлива.

Тя. Той ще носи толкова много инструменти! Чукове, копачи, длета! Не ти ли е жал за другаря? Хайде, не се прави на лош, ами намери място и за термоса. Виж го какъв е хубав!

Той. Термос!... А още нещо?

Тя. Не бой се! Това е всичко. Другото са дреболии. Ето кутия с бисквити, пакетче кафе, бурканче с конфитюр. Конфитюрът е от ягоди, много е сладък. И захар съм сложила в това пакетче. На бучки е.

Той. Пъхни вътре и един товар магарешки тръни, за да си вляза в ролята! (Решително.) Не! И камила да бях с две гърбици, пак не бих се съгласил.

Тя. Ти си бил винаги добър и благороден.

Той. А каква полза?

Тя. Вие тръгвате на път, всичко може да ви се случи!

Той. Тоест „той тръгва на път“ и прочее. Нали?

Тя. (като натъкмява торбата му). Ти си такъв силен. Ще я носиш като перце.

Той. Ако тръгвах сам, ти и щипка сол не би сложила в торбата, защо не си признаеш?

Тя. Сложила съм и сол, бъди спокоен. Увита е в книжка, при бисквитите.

Той. (отпаднало). Да беше ми поне напълнила манерката с коняк... за утеха.

Тя. Утеха ще ти бъдат добрите чувства, които изпитвам към теб.

Той. Каква полза от такива „добри“ чувства?

Тя. Помагай на другаря Андреев, не го оставяй да се съсипва сам из пуцинаците. Винаги да си с него, около него. Така постъпва истинският другар. И аз ще те обичам.

Той. И ще се омъжиш ли за мен?

Кой знае как щеше да отговори тя на въпроса му ако Марко Маринов не беше дотичал при тях.

— Слушай, гълъбче — обърна се той към картографа. — В тая кесийка съм турил десетина парченца сочни ябълчици за Андрей. Ако лично му ги дам — ще откаже. Инат момче е! Пък ти му кажи да ги хрупа със здраве и много-много да не връзва кусур на началството. Началството е за това — да дърпа юздите. Колко и на мен са ги дърпали! Ама гледай да не забравиш ябълките, ей!

Той сложи плика върху вързаната торба, усмихна се виновно на лаборантката и все така подтичвайки с късите си крака, бързо се върна назад. Но едва беше пресякъл пътя, и ето че отсреща се зададе Зюмбюлев.

— Тук ли си бил бе, невернико! — избумтя той със задавения си бас. — Все около полите се въртиш! Аз нали ти рекох снощи, че по муцунката те познавам каква си птица? — Той поизвърна главата си към лаборантката. — От прелетните е, туй да го имаш предвид, момиченце! Иначе ще загазиш!

— Едва ли! — усмихна се намръщено картографът.

Зюмбюлев се понамръщи, огледа се, после измъкна едно плоско шишенце от задния джоб на ловджийския си брич и ловко го затули под плика с ябълките.

— Да не забележи Папазов, че боже опази! — въздъхна той.

Той се взря в картографа, поиздърпа брадичката си и се начумери.

— Туй нещо го давам на двама ви с Андрей, а най-вече на него. Да си поизплаква гърлото сегиз-тогиз. Що път сме били заедно миналото лято! А ти, хубавецо, гледай ме добре в очите и си пиши наум: ха го изплюскаш сам, ха кръвчицата ти ще изпия после, да си го знаеш! Аз съм зъл човек и никому не прощавам. Само на жена си прощавам веднъж-дваж пъти в годината, и то след като се връщам от командировки. Това у моряците и у нас — геолозите — е правило. А във всички други случаи — той позасука мустаците си — съм безпощаден. Аз и сам бих дал сливовицата на момчето, ама — гледам го — нещо на сърдит ми прилича, та затова — чрез тебе. А ти му мисли!

Той му се закани с юмрук и си отиде.

И лагерът постепенно утихна, опустя. Останаха само трима души: Въльо Власев, лаборантката и вардиянинът от село Цвят. Циганинът беше извел мулетата на паша.

Когато лаборантката си взимаше довиждане с Андрей, тя го закичи със стръкче здравец и му пошепна: „невидимият“ е около нас. Внимавай, не ходи сам из по-усойните места. Вечер не пали огън!

VI

Вместо на четиринадесетия ден Андрей се завърна на седмия.

Случи се, че преди година, година и половина аз се видях с картографа Делчо Енев и той, представете си, веднага ме позна, спомни си за мен. Имайте търпение, аз ще ви кажа кога и къде се видяхме ние през това лято. Важното е, че той тутакси ме позна, макар и да не можеше да си спомни на часа кой съм и къде ме е срещал. Аз съм такъв човек, че види ли ме някой — запомня ме за цял живот. Странното е, че моите познати изпитват едно особено смущение, когато ги заприказвам. Като че ли не се досещат веднага кой съм и къде са ме виждали. Аз си обяснявам това с обикновената човешка разсеяност. Пък и времето, в което живеем, е много напрегнато и динамично.

Та, значи, спирам аз Делчо Енев, любезно му подавам ръка и се усмихвам.

— Как сте — питам го аз, — здрав ли сте? Как върви службата?

А той:

— Благодаря — казва, — здрав съм и службата върви.

— Ходите ли — питам го аз — из нашия край? — И възклицивам: — Какви промени станаха там!

Той се усмихва неловко.

— Извинете — казва, — за кой край става дума?

Обяснявам му, а той се чука по челото:

— Да, да, разбира се! Сега си спомних! Станал съм много разсеян. Извинявайте!

Аз му казах, че няма защо да се извинява, защото времето, нали, тече и ние се изменяме и тъй нататък. Той ме слуша, усмихва се, па току ме задърпа към аперитива, дето е срещу Народното събрание.

— Разгеле — казва, — добре сме се срещнали. Хайде — казва — да се чукнем с по една сливовица в чест на онова славно време.

Аз не обичам да пия, но като стана дума за онова славно време, да ви кажа ли — реших да изменя на принципите си, и то без кой знае

какво вътрешно колебание.

— Добре — съгласих се аз. — Щом е за по чашка — с удоволствие.

Ние се срещнахме към 6 часа следобед. А се разделихме след три часа, когато келнерката мило ни посъветва да не си поръчваме повече питие. Всъщност този съвет се отнасяше към Делчо Енев, защото той чукаше по масата.

Много неща си припомнихме, станали през онова лято, и за всяко нещо чукахме чашките си от сърце. Най-много приказвахме за лаборантката, но аз ще ви предам онази част от спомените на Делчо Енев, която продължава непосредствено моя разказ за Андрей:

Ние тръгнахме от лагера мълчаливи, дори малко намусени. Ти трябва да ме разбереш — аз имах основание да съм в кисело настроение. На гърба си мъкнех планина товар. При това голяма част от този товар не беше предназначен за мен. Аз носех подаръци за Андрей, пъшках под тежестта на платнища и одеяла, с които една влюбена жена искаше да съхрани здравето на своя любим. Любимият не бях аз и това е, което най-много ме измъчваше. Нали ме разбираш? Изобщо в такава роля не зная дали някой мъж би се чувствувал щастлив! Сигурно няма такъв мъж. Значи, моето настроение беше кисело и аз вървах намусен. Навремени поглеждах крадешком моя спътник и се чудех: нему пък какво тежи? Торбата? Наистина и тя беше поиздута, стърчаха из нея разни дръжки и колчета, но върху огромния му гръб тя изглеждаше нищо и никаква — просто една дрънкулка. Явно беше, че торбата не му тежи. „Пари го в душата нещо“ — мислех си аз. И веднага се досетих: нали завчера началникът го е кастрил заради оная му скица с пъстървите? Не е леко да те сдави такъв човек като Спиридонов. Мене често са ме хокали, затова му съчувствах. „А той си заслужава — мислех си. — Уж открил изумрудена жила, а на началника показва къде се въдят пъстърви.“ Но си мислех и друго: „Е, добре де, накастрили го. С кого не се случва? Ще си признае грешката, както му е редът. Ден ще мине, нов ще дойде и ще се забрави. То ако всичко се помни, къде ще му излезе краят? Тъй де! Има грешка, има и прошка, нали? Защо да се яде вътрешно? Млад е, здрав, момичетата въздишат по него, цял живот е отпреде — има ли смисъл да тъгува? На негово място аз бих си подсвирквал!“ — тъй си мислех.

Тъй си мислех и крачех, и гледах да не изоставам. А слънцето се беше вдигнало над гората и макар да нямаше девет часа — печеше, не се шегуваше. По едно време ми докривя за нещо си и тъй, без да продумам и дума, и най-несъзнателно — напипах шишенцето на Зюмбюлев, отвинтих капачката му и — гъл-гъл — пийнах си малко. Знаеш, стана ми добре. Сякаш ветреца пови в душата ми. А моят спътник като се наежи! „Дай“ — казва — и издърпа стъкълцето из ръката ми. Че като го метна — описа парабола над върхарите, не го чух къде се затри. „Ама защо? — питам го аз. — Нито е Папазов тъдява, нито е сянката му. Защо — викам — погуби шишето? Ами ти знаеш ли, че то е подарък от Зюмбюлев и че тоя подарък е на тебе направен? Бива ли тъй?“

А той ме гледа и представи си — не мигва.

— Бива — казва. — Нямам нужда от такива подаръци.

Аз кипнах.

— Тъй ли? — казвам. — Нямаш нужда! А постой малко. — И си свалих торбата. Развързах я и хвърлих в краката му: одеяло, платнище, термос, пакети, пакетчета. Всичко. Захарта се изсипа, изтърколиха се ябълките. — Това — казвам му — не е мое. Това — казвам — лаборантката ми го даде да завиваш лявото си краче, че имаш ревматизъм. Да те пази от дъжд. Да си вариш кафенце. Чакай! Ето и конфитюрец от ягоди. Да си усладяваш устата, когато ти загорчи. А ябълките са от Марко Маринов. Питието — казах ти вече — от Зюмбюлев. Така. Хайде сега, прибирай си багажа, твой е.

А той ме гледа, като да ме вижда за първи път.

— Не се ли шегуваш? — пита ме, а гласът му мек, мек като коприна.

И се наведе, взе една ябълка, ама не я ухапа, а я поддържа в ръката си, сякаш я теглеше колко тежи. И лицето му, и то омекна, разнежи се.

Пък аз си завързах торбата. Беше станала къде-къде по-лека!

— Е — казвам му, — всеки ще носи своето. Да вървим.

Така му казах, а нещо ме подяде. Едно такова усещане, особено. Изпитвал съм го винаги, когато се разкайвам.

Той сгъна одеялото, платнището, прибра и термоса. А другите работи притули зад едни храсти, па ми се усмихна, като че нищо не е ставало между нас.

— Трябваше да ми кажеш — аз не бих се съгласил да носиш мои вещи. — Така ми каза. И добави: — Ти си по-слабичък. Ако ти натежи товарът, не се стеснявай, обаждай навреме. Аз ще ти помогна. Аз мога да нося на гърба си и три пъти по-тежък товар. Такава ми е физиката. А ти прощавай, не знаех.

Аз не му отвърнах нищо.

Повървахме още някое време мълчаливо и всеки гледаше пред себе си. Когато пътят излезе на билото, той извади скицата на района и ме дръпна за ръка.

— Пригответи си бележника и взимай компаса — каза ми той. — Оттук ще започнем.

— Е...

И започнахме.

И преди съм ходил с експедиции, и после — това ми е работата. Ама каквото съм преживял ония дни с него — то е, казвам ти, неповторимо нещо, фантастично.

— Знаех го аз — упорит изследовател. Тръгне ли — за него няма преграда. На всичко ще намери чалъма, по корем ще лази, ще пълзи, ама ще стигне, където трябва. Тежко ти, ако вървиш с него, а си неповратлив! Ще се изпотрошиш из камънаците и — току-виж — и плюснал си се в някоя пропаст. Или ти не достига търпение? Ще си скъсаш нервите, като го гледаш как сортира камъчетата, сякаш всяко едно е най-рядка скъпоценност, диамант.

Но в тия дни, дето се казва, той надмина себе си, надхвърли си боя поне с десет аршина. Отначало всичко си вървеше по реда, кротко, докато подуши първата жила, докато напипа първата жълто-зелена буца. И от тоя момент целият се превърна в една жива геометрична прогресия. Втората жила го настърви четири пъти повече и тъй нататък, докато заприлича на бясна стихия, за която нямаше ни почивка, ни сън.

Ровеше земята и не до мръкнало, а докато настъпи истинска, непрогледна нощ. Тогава палеше огън и на светлината му подреждаше пробите си, лепеше им номерца, записваше си ги в бележника. Караше ме да му давам точни координати за всяко място, където намираше руда. От първи зори до късна нощ смятах и пресмятах градуси и ъгли, чертаех скици и карти, нанасях пластове и наклони, а когато заспивах — връхлитаха ме урагани от цифри и формули и сънят ми не беше сън,

а кошмар. Истина ти казвам: заран се събуждах с чувството на човек, комуто предстои едно безкрайно пътуване из всичките преизподни на ада.

И, моля ти се, имай предвид и друго. Сухоежбината ни се привърши още на третия ден. Наоколо ни имаше села и нищо не ни пречеше да слезем до тях и да се снабдим с провизии. На третия ден той ми каза: потърпи, утре ще сторим това. На четвъртия — пак същото. Вечерта той не яде, даде ми всичкия си кашкавал, който му беше останал. Петия и шестия ден прекарахме само със сухар и вода.

И сега се питам: защо той така стръвно работеше през ония дни? Каква беше тая луда битка с времето? Въльо Власев беше разчел срока много пестеливо: четиринадесет дни. А ние привършихме изследването и картографирането на района за седем. Питам го вечер: това твое темпо не е ли лудешко? Ти какво? Намислил си скоро да мреш или що? А той мълчи, мълчи и някак си тъжно се усмихне. „Ако ти е тежко — казва, — остани си тук. Или се върни в лагера. Аз — казва — и сам ще се справя със скиците. Твоя воля, не те насилвам!

Така ми говори. А лицето му измъчено, удължено. Той сякаш остаряваше всеки ден с по няколко години. Само очите му блестят, горят като на трескав човек.

Как да го оставя? Нали и аз имам някакво достойнство? И ме е яд на него, и ми иде да го псувам в себе си, а в същото време го жаля. Едно такова сложно чувство, не можеш да го разбереш.

Така беше.

На седмия ден към обяд ние привършихме изследването. Изпитвал ли си истинска радост?... Вятър си изпитвал! Такава радост, каквата аз изпитах, когато си тръгнахме към лагера, не може да се опише с думи. То не беше радост, а някакво диво чувство, чист спирт. Гълтал ли си чист спирт? Такова нещо.

Да. А той, представи си, нарами своята торба, че и моята. И тя беше, току-речи, пълна с камъни. Аз едва кретах — де ще имам сили да я нося?

Ние се спряхме под билото, на това място, където той беше скътал провизиите на лаборанката. Не беше покътнато нищо. Само бисквитите бяха изядени до троха. Сигурно от полски мишки. Ех, да ме беше видяла отнякъде сегашната ми жена как лапам с пръсти

конфитюра като истински хотентот от времето на Майн Рид! Бас държа — нямаше да се омъжи за мен. Жалко наистина, най-вече за нея...

Лапам аз, блещя очи от блаженство, а моят герой хрупна едно-две захарчета лениво, като да беше станал от новогодишна трапеза. После седна на един пън и много грижливо се обръсна.

Още докато приближавахме лагера, аз усетих, че нещо ме рязна в стомаха. Започна да ми се вие свят. Предадох книгата си на Андрей, домъкнах се криво-ляво до палатката и както си бях облечен — катурнах се възнак върху одеялото и веднага потънах в една странна мъгла.“

Сега вие ще ми позволите сам да продължа разказа си, въпреки че изпитвам голямо неудобство: всъщност това, което аз ви разказвам — то е преразказ на всичко, което съм чул да се говори от други хора, очевидци и участници в тази интересна история.

Както ви казах вече, освен вардиянина от село Цвят и циганина, който пасеше двете мулета, в лагера на бригадата бяха останали само Въльо Власев и лаборантката Рашеева. Вие ще сгрешите, ако помислите, че тия хора прекарваха времето си само в спане или в празни приказки и весели разходки из околността. Аз бих казал без преувеличение, че те вършеха изследователската си работа не по-малко съвестно от другите работници на бригадата.

Въльо Власев ставаше рано, понякога преди изгрев-слънце, отчупваше си няколко залъка от коравия хляб, сетне поставяше едно сандъче до мулето Милчо, което беше по-ниско, и решително се покачваше на гърба му, като здраво обвиваше ръце около косматата му шия. Кога с думи, кога с пръчица той го насочваше към ония места, където работеха геолозите, и макар да не си служеше с компас и да пътуваше из еднообразна, гъста и равна гора, без пътища и пътеки — винаги излизаше точно на определеното място, с минимално отклонение, което се равняваше най-много на няколко секунди. Проверяваше работата, даваше наставления, после пълнеше дисагите на мулето със събраните проби и към 4 часа следобед се завръщаше в лагера. Лаборантката Рашеева приемаше пробите и веднага се запретваше да ги изследва и описва. Везни, лупи, микроскоп, нажежаване и стъклени тръбички — киселинни реакции, — всичко влизаше в действие, за да се открие истината — металът и процентът на тая истина в лъскавите буци руда.

А вардиянинът гледаше през открития вход на палатката, зяпаше със зинали уста и току поклащаше глава и цъкаше с език. Той непрекъснато се удивяваше на пъргавата като катерица девойка, тачеше я дори повече от „командира“. В очите му тя беше нещо като пророк ясновидец, гадател на природните тайни. Това няма удивление се превърна в чудна привързаност; нощем стоеше на пост като истински часови не другаде, а при нейната палатка. Беше готов да застреля всеки, който би се опитал да ѝ причини някакво зло.

Въльо Власев посрещна Андрей недружелюбно, навъсено, така както се среща неканен и неприятен гост. Що за лудост беше помрачила разсъдъка на тоя момък и какво ще го прави сега? Изследването на района ще изостане, а това изоставане ще подкопае из основа стройната система на работния график. Сега всички предвидени срокове ще рухнат и неговата здрава и обмислена, и добре скроена система ще се превърне на сапунен мехур!

— Казвай — изсумтя той, без да го погледне, и си помисли: „Какво наказание да му наложа? И да изпратя ли рапорт до Слави Спиридонов?“

— Ами ето, върнах се — каза Андрей. Той обкрачи един стол и се усмихна: — Върнах се, както виждате, благополучно.

— Да, аз виждам, че си се върнал — каза Въльо Власев, като се мъчеше да придаде на лицето си по-суров израз. — Това е очевидно. Но във връзка с тази очевидна истина аз бих искал да ми обясниш следното: кой ти позволи да напускаш работното място? Кого попита, за да преустановиш предсрочно изследването на района?

— Вие напразно вдигате шум — засмя се Андрей. Той разтърка зачервените си от безсъние очи и помълча. — Според вас аз съм един компрометиран човек, нали?

— Не съвсем — отвърна Въльо Власев. — Все още ти не си напълно компрометиран. Според мен ти си загубил около шестдесет процента от хубавото си име. Тридесет процента с приказките си за берила и другите тридесет — с тая магария, която направи при Спиридонов. Но сега виждам, че си на път да загубиш и тия четиридесет процента, които ти остават. Много съжалявам.

— И аз съжалявам — каза Андрей.

Той излезе навън и след няколко минути отново дойде, като домъкна и двете торби със събраните проби. После извади из

планшетката си скиците на картографа и внимателно ги постави на масата.

— Съжалявам, че и тоя път не улучихте истината! — Той отново възседна стола, извади цигара и спокойно запуши. Това беше първата цигара, която палеше, след като напусна лагера преди седем дни. — И за миналото грешите, а и прогнозата ви за настоящето не е вярна. Позволете, въпреки че ми е крайно неловко да коригирам такъв изследовател като вас: във вашата настояща прогноза няма дори един процент истина. Тя е изцяло погрешна.

Той се изправи, разтвори двете торби, сетне почука с пръст върху купчината скици.

— Това са геодезките скици на целия район Х. Тридесет на брой. Като ги нанесете върху общия план на района, ще получите пълна картина за мястото и посоките на рудните жили. Всяко място е документирано със съответната проба. — Той посочи торбите. — Върху етикетчетата аз съм означил същите номера, които ги има и тук, в скиците, така че картината е напълно ясна.

— Чакай! — прекъсна го Въльо Власев, като отстъпи заднишком зад масата. — Какво искаш да кажеш ти? Че си изследвал целия район?

Андрей смачка недопушената си цигара и я захвърли навън. Той не отвърна нищо.

— Ти разиграваш същата комедия, както пред Слави Спиридонов, така ли?

— Районът е изследван по градуси, ветрилообразно, с точност до минута.

Той издуха пепелта от цигарата, която беше паднала върху ръкава му, и излезе.

Лаборантката стоеше пред входа на неговата единична, конусообразна палатка. Като го видя да иде, тя притисна ръце до гърдите си и лицето ѝ изведнъж пребледня.

— Никакви произшествия — усмихна ѝ се Андрей. После я попита, като се взря в лицето ѝ: — Ти да не си била болна?

— Защо се завърна? — прошепна тя. И поклати глава: — Това не е хубаво! Трябваше да издържиш докрай!

— Така ли? — прозина се Андрей. — Докрай! — Той свали винтягата си и разкърши рамене. — Ето що — каза той, — дай няколко

аспирина на Делчо Енев. И чай му направи, ако можеш. Изобщо това не е хубаво, че си боледувала.

Андрей се изтегна върху платницето и затвори очи.

— Сигурно е от времето... Непременно ще е от времето... Какво исках да ти кажа?

Гласът му утихна.

Тя приклекна до главата му, наведе се над него.

— Какво?

Но той вече дишаше дълбоко, беше заспал.

Тя се изправи, огледа се, видя в ъгъла на палатката своето одеяло от мериносова вълна. Разгъна го прехапала долната си устна, за да не диша шумно, грижливо го разстла върху Андрей.

Чак когато излезе навън, тя пое дълбоко въздух учудено погледна вардиянина, който — застанал от другата страна на пътя — ѝ махаше с ръка.

— Вика те главният — съобщи ѝ той.

А „главният“, забил нос в скиците и без да вдигне очи от тях, промърмори сърдито:

— Разправя, че бил изследвал целия район. Приказки! Той изобщо е фантазьор. Но защо е необходимо да заблуждава? Аз съм сигурен, че половината от тия етикирани проби са най-обикновен чакъл!

— Ей сега ще започна проверката! — каза лаборантката и лицето ѝ пламна в червенина.

— Хубаво да внимаваш! — вдигна пръст Вълчо Власев. — Отваряй си добре очите! — Той помълча. — Впрочем аз ще прегледам тия скици и ще дойда да ти помогна. Ти започни!

На другата сутрин Вълчо Власев кипна кафе в едно голямо джезве и нареди на вардиянина да повика Андрей. Когато геологът влезе в палатката, той му кимна да седне до него, наля му един филджан и сдържано се усмихна:

— Проверката излезе май в твоя полза — каза той, като засърба шумно кафето. — От шестдесет и четири представени проби само една се оказа фалшива. Общо взето, може да се счита, че ти си изпълнил задачата си задоволително.

— Горедолу! — засмя се Андрей.

— Разбира се — продължи Вълъо Власев, — но най-радостното е това, че районът е богат с мед. Тоест изследването доказва, че моите предвиждания са били правилни. Сега аз ще съставя рапорт до началника на службата и ще му предложа да изпрати сондьори.

— А за мен няма ли да поискате наказание? — подхвърли Андрей.

Вълъо Власев се замисли. Той обърна празното филджанче върху чинийката, подържа го така, после с разсеян поглед взе да разглежда картинката, която утайката от кафето беше образувала на дъното.

— Твоят случай е доста сложен — каза той. — Според мен ти заслужаваш и наказание, и похвала. Например четиридесет на сто наказание и шестдесет на сто похвала. Аз бих те похвалил за това, че от тия шестдесет и четири парчета, които ми носиш, само един камък е лъжлив. А бих те наказал заради лудешкото ти вдъхновение. Наистина какво собствено постигна ти с тоя необмислен щурм срещу времето? Изтощи и себе си и другаря си, а разбърка и моите планове. Аз бях предвидил четиринадесет дни за изследването на района, а ти привърши работите за седем.

— Да, това е вече беда — въздъхна Андрей.

— Именно — кимна Вълъо Власев. — В известен смисъл — беда. Нашата изследователска работа предполага една спокойна ритмичност, в която всичко е предварително указано, уточнено, предвидено. А ти ме поставяш пред свършен факт, объркваш целия ми график! Какво ще остане от тоя график, ако никой не се съобразява със сроковете, които съм предвидил? Няма да има изобщо график. Ще настъпят хаос, каша. Изобщо — анархия и nihilизъм.

— Лошо — въздъхна Андрей и едва се сдържа да не се засмее с глас.

Вълъо Власев помълча.

— Ето какво — каза той и лицето му изведнъж просветна. — Аз ще призная, че районът е изследван, но това ще стане чак на 15 юли, тоест след шест дена. По такъв начин и ритмичността ще бъде спазена, и графикът няма да претърпи промени. Всичко ще си остане в най-пълен и строг порядък.

— Когато се завърнем в София — каза Андрей, — аз ще възхваля пред най-отговорните хора вашия социалистически метод на работа.

Той подчерта думата „социалистически“, но водачът на бригадата, изглежда, не разбра смисъла на това подчертаване. Дори се усмихна:

— Не е хубаво да хвалиш началниците си — каза той.

— Дали ще ги хваля и как — това е вече моя работа. — Андрей се изправи. — Свободен ли съм? — запита той и лицето му изведнъж се удължи. Сякаш от отговора на този въпрос зависеше нещо много важно и съдбоносно в по-нататъшния му живот.

— Че прави, каквото знаеш! — Въльо Власев разпери ръце. — Другите групи са комплектувани, работят и ако те прикомандировам към някоя от тях, ти с твоето лудешко вдъхновение ще разстроиш дисциплината им, ще ги объркаш. Никой няма да тръгне в крак с тебе, защото там няма делчоеневци, които да водиш за носа, а има трезви хора със спокойни нерви, чужди на всякакъв вид авантюризм. Не, аз те моля да не си правиш устата да ходиш при тях. Такова нещо аз няма да допусна!

— Ех, много скърбя! — въздъхна с облекчение Андрей. — Каквото кажете — това ще бъде. Ще ви слушам.

— Тъй, тъй! — Въльо Власев погледна младежа с доволни очи и потри ръце. — Трябва да слушаш! У тебе има примес от летлив темперамент. А добрите съвети на улегналите хора са нещо като химическите катализатори. Те ще ускорят изгарянето на тоя летлив примес в твоя характер и ти с течение на времето ще станеш положителен, зрял човек. Така. А сега ти си свободен и аз не бих искал да ме обременяваш с грижи. Аз и без това имам предостатъчно неприятни грижи. Ще се сетя за тебе на 15 юли заранта.

Андрей излезе навън, без да бърза, но едва направил няколко крачки, той хукна към палатката си като подгонен. Грабна раницата си и все така тичешком долетя при лаборантката.

— Нали ти си шеф на склада? — запита я той и без да чака отговор, започна да изрежда: — Трябва ми въже за скално катерене. Още: десет парчета стоманени скоби за стъпалца. Чук за набиване. Чук за къртене си имам, ето — той потупа раницата си. — Едно пакетче сухар, малко кафе и захар — и нищо друго. Бързо! Бързо, докато на Въльо Власев не му е хрумнала някаква друга идея!

А тя го гледаше с широко разтворени, недоумяващи очи и мълчеше. Цяла нощ беше изследвала неговите проби, ръцете ѝ

трепереха от умора.

— Хайде, мила, не се суети! — подкани я нетърпеливо Андрей.

В тази думичка „мила“ той не вложи никакво чувство, но девойката я почувствува като истинска милувка.

— Къде ще ходиш? — запита тя и страните ѝ леко порозовяха. — Защо не останеш, та поне мъничко да си поговорим! Аз толкова се радвам на твоя успех! И какви ли страхове не минаха през сърцето ми, какво ли не премислих през тия седем дни! Остани!

— Ех, глупости! — разсърди се Андрей. — Само до приказки ми е сега! Хайде, давай въжето и другите неща, иначе сам ще вляза в склада!

Тя постоя някое време, сякаш тия груби думи я бяха зашеметили, после изведнъж отстъпи назад.

— Ти отиваш там... за берила? — прошепна тя.

Андрей се намуси.

— Отивам, където отивам, то си е моя работа! А ти не ме бави!

Тя пое раницата от ръцете му и тръгна към склада с наведена глава.

Тогавя той седна пред масата, избута купчината епруветки и стъкленици, извади от походната си чанта листче хартия, компас, мащабната си линейка и започна да чертае.

Тя се завърна след четвърт час, като едва мъкнеше издутата раница.

— Да не си пак напъхала разни щуротии! — закани и се Андрей. — Все едно, аз ще ги изхвърля, тъй да си знаеш!

Тя мълчеше. Изглеждаше спокойна, само ръцете ѝ все не можеха да си намерят място. Ту придърпваха кърпата, с която беше пристегнала косата си, ту мачкаха съвсем без нужда и без това измачканата ѝ пола.

— Слушай — Андрей се наведе над нея, — ти знаеш какво е берил, нали? Вълчо Власев ми дава шест дни отпуска и аз ще съм престъпник, ако не се възползувам от случая. Берилът е велико нещо, за него си струва да се потруди човек! Нека „невидимият“ се пукне от яд, аз ще го надхитря! — Той се усмихна. — Пък ако той ме надхитри... Ето на това листче аз съм означил посоката, разстоянието и онова място, където трябва да се търси... Защо ме гледаш така тъжно? Ти не искаш да тръгвам, така ли?

Тя поклати глава, помъчи се да се усмихне.

— Върви — каза тя, — търси. Желая ти успех.

Взе листчето и го скри на онова място до сърцето си, където жените крият най-тайните си и съкровени писма.

— Желая ти успех — повтори тя.

Сега, като стоеше до изхода, той изпита желание да ѝ каже нещо хубаво, весело, но както винаги се случваше, хубавите и весели думи бяха щукнали от паметта му.

— Е, доскоро виждане — кимна ѝ той. — А на Делчо Енев предай, че аз много съжалявам за оная случка с шишето. Той ще се сети за какво става дума. Щом се завърнем в София, ще му подаря една дузина такива шишета. Така му кажи.

Струваше ѝ се, че го изпраща със засмени очи. Когато човек тръгва на път, той трябва да бъде изпращан от очи, които се усмихват, за да бъде пътят весел и лек.

Тя седна на тясното си походно креватче и се замисли. Всъщност нищо не мислеше. В душата ѝ беше станало изведнъж леденостудено и пусто. И в тая студенина и сред пустотата, сред която потъваше, нито една ясна и съзната мисъл не смееше да подаде глава.

Същия този ден следобед Вълчо Власев, яхнал мулето си, пристигна на обекта, където работеше партийният отговорник Павел Папазов. От приказка на приказка стана дума и за Андрей. Като научи, че той е изследвал района X само за седем дни, Папазов, който обикновено се държеше сдържано пред Вълчо Власев този път не устоя на чувствата си — свали каскета си и с все сила го удари в земята.

— Юнак! — провикна се той. — Ето го положителния герой на нашето време, социалистическия човек. Bravo! Аз винаги съм мислил, че в Андрей има нещо изключително, прекрасно. — Той взе каскета си и започна да го чисти от пепелта. — С тоя си подвиг момъкът ще заличи онова позорно петно, с което очерни името си пред Спиридонов. Кажете му, че се радвам, че много се радвам и че го поздравявам от сърце!

Вълчо Власев вдигна пренебрежително рамене.

— Аз нямам особено доверие в такива хора — каза той. — Изобщо не харесвам тия научни работници, дето плащат сто процента данък на вдъхновението. Аз мисля, че са достойни за уважение ония труженици на науката, които не познават капризите на настроенията, а си работят винаги упорито, системно и спокойно. Андрей не е от тях.

— Вие сте знаменит геохимик, но в отношението си с хората плащате данък на стари разбирания. Както и да е! Във всеки случай аз ви моля да го поздравите от мен.

Въльо Власев махна с ръка.

— Къде ще го гоня — каза той, — за да го поздравявам. Тая заран той задимя нанякъде и аз предполагам, че ще се върне не по-рано от 4–5 дни.

Павел Папазов поднасяше една току-що запалена клечка кибрит към цигарата си, но като чу тия думи, клечката трепна в пръстите му и той я изпусна на земята.

— Какво приказвате вие? — намръщи се той. — Вие сте му разрешили отпуска? Пет дни?

— А защо да го задържам? — учуди се Въльо Власев. — Свършил работа, изпълнил задачата си — туйто! До 15 юли нека се пилее където ще! Аз не съм лишен от здрав разсъдък, за да ви го изпращам на помощ. Пази боже! Неговата помощ е с две остриета. Аз не рискувам.

— Не рискувате! — Павел Папазов поклати глава. — Не рискувате спокойствието си, зная аз! Заради това ваше спокойствие вие сте разрешили на момчето да върши нови щуротии. Вие сте го подтикнали да върши щуротии!

— Не ви разбирам — свъси веждите си Въльо Власев. — Какво искате да кажете с тия си приказки?

По тънките устни на партийния отговорник се плъзна болезнена усмивка.

— Знаете ли какво сте направили вие? — въздъхна той. — Вие сте му дали възможност отново да се шляе в дирене на оня фантастичен берил. Отново да занимава най-отговорните хора с всякакви глупости. Нали познавате неговата мания? Сега пак ще се излага и кой знае какви нелепости ще изтърси... А мислех да го представя за отличник на похода, та да умие някак онова позорно петно... Вие с вашето бездушие, другарю Власев, изтръгнахте от

ръцете ми една сигурна награда. Вие провалихте един отличник — това ще ви кажа аз!

Въльо Власев смутено тъпчеше на едно място.

— Бях забравил за тоя проклет берил — каза той.

— Станалото — станало! — усмихна се тъжно Папазов. Той запали цигара и дълго мълча.

След един час, когато Въльо Власев наместваше дисагите върху гърба на мулето, Игнат Арсов дотича при него и припряно започна да му помага.

— Оставете, ще си изжулите ръцете с тия въжета! — мърмореше тихичко той. — Дайте аз! Моите ръце и без това са огрубели от кирката. Те не са никакви ръце, а лопати. Дайте!

Докато те спореха кой да завърже дисагите с камъните, при тях дойде партийният отговорник Павел Папазов. Той ги погледа, усмихна се и започна ласкаво сякаш беше съвсем забравил за оня случай с Андрей.

— Знаете ли, че вчера ме навести един познайник от село Цвят? Изпратила го партийната организация със специално поръчение.

— Какво поръчение? — понастръхна Въльо Власев.

— Кооператорите привършили вършитбата, изпълнили доставките, та искат сега да чуят какво става у нас и по света.

— Че да слушат вечерно време новините, кой им пречи! Селото им е електрифицирано, в читалището си имат радиоапарат, на мегдана — високоговорител. Какво повече?

— Вие забравяте, другарю Власев, че ние обсебихме читалището, като го превърнахме в склад, и че ключът от салона е в джоба ви — усмихна се Папазов. — Пък и те ни правят услуги, продоволствуват ни с хляб, изпращат ни туй-онуй.

— Плащаме си — каза Въльо Власев.

Павел Папазов трепна, но се овладя.

— Извинявайте — каза той, — но като ви слушам да говорите така, ей богу, иде ми да се червя от срам като момиче. Другарските услуги не се заплащат с пари. Тия чудесни хора съвестно са работили, навреме са изпълнили задълженията си към държавата — защо да не ги почетем с едно малко внимание, което те хиляда пъти са заслужили?

— Какво по-определено искате от мен? — запита го нетърпеливо Въльо Власев.

— Много малко. Да идем двамата с вас при тях. Ако сте възпрепятствуван, аз сам ще отида. Аз обещах, че ще им изнеса един доклад, и вие, струва ми се, знаете това.

— А нашия план кой ще изпълнява?

— С работата ние сме напред. Бъдете спокоен.

Водачът на бригадата потупа мулето по шията, после извади бележника си и дълго занича на страницата, най-отгоре на която беше написано с червен молив: „Група А“.

— Вие, другарю Папазов, сте само един процент над графика — каза той. — Много съжалявам. Срещу един процент не мога да ви разреша никаква отпусака.

Павел Папазов се изчерви, после пребледня. Очите му потъмняха, той направи крачка напред, но Игнат Арсов го дръпна за ръката.

— Моля ти се! — прошепна му той. — Нека това нещо с доклада да свърша аз. Защо да не изнеса един доклад? Не е ли все едно кой от нас ще го изнесе? Важен е резултатът, а докладчикът е нищо. Аз съм нищо наистина, но струва ми се, че съм подготвен за една беседа. Разрешете — обърна се той към Въльо Власев, — аз съм с петнадесет процента над графика.

Въльо Власев прегледа партидата му и кимна с глава.

— Точно толкова — петнадесет, — вие не грешите никога с процентите. Вие имате законно право на почивка от два дни. Вървете!

Той прибра бележника си, прегърна мулето за шията и тежко се покачи на гърба му.

— Ако не бяха тия петнадесет процента, аз в никакъв случай нямаше да ви разреша отпусака — каза той.

— А вие няма ли да дойдете? — запита го Игнат Арсов.

— Само това ми липсва. Всичко Мара втасала! — Той шибна мулето, дори не махна с ръка за сбогом.

Свечеряваше. Слънцето все още не беше залязло зад странджанските баири, но в равната и гъста гора настъпваше синкава нощ. Долу, при обрасналите с храсталаци изкорубени дънери, вече тъмнееше плътната сянка на здрача, а горе, през пролуките на зеления свод от пищно разлистена шума, проблясваха ту сини, ту виолетово-розови късчета от чистото лятно небе.

Мулето, навело глава, само търсеше пътя из шубраците, а Вълчо Власев дремеше на гърба му, клатеше крака, мислеше си за неща, които нямаха нищо общо с геохимията, с бригадата, с новооткритите залежи от медна руда...

Пред входа на неговата палатка бяха седнали двама мъже. Те играеха на дама, а над главите им любопитно заничаше строгият вардиянин от село Цвят. Единият от непознатите беше облечен в карирана спортна риза, излязла до половината из дочения му панталон. Той беше обут в тежки туристически обувки, а врата си бе превързал с избеляла червена кърпа, под която лъщеше бронзовият загар на помургавялата му кожа. Другият имаше на главата си синьо кепе, а върху кадифеното си яке беше наметнал поизтъркана гумирана мушама.

Бай Стаменко направи войнишки стоеж, изкозирува после, като кимна към гостите, побърза да докладва:

— Тия двамата, другарю началник, питат за работа. Рекох им да те почакаат, та да ги оправиш. Имат си лични карти, па и писмо носят от околийския комитет.

„Притрябвали са ми! — помисли Вълчо Власев. — Вместо вкусна вечеря — неприятни разговори. Късмет!“

Той покани гостите в палатката си и реши много-много да не се церемони с тях. Какво от това, че носели писмо от околийския комитет?

— Напразно сте бържали пътя дотук — започна той, като сваляше тужурката си. — Съвсем напразно! Ние сме геологическа бригада и от общи работници нямаме нужда.

Тоя, който беше облечен в кадифено яке, огледа палатката, сетне спусна завесата ѝ, без да бърза, със сигурни движения, като да се намираше в своя дом. Другият свали шишето на лампата, драсна кибрит и запали фитила.

— Не съм ви молил да домакинствувате! — намръщи се Вълчо Власев.

Тоя с кадифеното яке се усмихна. Той беше по-възрастен от другаря си, имаше скулесто лице с малко завит към устата нос и остра брадичка, силно издадена напред — като у месечината, когато се намира в първата си четвърт. Той се усмихваше, а очите му гледаха

втречено и на Вълчо Власев се стори, че те имат маслинено зеленикав цвят.

— Не се сърдете — каза тоя с кадифеното яке. — Ние сме особени гости, свикнали сме сами да си шетаме.

По-младият оправи ризата си, погледна се в огледалото, което висеше на подпорния стълб, и грижливо започна да реши бухналите си коси.

— Другарю Власев — каза тоя с кадифеното яке. — Ние много ви молим да не се сърдите на нашето внезапно посещение. Ние изпълняваме служебния си дълг.

Той извади от джоба си една служебна книжка и я подаде на началника.

Вълчо Власев сложи очилата си, приближи се до лампата, прочете написаното, после дълго и старателно започна да изучава печатите, подписите, като да имаше пред очите си йероглифно писмо.

— Тук е граничен район — продължи по-възрастният. — Това и налага по-голяма бдителност. Бъдете добър да ми дадете списъка на вашите хора.

— Да бях поръчал поне кафенце да направят — преглътна Вълчо Власев, като подаваше книжката.

— Не си правете труд — каза по-младият. — Ние ще ви пожелаем лека нощ, преди да кипне кафето.

— Нима вие няма да нощувате тук?

— Изглежда — каза по-младият.

— Че къде ще се дявате посред нощ из гората? — учуди се Вълчо Власев. — Вие дори носовете си няма да виждате из тая тъмница. Ще сбъркате пътя, опасно е.

— А вие не бихте ли пътували нощем, ако се наложи?

Той каза това без всякакъв предумисъл, но Вълчо Власев усети тръпки по гърба си.

— Не бих пътувал — рече той.

— Страх ви е от мечки? — засмя се по-младият. — Не бойте се! Нощно време из тия краища скитат само чакали.

Докато те разговаряха така, тоя с якето прегледа списъците, сетне запали цигара и запита:

— Вашите хора, доколкото разбрах, са по обектите, които вие сте означили с буквите А, Б, В и Х. Нали?

— По обектите са — кимна Вълчо Власев.

— Не бързайте — каза меко по-възрастният. — В тоя час всичките ли ваши сътрудници са по обектите?

— Почти.

— Значи, има хора, които в тоя час не са на посочените места. Ако това не ви затруднява, аз бих ви помолил да си ги припомните. Да чета ли списъка?

— Няма нужда. Те са двама-трима. Един съвсем незначителен процент.

— Или двама, или трима — каза по-възрастният.

— Делчо Енев — започна Вълчо Власев. — Той е тук, ето свири си на окарина. Чува се. Андрей Андреев... Вижте, за него не бих могъл да ви кажа нищо по-точно. Той привърши предсрочно изследването на район Х... и аз реших да го пусна в отпуска за няколко дни. Много способен човек, но вдъхновен свръхмярка и затова върши понякога глупости.

— Например?

— Например въобразил си е, че някъде тъдява има следи от берил, и аз съм сигурен, че отново се е запилял из тия места. Впрочем знаете ли вие що е берил?

— Предполагам, че не се дроби с мляко — засмя се по-младият.

Тоя с якето го стрелна с поглед и по-младият изрече на един дъх:

— Минерал, от който се добива металът берилий, който е два пъти по-лек от алуминия.

— Точно така — каза Вълчо Власев. — Стратегически минерал. Радвам се, че разбирате от минералогия.

— Вие казахте, че този Андрей Андреев — прекъсна го по-възрастният — отново се бил запилял някъде си. Вие казахте „отново“. Защо?

— Миналата есен той пак ходеше из тоя край. Мисля, че тогава се е натъкнал на следи, тоест на лъжеследи, от берил.

По-възрастният помълча някое време, после запита!

— А кой е третият?

— Игнат Арсов, от групата на партийния отговорник. Миналата есен той откри из тия места една богата находка от мед. Разреших му да изнесе доклад пред селяните от село Цвят, защото неговата група е с

петнадесет процента над графика. Сигурен съм, че вече е пристигнал в селото.

По-възрастният пак замълча.

— А на колко километра оттук е онова място, където този Андрей предполага, че има берил?

— Вижте, това не мога да ви кажа с точност. Къде са тия фантастични места — и аз сам не зная. А може би и той самият не знае. Но сигурно скита в югозападна посока на 15–20 километра оттук.

По-възрастният остави книгата на масата и се изправи.

— Благодарим ви за сведенията — каза той. — Това е служебна задача и ние, където и да идем, задаваме горе-долу едни и същи въпроси. Желателно е, разбира се, да не осведомявате никого за нашия разговор.

Той дръпна завесата и излезе навън.

— Каква тъмница — каза по-младият, като се наведе над ухото на Вълъ Власев. — Страшна работа, нали?

— Страшничко е — каза Вълъ Власев.

Те наравиха раниците си, сбогуваха се любезно с началника на бригадата и тозчас изчезнаха в непрогледната мрачина на нощта.

VII

Кой е „невидимият“? Успя ли Андрей да стигне до оная загадъчна жила, която неудържимо го влечеше към себе си със своята топла изумрудена зеленина?

Вие ще узнаете скоро тия неща, но аз не мисля, че те са най-важните в моя разказ.

Аз съм, както знаете, сух и разсъдъчен по характер, а разсъдъчните хора обичат последователността.

И тъй в името на тая последователност аз — макар и за малко — отново ще ви върна към ония скъпи образи на ранната младост, които винаги ще греят в душата ми с най-чиста светлина. Ако бях лиричен човек, щях надълго и нашироко да ви разказвам за тях. А вие виждате — аз ги изваждам на сцената няколко минути преди самия финал, тоест няколко минути, преди режисьорът да махне с ръка и да каже: завеса — край.

Вие се досещате — става дума за Теменужка и Радан.

Бай Димо продаде Теменужкините козички — той беше човек с високо обществено съзнание, пък и цял ден се ровеше из машинариите на мелницата, та нямаше време кога да се занимава с поразииите, които хайванчетата лекомислено, но упорито вършеха всеки ден. Продаде ги, а опечалената си дъщеря реши да изпрати при сестра си в село Цвят.

Една заран Радан ми свирна откъм плета, дето ни делеше от бай Димовия двор. Той, разбира се, можеше и да не ми свири, защото свиренето, както и да го тълкувате, е признак на известно лекомислие на духа. Той просто можеше да прескочи до чичовия хамбар и да ми викне: Хей, Анастасе, буден ли си? А аз щях да му отговоря: Буден съм, заповядай! Но Радан беше целият изтъкан от романтизъм, затова и така лекомислено ми подсвирна през плета.

Аз не му се разсърдих. Надух устни, свирнах и подадох глава. Не беше твърде разумно да подавам, невчесан още, главата си навън, защото нали Теменужка можеше да ме види. Но аз все пак се подадох и викнах:

— Тук съм! — И запитах: — Какво има?

— Има такава нещо — каза Радан, — бай Димо изпраща щерка си в село Цвят. Искаш ли да я изпроводим?

Слънцето току-що беше надникнало зад стария им орех, а на мен ми се стори, че се свечерява. Какво приказвам! Стори ми се, че припада над мен, над целия свят една ужасна и тъмна нощ. Аз бях чел астрономия през ония дни и оприличавах момичето на небесното светило. Вярно е, че това светило не ме топлеше, но светеше около мен и аз му се радвах.

— Ти още ли дремеш? — подметна Радан и много грубо се изсмя. Той беше весел момък, обичаше да се смее.

— Не, буден съм — казах аз.

— Ще дойдеш ли с нас?

Дали да ида с „тях“!... Защо трябваше Радан да подчертава това? Впрочем на романтичните хора е свойствено да са безсърдечни.

— Слизам — рекох аз.

След един час ние тръгнахме за село Цвят. Вървахме по старата римска магистрала, която новата история беше превърнала в един изоставен и тесен междуселски път, легнал като пребита змия сред горския пущинак. Тук и там, особено на завоите, стърчаха отломъци от дялани гранитни блокове, заровени до половина в земята, покрити с мъх и зашумени наоколо в папрати и трева.

Радан имаше поетично въображение, затова, колчем видеше повалено от буря дърво или ударено от гръм, или започнало да съхне поради годините си, веднага се тюхкаше, сочеше с ръка:

— Обзалагам се — горещеше се той, — само това дръвце ще може да напаля три градски фурни за хляб!... А от тоя дъб гледайте какви бичмета биха се извадили за строеж!

И въздишаше, нали беше сантиментален.

— Така ще си изгният. Жалко!

Аз нямах поетично въображение, но затова пък тия оскъдни останки от дървения римски път дърпаха мислите ми към античното минало, към Траяновото време, и пред очите ми се мяркаха някакви железни редици на маршируващи кохорти, ту се източваха дълги колони от коли, натоварени с коприна, злато, порфири и какви ли не други чудесии. Но аз не изпитвах влечение нито към златото, нито към коприните, не ме вълнуваше и военното изкуство. Затова кохортите и

керваните така си минаваха и отминаваха по широкия каменен път, а аз дори не обръщах глава да ги гледам.

За всякакви неща от онова далечно минало си мислех аз, пък Теменужка и Радан се гонеха из пътя или щукваха в гората, за да откъснат някоя гъба, а после дълго да спорят: отровна ли е, или не е.

Ако не е Радан — мечтаех си аз — да я залъгва с поетични дреболии като гъбите например, а с нея бях само аз... Е, тя веднага щеше да види какво значи положителен, зрял и улегнал човек. Аз нямаше да я занимавам с това — колко кубика дърва могат да се насекат от еди-кое си прогнило дърво, — а щях да върна въображението ѝ към античните времена и накрая щях да завърша с пословицата „Сик транзит gloria мунди“ — но непременно на латински... Наистина, какви гъби — били те печурки, сърненки или отровни червенушки, — какви гъби могат да се сравнят с един такъв зрял и във висша степен занимателен разговор?

Но аз, уви, не бях сам. Затова си мълчах. Все пак нека тя види, че аз съм сериозен човек. А може би ще остане озадачена от мълчанието ми? Ще дойде при мен и ще ме запита: защо мълчиш, какво ти е? Аз няма нищо да ѝ отговоря. Само ще се усмихна.

Към обяд ние бяхме вече при кооперативната мандра. Овчарите ни срещнаха любезно, гостиха ни с подквасено мляко и прясно сирене. Но загубихме цели три часа, докато Радан разгледа кошарите и вникне в технологията на маслобойния и сиренарски занаят.

После, когато се бяхме отдалечили доста от мандрата, между нас тримата възникна спор: на онова място, където пътят се разклоняваше на три ръкава и всеки ръкав представляваше една тясна и зашумена пътечка, Теменужка сочеше напред — нататък било село Цвят, Аз — наляво, а Радан — надясно. Теменужка ни увещаваше да я слушаме — миналата година, като отивала с баща си на гости, тя минала точно по тази пътека. Извеждала точно в горната махала на селото. Радан си спомняше, че преди три или четири години ходил в село Цвят по някаква работа и че точно на този кръстопът поел по пътеката, която се намирала от дясната му страна. Аз не бях стъпвал в това село, но за да се покажа сведущ човек, усмихвах се пренебрежително и мълчаливо

сочех все наляво. Дори тръгнах по пътеката, като безгрижно си подсвирквах.

Не зная какво ги накара да тръгнат след мен. Дали за това, че не искаха да си отстъпят един на друг, или пък аз им повлиях с авторитетното си поведение, но те се повлякоха подпре ми и аз изтръпнах: ами ако тази пътека не извежда в никакво село Цвят? А води на юг, към границата?

Ще кажете: защо не погледнахте слънцето, за да се ориентирате поне за основните посоки?

Там е работата, че по това време небето се беше заоблачило от всички страни — не можеше да се разбере къде е слънцето и има ли въобще някъде слънце. На всичко отгоре ние нямахме хоризонт — отпред, зад нас, отстрани, — навсякъде гора, равна, гъста тъмна гора.

И тъй ние тръгнахме и аз още повече се умълчах. Беше съвсем очевидно, че по пътеката, из която се провирахме, скоро не е минавал човешки крак.

Вървахме така час, два. Започна да се здрачава, идеше нощ. А никакво село не се мяркаше отпред. Теменужка престана да пее, Радан взе да бави крачките си и по едно време спря.

— Аз предлагам да установиме тука бивака си — каза той. — Може да е неприятно, но е разумно. Както сме тръгнали наслуки — току-виж, че сме налетели на някой пограничен пост. Или пък сме се озовали зад граница като бегълци.

Теменужка прехапа устната си, а аз, кой знае защо, клекнах уж да завържа връзката на дясната си обувка.

— Утре аз ще се покача на някое по-високо дърво и ще разбера къде се намираме — каза Радан. — Сега ви препоръчвам повече спокойствие и вяра в бъдещето.

— Ама как — обади се Теменужка и веднага замълча. Тя сигурно искаше да каже нещо, но гласът ѝ пресекна. Стори ми се, че в гърлото ѝ напират сълзи, затова се приготвих да ѝ искам извинение и да се порицая с най-лоши думи.

— Няма нищо страшно — изпревари самокритиката ми Радан. — Теменужка носи одеяло и палто. Ще накастрим шума и ще ѝ стъквим легълце. А ние ще запалим огън и ще дежурим край него цяла нощ.

— Да — казах аз, — ще дежурим.

— Ами ако ни нападне някой звяр? — попита Теменужка.

— Какви ти зверове! — изсмя се Радан. — Слушал съм, че из тая гора скитат само глигани и чакали. Те не са опасни. Пък и аз не съм без оръжие я! Гледай!

Той измъкна изпод винтягата си един дълъг и малко извит към върха си ловджийски нож.

— Това не е твърде сигурно оръжие — забелязах аз.

— Не е — каза той. — Но ако се намира в мастилени ръчички като твоите. А виж какво представлява, когато се намира в мои ръце.

Той отстъпи няколко крачки назад, улови ножа за върха, премери се в едно тънкостволо дърво и замахна. Чух само как стоманата свирна — беше се здрачило и аз не видях дъгата, която тя описа във въздуха.

— Елате и вижте — поведе ни Радан към дървото.

Ножът се беше забил дълбоко — повече от два сантиметра в напуканата кора.

— Майсторски! — възкликна Теменужка. — Ти си герой!

Аз вдигнах рамене. Искаше ми се да разбера дали ще вали дъжд, затова погледнах небето. Небето не видях, защото короните на дърветата го загуляха от очите ми. Знаех, че нищо няма да видя, но все пак погледнах.

— А сега, деца, ние трябва да си изберем подходящо място за нощувка — каза Радан, като прибираше ножа си. — Полянка — иначе не ще може да си запалим огън. Хайде след мен!

Явно беше, че се нагърбва с ролята на водач. Нямаше смисъл да споря — времето напредваше.

Насам-натам, изкачихме се по един леко наклонен скат, като се плъзгахме по нападалата шума и се препъвахме из коренищата. Горе наистина имаше нещо като полянка — едно продълговато коридорче, дълго двадесетина стъпки, заградено от три страни с гора. Четвъртата страна, към която водеше наклонът, беше открита като отворен прозорец. Тук баирчето стръмно се спускаше надолу, почти отвесно, в някакъв мрачен и гъсто залесен дол.

— По-добро от това — здраве! — каза Радан. — Да го бях мислил, надали щях да го измисля.

Той не беше силен в мисленето — като мен например — и аз се зарадвах, че си признава слабостта. Най-последно нали всеки си има по някоя слабост?

Събрахме шума, направихме за Теменужка легло. После накладохме огън и когато пламъците се извисиха, ние изведнъж забелязахме, че се е стъмнило, че отвсякъде сме обгърнати от черна, гъста нощ.

Седнахме край огъня. Носехме си кое-що за ядене: хляб, сирене, червени домати, чушки. Манерките ни бяха пълни с вода. Хапнахме, поприказвахме си, а очите на Теменужка се притварят — виждаше се, тежат клепките, а главата ѝ все клима към гърдите.

— Лягай си! — каза ѝ Радан.

Тя му се усмихна, протегна се, пожела ни лека нощ. Тя каза „лека нощ“ на двама ни, но аз долових, че гледа само него. Може би тъй да ми се е сторило! Беше тъмно и макар да гореше огън, не можеше всичко да се забележи добре.

Наскубах папрат, постлах си до огъня и легнах.

— Ти можеш да спиш — казах на Радан. — Аз си лягам, но едва ли ще заспя до среднощ. Аз изобщо мъчно заспивам.

Така му казах. Бях уверен, че ще лежа буден. Но, изглежда, умората от пътя бързо ме е надвила: най-позорно съм се предал на съня десетина минути след декларацията ми, че ще бодърствувам до среднощ...

А ето какво се случило през нощта.

Радан ме завил с винтягата си, после насякъл още клони, поддържал огъня някое и друго време. Духнал вятър, разгонил облаците, над гората светнала голяма, пълна луна. Развиделило се като на разсъмване. И Радан решил да не поддържа повече огъня — омръзнало му да мъкне клони, пък и се боял да не ни събуди. Но му станало студено — нали бил само по риза? Започнал да ходи напред и назад из полянката, да кърши ръце, за да се сгрее. Но дочул някакъв шум. Тоя шум идвал откъм стръмнината, там, където полянката се спуща като стена към дола. Свлякъл се той по корем и запълзъл. Притулил се зад един глог и погледнал надолу.

Всъщност тоя дол не бил толкова залесен, колкото му се сторил надвечер. Стърчали тук и там прегърбени, клонати дъбове, а помежду им се виели храсти, лъщял кой знае кога струпан камънак. И ето, сред храстите като изневиделица се появили двама мъже. Те сякаш изскочили направо изпод земята. Това било много интересно и чудно, приличало на приказка. Но Радан бил сигурен, че не е приказка,

защото мъжете приказвали и се движели като истински хора, дори единият и тях, по-високият, се препънал и паднал, а другият се засмял и както често правят истинските хора в такива случаи, не му подал ръка, за да му помогне. Но той не могъл да види лицата им, защото те се държали все гърбом към стената. Повървели десетина крачки, сетне седнали зад един голям камък, така че само главите им се виждали над него. И двете глави били захлупени с каскети. По едно време над едната глава започнала да се извива тънка струя дим — доказателство, че единият от мъжете пушел. В приказките никой не пуши, така че Радан напълно се убедил в действителността на това, което виждал пред очите си.

Изминал около четвърт час. Мъжете станали. По-високият тръгнал надясно, по-ниският, който бил обут в ботуши — наляво. Погълнала ги гората, изчезнали.

Отново се накамарили облаци, пак станало тъмно и страшно. Радан полегнал върху горещата пепел, но не могъл да мигне до зори. Все мислел — кои ли са тия двама мъже, какво търсят тук, сред горската пустош и как така изникнали изведнъж из земята като възкръснали мъртъвци.

Зазорило се. Радан се надигнал, па се спуснал в дола откъм полегатата му и залесена страна. Най-напред отишъл до големия камък, за да определи оттам посоката към отвесната страна на нашия хълм. Това била скала със зеленикав цвят, по-тъмен в основата и изпръхнал на горния край. Имало и други камъни, по-дребни, едни с люспици блестяща слюда, други — най-обикновен гранит. Не видял нищо особено наоколо. Но нали бил свикнал да се заглежда и в най-дребните предмети, забелязал, че нещо златно лъщи сред тревата. Навел се, вдигнал го. Нищо и никакъв фас от луксозна папираса. Но не го захвърлил. Увил угарката в книжка и я пъхнал в джоба си.

После тръгнал към брега помежду папрати, диви къпини и висока до над глезените изсъхнала трева. Заничал, гледал — искал на всяка цена да открие онова тайнствено място, откъдето така внезапно изскокнали през нощта дамата мъже. А нищо забележително не се мяркало из храстите. Върнал се веднъж, сетне още веднъж, като се провирал ту наляво, ту надясно. При третата си обиколка, когато бил под самата стена, в подножието на нашия хълм, той се подхлъзнал, полетял с краката напред и докато разбере какво става — тупнал в

някаква яма, която била скрита под клоните на един прекършен бук. Клоните му били сухи, почернели, но из коренището, пък и от двете страни на ямата растели разлистени нискостеблени фиданки, така че било почти невъзможно да се забележи хлътването на земята.

Тази яма била дълбока повечко от човешки бой, гнилата шума, която покривала дъното ѝ, имала най-малко половин метър дебелина.

Радан бързо се опомнил, огледал се и тогава забелязал, че насреща му тъмнеел сводест отвор, висок около метър и половина и широк в основата си толкова, че двама души биха могли да влязат вътре, без да се бутат. Той пропълзял, надникнал предпазливо и останал смаян — пред очите му се откривала галерия, широка и равна като училищен коридор. Краят ѝ не се виждал — потъвал някъде далеч в пещерен сумрак и тъмнина.

Къде била тази пещера? Представете си — под самите ни крака! Ние сме лежали върху нейния гръб. Ако се спуснем по стръмнината — ще бухнем направо в ямата през клоните на поваления бук.

Като установил откъде и как „тръгнали“ среднощните гости, Радан потрил доволно ръце и се завърнал при нас.

— А вие спите ли, спите! — засмя се той със снизходителна, но добродушна усмивка.

Теменужка го гледаше с широко отворени, учудени очи.

— Това прилича на сън — каза тя. — Да не би всички тия страшни истории ти да си сънувал?

Не зная защо, но и на мен ми се искаше разказът на Радан да е само някакъв чудноват, приказан сън. Какъвто беше романтик, той можеше да сънува всякакви небивалици.

— Споделям мнението на Теменужка — казах аз.

— Вие ще направите по-добре да споделите с мен една разходка до пещерата — отвърна Радан. — Искате ли?

— Добре — казах аз. — Пещери има навсякъде. Възможно е и под нас да зее пещера. В това няма нищо изключително. Но историята с двамата... ти сигурно я съчиняваш, за да изглеждаш по-интересен! Признай!

Радан бръкна в джоба си, извади една хартишка и я разви под носа ми.

— А това какво е? — запита ме той.

Аз видях един фас със златен мундщук. На големина той приличаше на отрязано късче от тлъст червей.

Бях притиснат до стената. Нямаше какво — тая угарка със златен мундщук доказваше по един безспорен начин, че Радан е наистина герой.

— Знаете ли какво? — оживи се Теменужка. — Хайде да слезем в пещерата! Там вероятно има много сталактити. Аз съм виждала сталактити само на картинка в учебника по география.

— Не — казах аз. — Сталактитите са най-обикновени неща. Калциев карбонат. Вместо да събираме калциев карбонат, аз предлагам да тръгнем по следите на двамата бандити. Ние трябва да открием леговищата им, това е наш дълг.

Радан ме гледа някое време, после много нахално се изсмя.

— Защо се смееш? — намръщих се аз.

— Ще ти кажа. — Той подаде на Теменужка филия хляб с парче сирене отгоре. Даде такава порция и на мен. — Ще ти кажа — повтори той, като завързваше раницата си. — Първо, ти не си от тия, дето гониш бандитите. Тая работа не е за теб. Ти си мила книжна душица, твърде чурук за такъв опасен лов.

Той каза така: мила книжна душица. И още: твърде чурук за такъв опасен лов. Аз не знаех какво точно означава думата „чурук“, но по инстинкт почувствувах, че съдържанието ѝ не е ласкаво за един мъж. Разбира се, аз трябваше тутакси да се обидя, да грабна раницата си и да си тръгна, без да кажа „сбогом“ на тоя груб съкласник и другар. Ние с него, както ви казах вече, седяхме на един чин. Но аз знаех, че той има лирично сърце, а хората с лирични сърца приказват понякога най-безотговорно. Затова не взех раницата си и не тръгнах. Само направих обидено лице. Нищо друго.

— Второ — продължи Радан. — Времето е сухо и никакви следи не личат по земята. Трето — ти сигурен ли си, че тия двама мъже са бандити? Ами ако са иманяри? А може би са ловци?

— Най-добре е да слезем в пещерата за сталактити — каза Теменужка. Тя ме погледна предизвикателно и рече: — Нищо че са от калциев карбонат. Аз знам, че са красиви.

— Слушайте, деца — намеси се Радан. — В тоя час ние нито ще гоним Михаля, нито ще чупим сталактити. Аз ще се покача хей на онова дърво там — виждате ли го? То е най-високото. Ще разбера къде

сме, а пък нататък предлагам да постъпим така. Първо — да стигнем в село Цвят. Второ — да съобщим на милицията за тия двамата. Теменужка може да не дохожда с нас. Ако намерим сталактити, аз ще ѝ начупя цяла кошница.

Това, че той се отказа от Теменужка, а предпочете мен да викне за другар — това заличи тежката обида, възвърна доброто ми настроение, а аз се усмихнах с една много спокойна и мъдра усмивка.

— Трябва да бъдеш благоразумна, Теменужке — посъветвах я аз. — Ходенето из разни мрачни и неизследвани пещери не е много подходящо за момиче като теб. То е работа за мъже.

Тя ме стрелна с очи и аз видях пламъчетата, които блеснаха в зениците ѝ. Може би това бяха присмехулни пламъчета, кой знае? Тя каза:

— Където ти ще пълзиш, аз там ще хвърча, разбра ли?

Аз разбрах, че тия думи се отнасят за мен и че те имат символично съдържание, но се отказах да ги тълкувам. Момичетата приказват всякакви неща.

— Ти без мен няма да идваш тук — каза тя на Радан. — Ти ще ми обещаеш. Нали си тръгнал за геологическата бригада?

— Аха! — кимна ѝ Радан.

— Върви където искаш, но тук без мен няма да стъпваш!

По форма това беше заповед, но по звука на гласа аз забелязах — изглеждаше като нежна и сърдечна молба. И, вярвайте, съжалих, че тази заповед се отнася до Радан, а не до мен. Такава заповед аз на драго сърце бих изпълнил!

— Каквото ще правя, то си е моя работа! — вдигна рамене Радан. Наистина какъв непоправим романтик!

И тъй, оказа се, че ние сме били на около три километра от горната махала на село Цвят. Ако не беше насрещният баир, ние още снощи щяхме да видим мъждукащите светлинни на най-крайните къщи.

— Видяхте ли — пъчех се аз. — Моята интуиция никога не ме лъже. Аз имам безпогрешен нюх, когато се касае до пътищата. Мога да ви превода с вързани очи през цялата гора.

Теменужка прихна в смях. Кълвач почукваше с клюна си по едно дърво и тя сигурно на птичето се изсмя, защото него гледаше, а не мен.

Една подробност: малко наляво от нашето възвишение открихме изворче. Толкова чиста и прозрачна беше водата, че не устояхме — пихме, докато не започна да шурти из носовете ни.

Като си спомням за ония времена, мисля си: де ги сега тия свежи и нетърсени радости! Ходя по екскурзии пак пия вода от горски изворчета, а прежната сладост я няма. Дали изворчетата са станали по-лоши?

Та, значи, след час и половина ние пристигнахме в село Цвят. Теменужка се отби у лелини си, а ние с Радан — право в селсъвета.

В селсъвета намерихме само един човек. Пък и той изглежда, току-що се будеше от сън, защото дълго ни гледа и разглежда с блуждаещи, празни очи.

— Търся милиционерския началник — каза Радан.

— Търси го в село Рашково при бабалъка му — отвърна задрямалият човек и се прозина. — При бабалъка му — повтори той и допълни: — В отпуска е човекът. Защо ти е притрябвал?

— А кой го замества? — пак запита Радан.

— Замества го Тошо, ама и него го няма.

Ние се спогледахме, помълчахме.

— Вие какъв сте? — подхвана Радан.

— А ти какъв си бе? — разсърди се изведнъж човекът. Той съвсем се разсъни. — Я си дай личната карта. Ти — също! — извърна се той към мене.

После, като разбра на кого съм племенник — чичо ми беше прочут из целия край, — всичко тръгна от леко по-леко. Чиновниците с председателя начело заминали още в ранина за мястото, където цветовци възнамерявали да майсторят микроязовир. И Тошо милиционерът се потътрил с тях, санким, без него нищо не става. А нас, двамата, какво ни носи тядява?

— Вие кой сте? — запита с убийствено спокойствие Радан.

Човекът едва не подскочи от кования си стол и аз много се зачудих как се сдържа.

— Майка му мечка! — удари той с юмрук по масата. — Кой си, та кой си! Е, касиерът съм аз. Дойде ли ти сърце на място! Най-довереният човек на властта. Казвай сега какво те боли!

Ние пак се спогледнахме. Зад човека имаше четвъртитата желязна каса и, кой знае защо, тя ни вдъхна някакво особено доверие към него.

Радан му разправи накъсо за снощната случка, за двамата тайнствени мъже и за чудната пещера.

— Такива дупки тъдява има, колкото щеш! — махна човекът с ръка. — Това някога, в стари времена, са били мини, мед са вадели от тях и други работи. — После запита: — А какви бяха двоицата? Млади, стари?

— Не изглеждаха на стари — каза Радан.

— Тогава гледайте си живота! — засмя се касиерът.

Като всички касиери и той имаше олисяла глава и беше пълничък и червендалест и ръцете му приличаха на втасали за печене козуначени кифли.

— Гледайте си живота, момчета! — каза касиерът. — Знам ги аз тия, двоицата. Вчера идваха тук. Разбрах го от председателя: сигурни хора. Не бойте се!

— Какви хора? — запита Радан.

— Ти много искаш да знаеш, момко! — Касиерът поклати глава. — Не бива така: кой си, кои са. Има работи, дето се пазят в тайна. В интерес на службата и безопасността. Ние сме граничен район, нали така? Значи трябва да се проверява туй-онуй, местността например, ама тъй, че никой да се не досети.

Тия приказки му дойдоха в повече, защото той се прозина и лицето му изведнъж стана нажалено.

— Гледайте си младостта — посъветва ни той.

Разбрахме, че разговорът ни е приключил и че ни чака път.

Отидохме при Теменужка. Чеше по челото една кротка, сива кравичка и никак не се съобразява с дебнещата я опасност, скрита в закривените ѝ рога.

— Ще те бодне! — предупреждавам я аз и стоя край входа на обора.

Радан се намъкна вътре, подвижна „ъс ма“ на кравата и махна с ръка: „Ела!“.

— Слушайте — започна той, — слушайте и решавайте. Лично за себе си аз съм решил, сега вие имате думата.

— Какво си намислил? — изгледа го тревожно Теменужка.

— Да изследвам пещерата, която тази заран открих там, под хълма. Ще ѝ направя скица и ще изпратя скицата до централното настоятелство на туристическия съюз. Една нова пещера в България —

струва си човек да плюе на ръцете си и да се залови за работа. После: ще събера разни минерали и ще ги подаря на гимназията — да украсяват салона ни по физика и минералогия. Ако пещерата е интересна, ще се разчуе из цялата страна, бас държа! Ще се навървят туристи — хиляди! А за туристите трябва хотели, ресторанти, забавления. Ето ви, деца, ново перо в приходния бюджет на село Цвят! Пещерата — казвам, — ако е интересна, ще се превърне в едно доходно стопанско предприятие. Оживление ще настане тук и пари ще потекат — слушайте ми думата.

— Каква ти пещера — прекъснах го аз, ядосан на поетичната му фантазия. — Ти не чу ли какво каза другарят касиер? Той много ясно каза: това са старинни рудници, разработвани през античните времена от хиляди роби. Така каза той. Тук са добивали мед, може би и желязо. Село Цвят е било индустриално средище на богат минен район. Майстори са ковали щитове, копия, двуостри мечове, отливали са блестящи шлемове, правили са ризници и непробиваеми брони. Спомнете си въоръжението на тракийските царе, които Омир описва в „Илиада“. Това въоръжение е било изготвяно тук. Да. Аз съм сигурен, че някъде из тия рудници е работил като роб и легендарният тракиец Спартак. Може би в тоя рудник, който ти си открил.

Така казах аз и погледнах Теменужка. Очаквах да я видя с развълнувано лице, пренесена в ония далечни спартаковски времена. Но тя погали кравата по челото, поднесе й ръчка сенце и каза:

— Нали е много добричка? Името ѝ е Вътка.

— Чудесно име — кимна Радан. — Типично нашенско име. Звучно.

Аз си замълчах.

— Пещера или рудник — обърна се Радан към мене, — в края на краищата то е все едно. Нали е под земята? Подземните кухни винаги са привличали вниманието на хората. Слушал съм, че някои пещери в чужбина били електрифицирани. Сядаш си в трамвайчето, пътуваш, а пред очите ти се редят и сталактити, и сталагмити, и прочее Теменужкини мечти. Има богато поле за дейност. Тоя някогашен рудник, казвам ви, може да се превърне в един много интересен туристически обект. А където има наплив от туристи, там цари и стопанско оживление. Питам ви: защо районният кооперативен съюз ще трябва да изкупува тукашното грозде, когато продажбата му може

да се реализира на място? Консуматорите — това ще са хилядите туристи. Същото важи и за млякото, и за сиренето.

Аз изтръпнах. Знаех, че поетичната фантазия на моя другар не познава граници, затова го прекъснах.

— Виж какво — казах му аз, — хайде да не говорим за сиренето и за млякото. Мен лично ме занимава въпросът за Спартак. Представете си, че открием един надпис от него в тоя старинен рудник!

— Не ми се вярва — каза Радан. — Отде накъде?

Такъв си беше той. Може да мечтае за всякакви абстрактни неща, а стигне ли до реалното, до конкретното — като случая със Спартак, — вдига ръце и казва отде накъде?

— И аз ще дойда с вас — каза Теменужка. Тя беше мъдра и не се намесваше в нашия спор.

— Ти ли? — Радан много безочливо се изсмя. — Мислиш си, че лелка ти ще те пусне?

Домъчня ми за момичето, затова казах:

— Опитай. Поговори с нея. Ако искаш, и аз ще се застъпя.

— Глупости! — рече Радан. — Ти си един голям наивник. Коя леля ще пусне племенницата си току-тъй?

Теменужка въздъхна. Замислихме се.

По едно време Радан започна да си подсвирква. Аз познавах характера му, затова още повече се натъжих. Беше съвсем очевидно: изоставил е девойката на съдбата ѝ, повече не се интересува от нея.

— Слушайте, деца — каза той. — Аз предлагам да идем до геоложката бригада. Ние сме десенемисти, редно е да проявяваме интерес към науката и да помагаме на изследователите. Аз ще остана за по-дълго, а вие ще постоите ден-два и ще се върнете. В такъв случай лелята няма да има нищо против. Тя ще пусне Теменужка.

— Добре — съгласих се аз. — Ами рудника? Няма ли да изследваме неизвестното?

Пак щях да му развия теорията си за възможността да попаднем на следи от Спартак, но той махна с ръка:

— Нито дума! Нашата стратегическа цел е бригадата. Тази цел е много благородна и аз съм сигурен, че лелята няма да намери сили в себе си, за да ни отклони от нея. Опита ли се — ще ѝ кажем, че не мисли обществено, и тя ще капитулира. Но за рудника — нито дума.

Пък и да ви кажа ли — не виждам смисъл да приказваме за това. Рудникът е само една тактическа подробност. На път за бригадата ние ще се отбием вътре и ще разберем каква е стойността му като туристически обект.

— Чудесно! — възкликна Теменужка и изпляска с ръце. Тя прегърна кравата и я целуна по челото. Защо трябваше да прегръща добичето и да го целува и каква връзка имаше тоя неин мелодраматичен жест с плана на Радан — не ми беше ясно.

— Сега слушайте още — каза Радан. — Трябва да си осигурим храна за два дни. Необходими са ни вълнени парцали за факли. Теменужка ще има грижата да ни снабди с парцали. Ние ще ѝ дадем пари и тя ще купи от селкоопа два-три литра газ. Това е всичко. А сега напред към лелята — тя е първият бастион!

Този „бастион“ се оказа много лесно преодолим. Като чу за намерението ни, лелята се усмихна мило-мило, па запретна ръкави.

— Добре сте го намислили — каза тя. — Ние имаме свой човек там, при инженерите. — Тя се извърна към Теменужка. — На чичо ти Лазар пръв братовчед — Стаменко мари. Не го ли помниш? Кога те довежда баща ти по-лани, нали той те води на сбор у Новоречене? Сецаш ли се?

— Ах, спомням си! — изчурулика Теменужка. — Бате Стаменко, разбира се. Как да го не помня.

— Той, той — кимаше засмяно лелята. — Сега служи у текезесето вардиянин, ама председателят го изпрати с бригадата.

Тя препаса един месал около кръста си, наведе се над нощвите и насипа в копанята чисто и бяло като тебешир брашно.

— Ей сегинка ще ви умесея една блага турта. А на Стаменко ще кажете по-скоро да се връща, че няма кой да варди склада. То склад ли е, чудо ли е! Ужким с катанец заптисан, ама едни такава зейки по стените — боже пази! Зло да не мисли човек.

Ние обещахме на лелята, че ще докараме тоя Стаменко с нас.

Наближаваше обяд, когато стигнахме пак при нашата височина.

Радан отсече три пръчки, омота горния им край с парцали — факлите бяха готови. Спуснахме се внимателно в ямата. Аз правех всичко, за да бъда полезен на Теменужка, и сигурно затова се изтърколих по надолнището. Може би щях хубавичко да се ожуля, ако Радан не ме беше задържал с ръка.

И ето ние прекрачихме през сводестия вход. И тутакси ни облъхна една влажна хладина. Намерихме се в мрачен каменен коридор, широк около три стъпки и достатъчно висок, за да не навеждаме главите си.

— Да запалим ли факлите? — запита шепнешком Теменужка.

— Още се вижда — каза Радан.

Така ние извървахме около двадесетина крачки. Сумракът се сгъсти, започна да се превръща в тъмнина. И ние запалихме най-сетне нашите факли. По сивите каменни стени заиграха червени отблясъци и помежду тия отблясъци съзряхме силуетите си — черни, подвижни, сякаш оживели картинки, рисувани с туш.

— Наблизо ли са сталактитите? — запита Теменужка.

— А-ха! — успокои я Радан. — След час-два може и да срещнем.

Изминахме още десетина крачки и спряхме. Тук галерията се стесняваше, завиваше под остър завой надясно. Влязохме в нещо като цилиндър и веднага усетихме, че подът се наклонява надолу.

— Започва спущането — каза Радан.

Той тръгна напред, Теменужка след него, аз на края.

Сега стените не бяха гладки. От всички страни се подаваха остри камъни — ту сиви, ту червени, а някои имаха чудновато жълтеникав цвят.

— Прилича на истинска пещера — каза Теменужка. — Аз не съм влизала в пещера, но мисля, че те са точно такива. Колко ли метра сме под земята, знаете ли? — запита тя.

Тъкмо се канех да ѝ отговоря, че ние тепърва започваме подземното си пътешествие, когато Радан изведнъж се закова на място.

— Я елате по-близо — повика ни той.

Ние го доближихме. Ние дори се притиснахме в него.

— Какво виждате насреща?

— Камъни — прошепна Теменужка.

— Гранит — казах аз.

— Лошо виждате — въздъхна Радан. — Вие само зяпате, а не виждате нищо. — Той протегна ръка. — Гледайте тук — това какво е?

— Връвчица! — извика Теменужка.

Тя извика така, като че беше забелязала там кой знае какво чудо, а не някаква си обикновена връвчица.

Ние мълчаливо гледахме тази тънка, бяла връв, дълга колкото един пръст. Тя се подаваше из една пукнатина в скалата и приличаше на отрязана миша опашка.

Радан ми намигна:

— Да не би Спартак да си е завързвал сандала тук, я виж!

Аз протегнах ръка, но той грубо ме блъсна.

— Това е парче от бикфордов шнур. От бикфордов шнур — подчерта той.

Замълчах. Нека пък да е парче от шнур. Но защо трябва да блъска ръката ми?

Докато обмислях какво да му кажа, той коленичи на земята и захвана да занича около камъните.

— А-ха, а-ха! — подвикна тихичко той. — Я се наведете, дечица. Това какво е?

В жълтеникавата светлина на факлите ние видяхме едва забележим черен пращец, а на две педи от пращеца — угарка от цигара със златен мундщук.

— Единият от двамата мъже, които си видял снощи е идвал тук — каза Теменужка. — И това ще е този от тях, който пуши скъпи цигари.

— Възможно е и двамата да са идвали — отвърна Радан. Той прибра златния фас и го скри в джоба си. — Но следа има само от тоя, който пуши цигари със златен мундщук.

— Голяма работа! — каза аз. — Идвали са да проверят местността ония двама души, за които ни спомена другарят касиер. На това място са спрели, единият е изпушил цигарата си, после са се върнали. Какво има толкова необикновено?

— Нищо необикновено няма — каза Радан. — Пробили са дупка в скалата, а може и да са използвали една готова пукнатина, напълнили са я с динамит, сложили са детонатор и са подпалили фитила. Ето го пращеца. Той се е посипал върху тоя сив камък тъкмо под оная връвчица, която нашият приятел Анастас мисли, че е

останала от сандала на легендарния Спартак. Анастас не е виждал бикфордов фитил, но моят баща е миньор — сам ме е карал да ги паля в новите шахти на мина „Черно море“. И така запаленият фитил е горял до някое място, а после е угаснал. Защо? Според мен има две прости вероятности. Или селитрата в шнура е овлажняла — вие виждате колко е мокра скалата, или някой плъх — а тук сигурно се въдят много плъхове — го е прегризал. И детонаторът не се е възпламенил. Ако се беше възпламенил — тук щеше да е краят на тази галерия. И може би — за вечни времена.

— Нищо не разбирам — казах аз. — За какво им е притрябвало на ония двама мъже да рушат тая стара шахта?

— Преди всичко аз се съмнявам, че двамата, които видях снощи, са същите, за които ни говори поспаланкото касиер. Но които и да са, целта им е била една — да сринат шахтата. Това е ясно като две и две.

Ние се умислихме, помълчахме. И огънят на факлите взе да бледнее.

— Трябва да се върнем — каза Радан.

— Тъкмо това щях и аз да предложа — призна си умърлушено Теменужка.

Погледнах я — лицето ѝ беше сиво като камъните, които сивееха около нас. „Сигурно от лошия въздух“ — Помислих си аз.

А когато се измъквахме от ямата, срещнахме се с Андрей, дето се казва лице срещу лице. Разбира се, аз тогава не знаех, че се нарича Андрей, аз не знаех нищо за него, тъй като го виждах за първи път. Може би ако бях по-добър майстор разказвач, трябваше да започна разказа си именно оттук. Писателите така постъпват: начеват повествованието, след като изпълнят най-важното условие — да срещнат героите си, да ги съберат. Това прави разказа по-интересен, не ще и дума. Но аз, както ви казах вече, съм студент ветеринар и, за съжаление, не познавам твърде литературните правила. Аз дори никак не ги познавам. Ето защо се получи това нередно нещо: завръзката на разказа, тоест срещата на двамата най-важни герои, да изникне в края, вместо да се появи в началото, в първите редове на първата глава. Късно се сетих за това важно правило. Но вие не ми се сърдете. Когато се видим за втори път, аз ще ви разкажа друга история — там героите ще се срещнат още на първата страница и сигурно ще се усмихнат един на друг.

Кой остана изненадан — дали ние, или Андрей, — това не мога да ви кажа. И друго — какво си казахме, какви бяха нашите първи думи. Помня само, че той подаде манерката си на Теменужка и я посъветва да си глътне повечко вода. После и аз си пийнах, това не съм забравил. Сигурно съм бил много изжаднял.

Седнахме близо до ямата. Андрей извади кутия с цигари и запуши. Цигарите му бяха прости. Те даже нямаха златния герб на първото качество.

— За къде бяхте тръгнали? — запита го Радан.

— За онова място, откъдето вие идете — усмихна му се Андрей.

Усмивката му беше толкова добра, искрена и добродушна, че ние изведнъж изпитахме дълбока симпатия към тоя човек.

— Ами кога по-рано сте идвали на това място? — продължаваше да го разпитва Радан.

— Миналата година — отвърна Андрей.

— А как открихте рудника, дали съвсем случайно? Като нас?

Андрей го погледа някое време и пак се усмихна. Този път усмивката му беше някак си замислена и тъжна.

— За нас, геолозите, думата случайност има относително значение — каза той.

— Но вие геолог ли сте? — засмя се Теменужка. — От бригадата?

— Да, от бригадата — кимна й Андрей.

Аз видях как Радан скришно я оципа за лакътя. Като човек с романтично въображение той беше ужасен скептик.

Андрей се изправи.

Ние с Радан минавахме за високи момчета, но той беше най-малко с една глава по-висок от нас.

— Каква сте върлина! — засмя се Теменужка.

Той забърка из джобовете си, намери две карамелки и ги подаде на бърбивката. Тя не заслужаваше такова внимание. Вие чухте, нали? Тя го нарече върлина.

— А вие докъде стигнахте? Сигурно до езерото?

— Езерото? — извикахме ние почти едновременно. — Какво езеро?

— Аз пък ви мислех за по-големи юнаци! — засмя се Андрей. — Като ви видях одеве такива прежълтели, особено девойчето, рекох си: тия приятелчета са прекарвали поне половин ден под земята. А вие дори езерото не сте помирисали. Жалко! Изпуснали сте най-красивото.

— Стигнахме до първия завой и се върнахме — каза Радан. Той помълча. — Ами вие, като сте ходили вече, защо ще слизате пак? Заради това езеро ли?

— Не бих си мръднал крака дори! — засмя се Андрей. — За мен езерата са интересни дотолкова, доколкото представляват интерес от гледна точка на геологията. А това езерце, за което ви споменах, е една обикновена хлътнатина — нещо като фуния, в която се събира подпочвена вода. Все пак струва си да се види!

— Има ли сталактити? — запита Теменужка. — Вие сигурно за сталактити слизате, признайте си!

— Когато бях на вашите години, тогава се вълнувах от сталактитите! — усмихна ѝ се Андрей. — Сега ме вълнува друг минерал, милион пъти по-ценен от тия обикновени висулки.

— Злато! — извиках аз. — Вие сте открили злато?

— Аз нищо не съм открил — каза Андрей. — Но ако открия нещо, то ще е по-ценно от златото.

Чуден човек! Има на ума си минерал по-скъп от златото, а приказва тъй, сякаш става дума за някакъв най-прост варовик. На негово място аз бих изгарял от треска, бих се задъхвал, уверявам ви!

Той извади от раницата си един огромен електрически фенер, натисна копчето му, за да провери дали свети, после внимателно го окачи върху една кукичка, която висеше пришита на якето му, под левия джоб.

— Както виждате, моята факла е малко по-модерна от вашите — смигна ни той. — Не изпуска дим и не обгаря ръцете. А най-голямото ѝ преимущество е това че се носи на гърдите. Съветвам ви, ако станете някога геолози, да си купите такива фенерчета. Много ще ви улесняват! Една резервна крушка и три батерийки в запас — ето ви осигурена светлина за двадесет часа. И чисто, и практично, нали? — Той метна раницата на гърба си. — Е, какво — каза той, — ще се разделяме ли?

Ние мълчахме. Теменужка поизлезе напред, искаше ѝ се, види се, да каже нещо, кой знае какво, но важно пък не намираше думи или

не ѝ достигаше смелост. Тя само пристъпваше от крак на крак, преглъщаше и измъчено поглеждаше към нас. Право да си кажа, в тоя миг аз много съжалявах, че не съм на мястото на Андрей. Сигурно за това, че той носеше на гърдите си голям електрически фенер...

Андрей повдигна геоложкия чук, с който се подпираше, канеше се да ни махне с ръка за сбогом, когато Радан най-неочаквано изтърси:

— Вие — каза той — не бива да слизате в тоя рудник. Поне сега — повтори той — вие не бива да влизате вътре. То се знае — ако ви е мил животът. Ако изобщо не сте решили преждевременно да се преселвате на оня свят.

Тогава аз не знаех нищичко за тия берилиеви истории, които ви разказах дотук. Затова аз очаквах, че Андрей ще се изсмее на Радановите думи, че той просто ще го потупа по рамото и ще му каже: „Гледай си работата, момко!“ — или нещо подобно. Това очаквах. А той отстъпи крачка назад, лицето му се изопна, веждите му се склупиха и надвиснаха над очите.

— Е — каза той и помълча. — Какво искаш да кажеш ти?

Вярвайте ми, тоя мил допреди минута човек сега изведнъж се преобрази, заприлича на настръхнал ястреб, който се готви за смъртен двубой или още по-лошо — на човек, който е решил твърдо в себе си да убие някого, за да постигне на всяка цена и въпреки всичко някаква си своя мрачна цел.

— Има бикфордов фитил там, на завоя! — извика Теменужка.

И, кой знае защо, тя изтича и застава пред Радан.

— Бикфордов шнур — каза тя. — Истински. Радан е работил с такива шнурове. Едно малко парченце е останало от него, но виси. Ние и тримата го видяхме.

Аз стоях малко встрани от Андрей и, не зная защо, погледът ми беше просто залепнал за ръцете му, за оная част от ръцете му, където той стискаше дръжката на геоложкия си чук. И аз забелязах как пръстите му се отпуснаха и чух как желязото тупна на земята. Трябва да ви кажа, че тоя звук ми се стори много приятен. Понякога и най-грубите звуци гаят ухото.

— Не се чудете толкова! — каза Радан. — Завоят на галерията е миниран. Защо и за какво — това тепърва ще се установява. Но е глупаво да се въвирате вътре. Трябва да се изчака.

— Напротив, трябва да се бърза! — усмихна се със зла усмивка Андрей. — Много да се бърза! Иначе ще стане късно.

— Няма да стане късно — заупорствува Радан. — Ние ще обадем на милицията. Ще дойде охрана и ще заварди входа.

— От кого ще заварди входа? — настръхна отново Андрей. — От кого?

Ние го гледахме учудени и малко поизплашени, не знаехме какво да му отговорим. Тогава ние не знаехме нищо за „невидимия“, затова поведението на тоя човек ни изглеждаше твърде чудато.

— Вижте какво — каза по-спокойно Андрей, като попристягаше ремъчките на раницата си. — Рудникът не е дюкян — сложиш пост на входа и вече си сигурен, че никой не ще влезе. Тия стари рудници приличат на къща с много врати и прозорци, но с тая разлика, че на къщата вратите и прозорците се знаят, а при рудника те не се знаят и не се виждат. Ние с вас виждаме само една врата, ето — и той посочи в ямата. — Но с какво ще ми докажете вие, че тази е едничката врата и че други няма? Ами ако има друг вход? Охраната ще пази тук, отпред, а злосторникът ще се промъкне от друго място и ще възпламени не една, а десет мини. Сега злосторникът е спокоен, защото е сигурен, че е свършил работата си. Но ако вие вдигнете врява, той ще разбере, че нищо не е свършил, и отново ще се върне. Затова аз ви съветвам да си мълчите, да потърпите. Вместо да припкате до село Цвят да викаете милиция — елате с мен. Ще видите и езерото, и сталактитите, и още много други приказни неща. Искате ли.

Някое време ние го гледахме възхитени, онемели от силата на неговата логика, поразени от блясъка на откритите му чисти очи.

Пръв се опомни Радан.

— Това е умно — каза той. — Но ще предложи една промяна във вашия проект. И съвсем дребна, а именно: да ви придружа в пътешествието под земята само аз. Анастас и Теменужка ще останат тук да дежурят. Видят ли нещо съмнително — ще запалят факлите и ще тичат при нас. — Той се позамисли за миг, два. — Разклонява ли се галерията?

— Има отклонения наляво и дясно — каза Андрей, — но те са тесни и ниски, така че не съществува опасност от загубване на пътя. Мястото, където ние ще се спрем, е отдалечено на около един час оттук.

Теменужка въздъхна, сълзи се появиха в очите ѝ. Тя нищо не рече, а се извърна настрана и започна да чопли с крак по земята. Не зная какво интересно виждаше в земята, та трябваше да я чопли с крак.

А Радан се усмихна някак виновно и каза:

— Аз ще ти донеса малко сталактити, обещавам.

Теменужка мълчеше.

— Нека да помогнем сега на другаря геолог — каза той. — Пък утре, ако всичко е в ред, ще слезем заедно. — Той помълча. — Хем хубавичко да си отваряте очите, разбрахте ли?

— Бъди спокоен — казах аз. — Разчитайте на мен. — И се усмигнах насърчително:

— На добър час!

Измина нощта, настъпи утро — облачно, сиво. Всеки час небето се спускаше все по-ниско над главите ни, започна да ръми тих, необичайно кротък за лятото дъжд. Ние бяхме трима. Сврени в храстите, взирахме се нататък, в оная посока, откъдето очаквахме да се завърне Радан. Андрей пушеше цигара след цигара. Теменужка въздишаше, а аз поглеждах навремени към тъмния небесен купол, който едва прозираше през надвисналите клони, и напразно се мъчех да си припомня някакъв елегичен и много тъжен стих.

Ето — мислех си, — Теменужка въздиша за Радан. Андрей се тревожи за своя скъпоценен минерал. Пък аз зяпам нагоре и не зная за какво да въздишам, за какво да се тревожа. Само чувствавам, че ми е тъжно, че е някак празно в душата ми, а защо — както и да се мъчех — не можех да си обясня.

Впрочем за какво ли трябва да ви занимавам със себе си! Вие имате що-годе представа за моя сух и прозаичен характер, за склонността ми всякога и във всички случаи да се показвам такъв, какъвто съм си по природа: строго разсъдъчен и делови човек.

Нека дадем думата на Радан. Той е поетична душа и както мисли Теменужка — по-интересен е от мен. Но какво приказвате — ще кажете вие, — нали Радан го няма при вас?

Вярно е, че го няма. Простете. Аз никак не мислех да ви заблуждавам. Аз ще ви разкажа това, което чух от него, само че

няколко дни по-късно, когато тази история с берила вече имаше своя край.

Андрей крачеше напред, а след него — аз. Фенерът му светеше като прожектор и това много улесняваше пътя ни — само след минута, две ние стигнахме онова място, където аз забелязах мината. Впрочем не стана нужда да му показвам фитилчето, той сам го видя. Той има удивителна способност всичко да забелязва навреме, нищо да не изпуска от око. „Тук наляво има трап, тук — хлътнатина“ — предупреждаваше ме той през целия път. И добре, че ме предупреждаваше, иначе щях хиляда пъти да си разбия главата, както лудешки бързахме из оня лабиринт. Та значи той зърна шнурчето и без да се бави нито секунда, измъкна ножа си, плюна върху острието му и внимателно го срязва до самия капсул. После ние продължихме пътя си напред.

А галерията стръмно пропадеше надолу. Всеки миг ми се струваше, че ще се хързулна и че така ще се търкалям из тоя наведен каменен цилиндър до самото пъкло адово, където ще бухна сред огън и дим. При това въздухът ставаше все по-тежък, приличаше на студена гъста каша и което е най-чудното — притискаше гърдите ми, налягаше ги като някаква желязна ръка.

Не зная какво сте изпитвали вие с Теменужка. Вие сте се движили по-предпазливо, говорили сте си, а когато човек разговаря — и пътят, и времето минават неусетно.

И ето наклонът най-после се повдигна, стана равен и въздухът като да се освежи. Стигнахме до оная зала, където се случи произшествието, където стигнахте и вие с Теменужка. Така... Залата всъщност представлява един конус, обърнат с върха си към галерията. Ти си забелязал — висока е като катедрала, от всички страни зоят стръмни канари, по които се стича бистра подпочвена вода.

Ние преминахме набързо през тази зала и се намерихме пред една вълшебна, приказна завеса от сталактити, от най-чудни дантели, извезани от млечни, каменни конци. Ние потънахме в един хаос от сталагмити — някои от тях наподобяваха хора, други — най-фантастични животни, живели по земята преди милиони години. На места сталагмитите се съединяваха със сталактитите и образуваха нещо като гигантски арфи. Над главите ни висяха бели гроздове, неподвижни клончета, окичени със сребърни цветчета, мяркаха се рога

на елени, бивни на слонове и още какви ли не чудесии „Това е водосточен пояс, който е проникнал сред пластове от варовик“ — обясни ми накъсо Андрей. Пък аз си помислих: „Ето я златната мина на село Цвят!

Да... Както ти казах вече, ние преминахме транзит между всичките тия природни вълшебства. Отново навлязохме в мрачен, назъбен коридор, после най-неочаквано лъсна пред очите ни вода. Отдалече тя изглеждаше черна като разлят катран, но когато приближихме, златният лъч на прожектора я прониза и ние се огледахме в кристалнобистрата ѝ дълбочина, така както бихме се огледали в кое да е салонно огледало.

Езерото не беше кой знае колко голямо. То имаше петнадесетина стъпки в диаметър, но имай предвид че под земята мерките «звучат», както се изразяваш ти, малко по-другояче, отколкото горе, на повърхността.

Ние обиколихме това езеро и Андрей ме улови за ръка. Той насочи прожектора си нагоре и тържествено ми каза: «Гледай!»

Аз извивах глава, зяпах, напразно се мъчех да забележа нещо особено. Тъмнееше гранит и сред тоя гранит, в който зееха много дупки, лъщяха тук и там дребни люспици от слюда.

— Тук, ето тук! — показва ми Андрей и задвижи прожекторния лъч точно над езерото, на около седем-осем метра височина.

На това място видях една зелена продълговата плоча. Тя имаше цвета на пролетната трева, меко сияеше и беше гладка като стъкло.

— Това е начало или край на изумрудена жила — каза развълнувано Андрей.

Той свали раницата си, извади едно дълго въже, навито на колело, и го преметна през раменете си. После изтърси десетина железни скобки и една по една — напъха ги във всичките си джобове така, че сигурно натежа с два-три килограма в повече. Взе късичък чук, заострен откъм единия си край, пъкна го в пазвата си и потри ръце.

— Има само една опасност — да не цамбурна във водата — каза той.

Сетне Андрей пропълзя до скалата. Тази ивица, по която той пълзеше, беше широка не повече от три педи. Под нея лъщеше черната вода на езерото.

Аз притаих дъх. Не съм страхлив, но в тоя миг усетих, че краката ми се подкосяват.

— Слушай! — извика той. — В раницата си имам още една батерия. По-малка е, но ще стигнеш някак догоре.

Той ме учеше как да излезна от рудника, в случай че се удави или че си разбие главата. В тая страшна минута той беше помислил за мен. Ето какъв човек е Андрей.

По-нататък работата тръгна така. Изправи се на колене и заби някъде първата скоба. В тази първа скоба праметна единия край на въжето, завърза широка примка и я намъкна на кръста си. Сега той имаше известна опора и макар да не беше твърде сигурна, изправи се на крака и заби втора скоба — този път над главата си.

Разбираш ли? Той ковеше стъпала нагоре, ту наляво, ту надясно, като търсеше естествените пукнатини на скалата, слюдата и по-меките ѝ места. Както, струва ми се, правят алпинистите, когато изкачват по-стръмни височини.

И така стъпало по стъпало той наистина наближи зелената плоча. Но скобите се свършиха, а тя сияеше над главата му на около метър и половина височина. Протегна ръката си — чукът достигна до основата на плочата. Постоя няколко секунди, после се изправи на пръсти, замагна... Изглежда, че нещо се отчупи, полетя във въздуха... Ръката му описа дъга. Дали улови нещо?

В тоя миг се изкриви скобата, върху която беше стъпил, подгъна се и аз от ужас си затворих очите. Чух само как тя издрънча върху камъка. Когато погледнах видях, че Андрей висеше на въжето. Той се държеше за него с една ръка. В другата си стискаше вероятно парчето или част от парчето, което беше откъртил от плочата. Най-после той напипа с крака си по-долното стъпало и като се придържаше само с една ръка, успя да слезе на тясната ивица.

Аз видях как той мушна онова нещо в джоба си. Постоя няколко минути неподвижен, после пак така пълзешком бавно се домъкна при мен.

И без да проговори, бръкна в джоба си, сетне простря шепата си под лъча на фенера. Върху грубата му длан аз видях да блещукат две зрънца — две зелени камъчета, но толкова дребни, мънички, че приличаха на ония мъниста, с които невестите на село обшиват празничните си забрадки.

— Кристален фелдшпат — прошепна той. Ръката му трепереше.

— Какво е това нещо? — запитах аз.

А той отвърна:

— Вероятно изумруд.

Гледах го смаян, не вярвах на очите си. Той се усмихна.

— Тия зрънца са толкова малки, че само една силна лупа би могла да установи дали са частици от изумруд или обикновен берил. Но мен ми се струва, че са прозрачни, а прозрачният берил е изумруд... Нали са прозрачни?

Той беше толкова развълнуван, че аз кимнах с глава.

— Плиний Стари е казал: «Никоя вещ, сравнена с тях, по-зелено не зеленее.» Истина ли е?

— Истина е — казах аз.

Той сложи тия две зрънца в кърпичката си, уви я на възел и я мушна в левия джоб на ризата си — над сърцето.

После ние се полухаме доста време около езерото. Скалите бяха надупчени на стотици места. А на двадесетина крачки по-навътре ние отново се натъкнахме на сталактити. Тук и завършваше подземната галерия.

— Сега картината ми е ясна — каза Андрей. — Някога от тоя рудник са вадели изумрудена руда. В източния средиземноморски басейн са били разработвани много изумрудени рудници — според историците. Но нашият рудник е изчерпан, изчерпан е до дъно. Останал е само камъкът, от който откъртих тия две жалки зрънца. Имало е такъв обичай: последният камък да се изоставя в дар на боговете.

Той гледа дълго зелената плоча. Ако можеш да си представиш с какви очи я гледаше! Сякаш там седеше най-милото, най-очарователното същество в света и го викаше при себе си, махаше му с ръка.

После, обхванат внезапно от някакъв порив, той ме улови за раменете и силно ме разтърси.

— Но ние няма да оставим на боговете нито пращинка, съгласен ли си? Ние не се боим от техния гняв. Ние ще откъртиме тоя камък напук на всякакви богове и ще го подарим на нашия естественоисторически музей. Нека той да украсява с хубостта си най-прекрасния минералогичен щанд!

Той прекара ръка по челото си и се наведе над мен.

— Ти си по-лек и по-бърз. Би ли отишъл до лагера на бригадата?

— Защо да не ида — казах аз.

— Дотам има точно петнадесет километра. Пътят минава все през гората, през гората и право на изток. Всъщност то не е път, а посока и ти ще се движиш по компас. Аз ще ти дам моя компас. И ти ще си го задържиш за спомен от мен. А като стигнеш в лагера, ще попиташ за лаборантката Рашеева. Така ще ѝ кажеш: Андрей те поздравява и моли да му дадеш още четири скоби. Нека са четири, за по-сигурно...

Ти знаеш, че малко преди залез-слънце аз тръгнах на път. А вие останяхте да нощувате горе, на хълма.

Трябва ли да ти казвам, че аз не вървах, не тичах, а просто хвърчах? Андрей ми даде своя ръчен компас с букви, които блестят в тъмното. Той ми го подари. Ето! Нали е красив?

И тъй, аз хвърчах през гората.

Наближавах пътя, още не беше се стъмнило съвсем. И изведнъж — мярна се пред мен висок човек с рошави, закривени надолу мустаци. Застанал под един дъб, стои си, мълчи. Беше облечен във винтяга.

— Добър вечер! — поздравявам го аз. — Вие, другарю, от бригадата ли сте?

Той ме изгледа от горе на долу и някак неохотно отвърна:

— От бригадата. Какво има?

— Ами наблизо ли е лагерът?

— Два-три километра оттук.

— Радвам се — казах аз. — Вашият другар Андрей Андреев ме изпраща при лаборантката Рашеева.

— Така ли? — спря се той. — После попита: — Какво иска Андрей?

— Нищо особено — засмях се аз. — Само четири железни скоби. — И нали дяволът ме гъделичкаше по езика, взех, че с няколко думи му обясних за какво щяха да послужат скобите.

Той изведнъж заплете крака като спънат. Не рече нищо, а извади кутия с цигари, избра си папираса и запали. Когато клечката светна в ръката му, аз забелязах две неща. Папиросата имаше златен мундщук.

Единият му мустак беше фалшив. Познах, че е фалшив, защото тъкмо под носа му лейкопластът се беше поотделил и образуваше гънка.

Сърцето ми се обърна и земята като че ли се издъни под краката ми.

А оня рече:

— Ти мини хей от тая страна — и посочи с ръка, — по-раншко ще стигнеш. Пък аз ще цепя гората оттука — така съм свикнал.

— Благодаря — кимнах му аз.

Потичах малко, колкото да се скрия от очите му, па погледнах компаса: посоката, която той ми беше посочил, водеше право на север.

«Не ще ме надхитриш ти, лисицо!» — помислих си аз и кръшнах отново на изток.

Излязох на пътя, забелязах светлинките на лагера. Един човек с пушка — сигурно тоя беше Стаменко, роднината на Теменужка — ме заведе право при лаборантката. Нямаше време за губене. Пък и тя ми се видя много мил и сериозен човек. Разправих й всичко — от игла до конец. Нищо не скрих.

Тя изхвъркна от палатката и къде ходи, какво прави — не разбрах, ама след половин час в лагера настана голям шум. Дотичаха при мене ония ми ти геолози, па като започнаха да ме разпитват за туй, за онуй — край няма. Беше пристигнал от София началникът им — ти го видя, едно много живо и строго старче. Та това старче на два пъти ме запита за оная зелена плоча в рудника и аз на два пъти трябваше да му обяснявам едно и също: че е зелена и толкова и толкова дълга и тъй нататък. Слуша ме той, клати глава и се заканва с пръст на един шишкав човек.

— Виждаш ли — казва, — другарю Власев, колко е опасно за един геолог да бъде стопроцентов скептик? Аз колко пъти съм ти казвал, че тоя скептицизъм у тебе е една лоша и много грозна ръжда.

После той се извърна към другите геолози:

— Нашият другар е в опасност — каза той. — Трябва да му се помогне, и то още в тоя час. Кой ще дойда с мен?

Лаборантката първа извика:

— Аз!

Ти знаеш, че всички дойдоха. Дори шишкавият човек — и той тръгна с нас. Нощно време, през гора, срещу невидим, но страшен

неприятел — това не е шега, не прилича на обикновена разходка, нали? А в лагера остана само вардиянинът от село Цвят...

Аз описах точно мястото, пътя, посоката. Те взеха компаси, фенери, копачи — и всички нахълтахме в гората да спасиме Андрей и зеления изумруд.

Отначало вървахме заедно, после групата ни се раздробиха на части. Всички не бяха еднакво силни на път.

Най-отпред припикаше лаборантката — пъргава, подвижна като сърне. Вярно е, че тя се препъваше често, но как веднъж не се оплака, нито веднъж не каза: да починем, да спрем. Бедната лаборантка... Както и да е... Ние с нея толкова се отдалечихме от другите, че скоро престанахме да чуваме гласовете им. Изчезнаха светлините на фенерите. Блестеше само фосфорът на моя компас.

И ти знаеш: ние първи пристигнахме при вас в оная чудна и страшна зала.“

Това ми разказа Радан няколко дена по-късно, когато се завръщахме в село Цвят.

Но — ще кажете вие — как попаднахте в оная зала? Нали седяхте сгушени сред храстите пред ямата и зяпахте небето?

Така беше. Седяхме сред храстите и всеки си мислеше за нещо, мълчахме. А от потъмнялото небе ръмеше тих, кротък дъжд.

По едно време Андрей се надигна, изгърси капките, които бяха оросили якето му, усмихна се с онази добра своя усмивка, която ни караше да го чувствуваме като близък и скъп човек.

— Аз ще сляза — каза ни той — в рудника, за да начупя за Теменужка сталактити и други интересни неща. А вие се качете горе, на хълма, скрийте се под някое по-клонесто дърво, за да не ви вали дъждът, и гледайте оттам за Радан. Аз няма да се бавя много.

Той влезе в ямата, а ние се качихме горе.

Не бяха изминали десетина минути, и Теменужка ме побутна с ръка.

— Гледай! — прошепна тя и посочи с ръка надолу. — Човек!

Между дърветата се провираше нисък, набит мъж, в черна мушамена дреха, с ботуши. Той се отдалечаваше от хълма.

— Дали не е сторил някакво зло на Андрей — каза Теменужка. Тя прошепна тия думи едва чуто, но ми се стори, че в гласа ѝ бликнаха сълзи. Момичетата имат такъв навик — да приказват през сълзи.

Аз вдигнах рамене. Какво можех да ѝ отговоря? Реших да помисля.

— Ставай! — забута ме тя. — Ставай да слезем при Андрей!

Всъщност и на мен ми беше хрумнала такава мисъл, само че търсех по-подходящи думи, за да я изразя кратко и точно.

Грабнахме факлите, дамаджаната с газ и се втурнахме към ямата.

Когато прекрачихме сводестия вход, чухме гърмежи. Те не идеха отдалеко. Тия гърмежи бяха ужасни. Сигурно за това, че беше тихо и валеше дъжд.

Тичахме като подгонени из галерията. Не зная какво изпитваше Теменужка през тия минути, но на мен все ми се струваше, че някой ни следва по петите, че някой — а-ха, а-ха — ще ни сграбчи отзад.

Не поглеждахме ни наляво, ни надясно. Дали е стръмен наклонът или равен; свеж ли е въздухът или лош — нищо не усещахме.

Тичахме запъхтени, гълтахме въздуха с разтворени уста. Нещо бучеше в ушите ми, трещеше. Какво, защо? Не мислех?

И най-сетне ние видяхме светлина. Уверявам ви — никоя светлина не е радвала повече очите ми. Усетих, че сълзи парят клепачите ми. Сигурно беше от светлината.

Андрей ни гледаше учуден, усмихваше ни се. А Теменужка се хвърли на гърдите му.

— Човек! — хълцаше тя. — Видяхме човек с ботуши. А после чухме гърмежи. Помислихме, че той те е убил.

Тя хълцаше, едва си поемаше дъх. „От тичането“ — Помислих си аз.

Андрей я потупа по гърба, даде ѝ манерката си, за да си сръбне вода. Сетне поиска да му разкажем, но по-спокойно какво сме видели, какъв е бил човекът и къде сме чули тия гърмежи.

Беше мой ред и аз започнах. И тъкмо стигнах до онова място на разказа, където описвах как дъждът шумолеше в шумата на дърветата — отляво и отдясно на тази зала се зачу шум. От дясната страна долетяха гласове. А над нас и малко вляво скръцнаха стъпки.

Андрей насочи фенера си по оная посока, отдето идеха стъпките. Златният лъч близна назъбените скали, изкачи се по-нависоко, застина.

И ние видяхме в сиянието му едно странно, бронзово привидение. То стоеше неподвижно, гледаше ни. Беше облечено във

винтяга, на главата си носеше каскет, извити мустаци се спущаха над стиснатите му устни.

Колко време се гледахме така — не помня. Но привидението изведнъж се размърда, бръкна в джоба си и в ръката му блесна стоманата на един дълъг пистолет.

Миг — а в тоя миг станаха толкова неща! И как да разчленя тия неща, когато те се сляха с шеметна бързина в едно ужасно и неделимо цяло!

Аз ви казах, че от дясната страна на залата ние чухме гласове. Точно оттам влетя като вятър една жена. И тя навярно е забелязала привидението върху скалата, защото се хвърли с разперени ръце напред. Тя изписка, застана срещу Андрей, сякаш искаше да го заварди с тялото си. В тази именно секунда есна гърмеж. Жената се олюля и рухна на земята. И пак в същата тази секунда нещо свирна във въздуха и аз видях как един нож се заби със страшна сила в лицето на мустакатия човек. Той политна напред, главата му се удари в един камък, после в още един. Изглежда, че кракът му се закачи в някаква пукнатина, защото увисна надолу с безжизнено отпуснати ръце. И странно нещо! Горест на скалата той имаше мустаци, завити, рошави мустаци, а сега, върху окървавеното му лице не се виждаше дори косъмче от тях.

— Арсов! — извика някой с безкрайно учуден, изплашен и задъхан глас.

Обърнах се: до Радан стоеше, вдигнал ръце над очите си, висок и хубав човек. По-късно научих, че се нарича Папазов.

— Възможно ли е това, не сънувам ли? — шепнеше той с изкривено, почти обезумяло лице.

Казвам ви — всичко това се случи в няколко секунди, приличаше на миг от кошмарен, фантастичен сън.

После Андрей коленичи до падналата жена. Куршумът я беше ударил в дясното рамо и на това място резедавата ѝ блузка беше почервеняла от кръв.

— Диша ли? — запита Папазов.

— Диша — кимна Андрей.

Тогава Папазов извади от походната си чанта едно руло бинт, наведе се и превърза жената. Ръцете му трепереха. Три лампи светеха в тая минута. Нашите две факли лежаха мъртви върху мокрия камък.

Аз видях лицето ѝ — моминско, почти детско, ужасно бяло, като някаква отливка от гипс. То изглеждаше вцепенено, застинало, заспало дълбок сън, от който сякаш никога нямаше да се събуди.

Теменужка плачеше. Е добре, и на мен ми се плачеше, но защо тя бе склонила главницата си върху рамото на Радан? Мисля, че тя можеше да плаче и така, като си стои настрана.

Андрей повдигна жената, както се повдига от легло заспало дете. Тя беше много мъничка и дребна до гърдите му. Страшно бе да се гледа как лявата ѝ ръка увисна надолу и как безцелно се поклащаха краката ѝ, сякаш бяха откъртени, а сетне едва-едва пришити за група.

Ние тръгнахме към изхода.

— Ами този? — запита Теменужка, сочейки с разширени от ужас очи мъжа, който беше стрелял срещу нас. Тялото му се чернееше като дрипа, залепена за белия варовик.

Папазов промъбри нещо неразбрано и още по-бързо тръгна напред.

— Вие продължавайте — каза Радан. — Аз ще ви настигна.

Запитах го, когато след минута той отново се присъедини към нас:

— Мъртъв ли е?

— А ти как мислиш? — рече той и подсвирна. — Главата му отзад е сплескана като пита. — Той помълча и добави: — Аз се върнах за ножа си. Подарък ми е от татко. Хубав нож е, не е за губене!

През зимата миналата година аз най-неочаквано се почувствувах болен. Нищо не ме болеше, не кашлях, нямах температура, а се чувствувах болен.

Загубих съня си. Спях по два-три часа на денонощие, пък и това не беше сън, а някаква мъчителна просъница. През деня ме налягаше една тежка умора, сякаш бях пропътувал десетки километри по най-труден и изморителен път. Останех ли сам в стаята си, аз се заглеждах в нещо, седях неподвижен, докато се мръкваше, докато формите на това нещо, което гледах, начеваха да се топят и чезнат в тъмнината. Тогавя излизах навън, на улицата, и уж тръгнах за някъде си, а след час или два аз изобщо не знаех закъде съм тръгнал, защо съм излязъл и по коя посока да вървя.

Бяхме в семестриална ваканция. Очаквах ме изпити, а аз бях много уморен. И точно по това време в една прекрасна утрин пристигна писмо от Радан. Той следваше минно инженерство в политехниката предстоеше му изпитна сесия, но беше решил да прекара ваканцията на село. И ето той ме канеше да му ида на гости, пишеше, че и чичо ми се е затъжил за мен, и между другото споменаваше, че и Теменужка би се зарадвала да ме види. Тя работела в партийния апарат при мините, но сега си дошла в отпуска и изобщо всичко било интересно и през тия снеговити зимни дни — от хубаво по-хубаво.

Аз се замислих. Аз имам такъв навик — дълго да мисля, преди да взема каквото и да било решение. Не съм сантиментален човек, но трябва да си призная, че някои редове от това писмо ме развълнуваха много дълбоко. Не бих могъл да ви посоча точно кои редове, но сигурно ще да са били тия, в които Радан ми пишеше за моя чичо. Аз препрочетох няколко пъти оня пасаж, където той споменаваше за Теменужка, но така случайно — може би затова, че с тоя пасаж завършваше писмото.

И тръгнах на път.

Да ви описвам ли ония весели дни, които прекарах на село? Дълбокия сняг, чистите синкави утрини, топлата подсладена ракия и тихите разговори около бумтящата печка?

Да ви описвам ли промените, които бяха настанали, след като нашето селце беше се превърнало в средище на кипящ рудничарски живот? Киното, клубовете, новите сгради, вечеринките и самодейните колективи — да ви описвам ли всичко това?

Бих се опитал, ако бях поне малко по-романтичен човек. Но вие знаете колко е чужда романтиката на сърцето ми. Романтичният човек ходи с бележник в джоба си, наблюдава, разпитва за всичко, записва си. А през ония дни аз не похванах молив в ръката си, не написах нито един ред. Шляех се по къра, дишах бистрия въздух, който миришеше на пресен сняг и овлажняла гора, пързях се по заледените височинки и току си шепнех разни стихове, прилетели в ума ми кой знае откъде. Събирах се с младежи в клуба на ДСНМ, рисувах плакати, изрязвах и лепях картинки върху новогодишното младежко агиттабло. А вечер танцувах в читалищния салон, помагах на любителите актьори, или пък разговарях до среднощ с Теменужка и Радан.

Една такава вечер — бяхме в квартирата на Радан — ние си спомнихме миналото време, разчувствахме се (за това помогна едрият сняг, който прехвърляше зад прозорците) и от приказка на приказка отворихме дума за нашия стар рудник, за геолозите от бригадата, за лаборантката и Андрей.

Както беше в онова време, така и сега Теменужка седеше все до Радан, усмихваше му се, вживяваше се в разказа му, дори нашепваше безмълвно, само с устни думите, които той произнасяше.

Аз седях в ъгъла, зад печката, взирах се в червените отблясъци на огъня и кой знае защо мъчех се да не извързвам главата си встрани.

— И все пак най-интересният случай в тази история е Игнат Арсов — казах аз. — За мен той е една истинска загадка.

— Ти във всичко търсиш загадки — засмя се Радан. — За тебе целият свят е много тайнствен и необикновен. А всъщност тайнствени и необикновени явления няма! Всичко е въпрос на виждане и разбиране. Такъв е и случаят с тоя Арсов. Аз бях особено заинтересуван от неговото житие и битие, защото изиграх, както знаеш, известна роля в неговия живот... Да, аз научих това-онова и нищо не тежи на съвестта ми, разбира се... Но защо да се ровим в кални неща, вижте какъв чист и хубав сняг вали навън! Аз ви предлагам да се разходим до воденицата, искате ли? Арсов е бил предател, шпионин, агент на чуждото разузнаване. Той е съобщил на шефовете си за откритието на Андрей и те, естествено, са изтръпнали: берил в България? Дори хипотезата за такова нещо ги е накарало да побеснеят. И заповядали на Арсов да направи всичко, каквото му дойде наум, но за берил изобщо да не се чува и да не се приказва.

Какво е трябвало да предприеме срещу Андрей? Най-страшното нещо за един честен човек — да го опозори, да го направи смешен и налудничав в очите на отговорните хора, в очите на цялото общество. След това — да му внуши да се занимава с всичко друго, но не и с търсене на берил.

Научил, че шефът на службата иска от Андрей да картографна скица, той изготвя друга с налудничаво съдържание. Една нощ, стъпил върху раменете на „свой“ човек, той се промъква в стаята на Андрей и ловко заменя истинската скица с лъжливата. И на другата сутрин Андрей е наистина опозорен.

Бригадата пристига около село Цвят и започва работа. Но след бригадата тръгват и двама опитни хора от Държавна сигурност.

Вие си спомняте онова дъждовно утро през юли. Шпионската централа е имала тук свой човек. Този човек подушва опасността от провала и след неуспеха с първата мина заповядва на Арсов да заложи още по-голяма, със закъснител. Промъквали са се през някакъв втори, неизвестен вход. Докато Арсов е работил вътре, нашите хора са спипали след кратка престрелка по-важния човек... Впрочем вие го видяхте, струва ми се... Спомняте ли си? Беше с ботуши каучукови ботуши, каквито носят миньорите... Приличаше на вълк, хванат в капан. А истинската скица, скицата на Андрей, беше намерена в джобовете на Арсов, когато извлякоха трупа му.

Това каза Радан. Ние помълчахме. В стаята беше тихо, сумрачно, само огънят пърпореше в печката.

И докато мълчахме, аз си спомних последната сцена от онова дъждовно утро. Бяха пристигнали и геолозите. Губили посоката на няколко пъти, затова закъснели. Изпреварил ги беше само Папазов — хубавият човек, когото видях в рудника.

Всички се втурнаха да правят носилка. А лаборантката отвори очите си — те бяха помътнели като небето, но бърже се избистриха, грейнаха с влажен блясък. Андрей коленичи до нея, улови ръката ѝ. А тя му се усмихна с посинелите си устни едва-едва.

— Намери ли скъпоценния камък? — прошепна тихо тя.

— Намерих — каза Андрей и преглътна.

Той целуна ръката ѝ благоговейно, просто и по устните ѝ пак пропълзя онази едва доловима, тиха усмивка, която много приличаше на мигновено проблеснал слънчев лъч.

Такъв е краят на тази „берилиева“ история.

Рудникът, както сигурно се досещате, не може да се превърне в туристически обект, макар и Радан да му предричаше голямо и „доходно“ бъдеще. Половин час след като беше изваден трупа на Арсов, вътре избухна мина и хиляди тонове камък и земя затрупаха централната галерия до мястото, където ние за първи път видяхме онова крайче от бикфордов фитил.

Сега Вълчо Власев не пътешествува из планините, не участва в геологическите походи. Мечтата му се сбъдна: той е началник на главната химическа лаборатория и по цял ден прекарва в кабинета си

сред микроскопите, колбите и спиртните лампи. Всяка вечер играе домино с хазаина си, после препрочита някоя и друга страница от своя бележник и точно в десет часа гаси осветлението, нахлупва нощната си шапчица и спокоен и доволен от живота си, ляга да спи.

От една година Андрей е ръководител на геоложка бригада №3. Наистина той не можа да открие берил за промишлени цели, но казват, че е намерил много нови находища на олово и цинк. Слепоочията на тоя млад човек са вече прошарени, челото му е набраздено с бръчки, само очите му са запазили младежкия си блясък — един неспокоен, тревожен пламък озарява зениците им и те сияят като истински, полирани късчета изумруд.

Преди два месеца срещнах картографа Делчо Енев и от него узнах, че Андрей отдавна вече не живее при директора на бонбонената фабрика „Червена звезда“. Той рядко се прибира в София, а когато се наложи да стори това — прекарва свободните си от работа часове в гостоприемната къща на ловеца Зюмбюлев.

Лаборантката Рашеева е пръв помощник на Вълчо Власев. Тя бързо се свърза от куршума на Арсов, но нещо друго, което лекарите не могат да открият с клинични изследвания, непрекъснато подяжда крехкия ѝ организъм и тя видимо линее из ден на ден като цвете, лишено от вода.

Слушал съм да се приказва, че изумрудът не носи всекиму щастие... Но какво е всъщност щастieto. Аз нямам склонност към философските размишления, но със своя ум на практик си мисля така: щастieto — това са усилията по красивото. Смелите и вечни усилия на човека да постигне по-радостна, по-съвършена красота.

Пък аз... аз следвам ветеринарна медицина. На такъв сух, практичен и делови човек като мене ветеринарната медицина подхожда най-много, нали?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.